

מחברים

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישראל

עמ' כ"א
מקושרים
גיליון שבועי נפתח כותב ויכארי תורת הפילה
מסר אור לישראל

עמ' כ"ה
ובחרת בחיים
גיליון שבועי כמסגרת מרן האור החיים חסד וירא

עמ' כ"ט
מכתלי בית ההוראה
גיליון שבועי כמסגרת מרן האור החיים חסד וירא

חדש בהיכל <<<

פנינים ואמרות

פנינים תכמים ואמרות
נפלאות על פרשת השבוע

נ"ך מקרא מפורש ירמיה ב (כה-נב)

ביאור נאה המשולב בתוך תיבות הפסוק, ומבאר פסוקי המקרא על דרך הפשט, בתוספת הערות וציורים. עם ביאור על דברי רש"י, המשולב בתוך דבריו, עם הערות וציורים, הקדמות ומבואות וכותרות המקילות על הלימוד בספר. סדרת 'מקרא מפורש' התקבלה בחיבה בבתי המדרשות, וגומרים עליו את ההלל, כך זה מצטרף לסדרת מקרא מפורש על הנ"ך, בו כבר יצאו עד היום הכרכים על ספרי: יהושע, שופטים, שמואל א', שמואל ב', מלכים א', מלכים ב', ישעיה א', ישעיה ב', ירמיה א', תהלים א', תהלים ב', תהלים ג', ומשלי. בנוסף לכרכי חמש המגילות שיצאו לאור עולם, שיה"ש, רות, איכה, קהלת, ואסתר.

דגל מחנה אפרים המבואר ב

דגל מחנה אפרים על התורה מאת רבי משה חיים אפרים מסדילקוב, נכדו של הבעל שם טוב הקדוש. מהדורה מבוארת בביאור נרחב להבנת דבריו, ובתוספת הערות וציורים, הספר כולו הוגה ע"פ דפוסים ישנים עם הוספות ותיקונים רבים, ונערך מחדש ונוקד בניקוד מלא, עם חלוקה לקטעים, סימני פיסוק, נוספו כותרות ביאור לכל קטע, מפתחות המקורות ומפתחות עניינים ופרקי תולדות. כל אלו נסדרו בכלי מפואר, כמיטב ספרי 'ממלכת התורה עוז והדר'.

עקידת יצחק המבואר דברים א

דברים - כי תצא

פירוש החכם הקדמון רבי יצחק עראמה זצ"ל, על התורה, עם ביאור משולב בתוך דברי רבינו המחבר, כדי להועיל להבנת הדברים, ובתוספת הערות וציורים. כל הספר הוגה ע"פ דפוסים ישנים, עם הוספות ותיקונים רבים. נסדר מחדש, עם חלוקה לקטעים, סימני פיסוק, כותרות ביאור לכל קטע. כל אלו נסדרו בכלי מפואר, כמיטב ספרי 'ממלכת התורה עוז והדר'.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

השבוע בגליון:

חשיפה: בדקו את המזוזה והנמלים נעלמו מהמטבח - תמונת המזוזה לפני ואחרי | עמ' י'

האור החיים הק': הערמה לא נועדה לפרעה אלא לישראל עצמם | עמ' ב'

אקטואליה: הלומדים בין מנחה למערב, אם צריכים לשוב ולטויל ידיים שנית לפני ערבית | עמ' ט'

שאינן כולו מתפרש על פי הדרשה. ובוה י"ל, שהיתה כוונת הרה"ק מווארקא בתשובתו "פלשתים" שמאמרו אין צריך להתאים ולהתפרש בהמשך המשנה.

אמנם צדיקים (ראה בארות המים למהרצ"ה מרמינוב זצ"ל) הוסיפו לבאר המשך המשנה כך: "שנים שיושבים" אזי דווקא כשמידת ה"אין" שרויה ביניהם, דהיינו ששניהם בבחינת עפר ואפר ואין האחד מתנשא על חברו, דווקא ככהאי גוונא ישיבתם כדברי תורה, אבל אם מסך הגאווה מבדיל ביניהם, הרי זה כמושב לצים.

מפי הגה"צ רבי אלעזר דוד פרידמן זצ"ל (מפי ספרים וסופרים - אבות ח"א עמ' תל"ה)

כך קנה הרה"ק מראחמיסטריווקא את האוהל על קברו בהר הזיתים

ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים וגו' (יג, יז).

מסופר בפי זקני ירושלים: האוהל ששם מנוחת כבודו של הרה"ק ר' מרדכי מראחמיסטריווקא זי"ע (נפ' י"ז אייר שנת תר"פ) במרומי הר הזיתים רכש לו עוד בחיים חיותו, כשקבע רבינו את מושבו בעיה"ק ירושלים ת"ו, נודע לו שיש תקנה אצל החברה קדישא שלא לבנות אוהל על הר הזיתים, אבל היות שבבית טשערנאביל המנהג לבנות אוהל על קברי הצדיקים, לא רצה רבינו לוותר על המנהג, על כן נתחכם והלך וביקש מאנשי החברה קדישא שימכרו לו את החדר שעומד במרומי הר הזיתים, בו השתמשו אנשי הח"ק להניח שם כליהם, וששם יהיה מנוחתו כבוד לאחר אריכות ימיו.

כששמעו אנשי הח"ק את בקשתו הסכימו כולם, חוץ מאחד שסירב ושמנו היה ר' נחום, ביקש רבינו לקרותו שיבוא אליו. כשבא ר' נחום אל רבינו התחיל רבינו לספר לו מעשה זה, פעם כשנכנס הרה"ק הרבי ר' ברוך'ל ממעוזיבו זי"ע לעריכת שולחנו הטהור, ראה שבאחד המקומות החשובים בראש השולחן יושב אחד ששמו היה ר' נחום, ולא מצא הדבר חן בעיני הצדיק, שהוא יושב במקום כה חשוב. חזר הרבי ר' ברוך'ל לחדרו, ורמז לו הערשל אסטרפאלער ז"ל הבדחת של הרבי ר' ברוך'ל שיראה לסלק אותו משם.

הלך ר' הערשל וישב את עצמו ליד ר' נחום, והתחיל לומר בינו לבין עצמו, אבל בקול כדי שר' נחום ישמע המשנה בפרק במה מדליקין וכו', 'אין מדליקין לא בלשך ולא בחלב נחום

מה התכוון הרה"ק רמ"מ מווארקא בתשובתו: "פלשתים"...

ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים (יג, יז).

ידוע שהרה"ק רבי מנחם מנדל מווארקא זצ"ל היה ממעט בדיבורו, ואף כאשר הגיד דברי תורה בשולחנו היה אומר בקיצור גדול, ולכן היה נקרא בפי כל "הצדיק השותק".

פעם נפגש עם אחיו הרה"ק רבי יעקב דוד מאמשינוב זצ"ל, וכדרכו בקודש ישב בשתיקה ולא הוציא הגה מפיו, אך אחיו הפציר בו מאוד לומר תורה, עד שבשום אופן לא יכול היה לסרב יותר, בליט ברירה פתח הרה"ק מווארקא ואמר לפרש את דברי המשנה (מסכת אבות): "שניים שיושבים" - שני אנשים המסובים יחד "ואין ביניהם", היינו שישבתם יחד היא מתוך אהבה ואחוה, ואין ביניהם שום פירוד ומחלוקת, הרי זה בחינת "דברי תורה"... ובזאת הצליח בחכמתו לקיים רצון אחיו להגיד 'תורה' וכד בבד להתחמק ולהשתמש מלדרוש ברבים דברי אלקים חיים, והיתה זו אמתלא שלא לומר דברי תורה.

באותו מעמד נכח גם אחד מחסידיו של הרה"ק מאמשינוב, והיטב חרה לו על דיבוריו הקצרים של הרה"ק מווארקא אחרי שרבו הפציר בו כל כך, ומשום היותו איש שמזוג חם, מיהר והקשה להרה"ק מווארקא: אם כן האיך יתבאר המשך דברי המשנה "הרי זה מושב לצים", נענה הרה"ק מווארקא כדרכו בקצה "פלשתים", ולא יסף עוד.

והביאור בזה נראה, כאותו מעשה המסופר על הגר"א מוילנא זצ"ל, כשדיברו לפניו על החסידים ועל מעשיהם, היו מי שהוציאו דיבה על הצדיקים המפרשים חצאי פסוקים ואין הביאור עולה יפה בהמשך הפסוק, השיב להם הגר"א: אי משום הא לא אריא כי "פלשתים יוכיח", הדנה בתורה כתיב "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים", ופירשו חז"ל (שמו"ר פר' כ, יא) שהשי"ת לא נהג עם בניו כדרך הארץ, שדרך כל הארץ מי שקונה עבדים קונה אותם על מנת שיהיו מרחיצין וסכין אותו וטוענין אותו ומאירין לפניו, אבל הקב"ה לא עשה כן לישראל אלא היה מרחיצן וסך אותן והלבישן ונשאן והאיר לפניהם, לכך נאמר "ולא נחם אלקים דרך ארץ", ואף על פי שלפי דרשה זו אין ביאור לתיבת "פלשתים" הכתוב בהמשך הפסוק, מכל מקום הדרש ידרש, כי הכתוב נמסר לחכמים שבכל דור ודור שאותו ידרשו כפי דעתם, ולהם נאה לדרוש גם כשנראה

פניני אביר יעקב עמ' ה'

מסר חסידי לפרשת השבוע עמ' ו"ד

ווארט מהאור החיים הק'

הערמה לא נועדה לפרעה אלא לבני ישראל עצמם

דָּבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבּוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם וְגו' וְאָמַר פֶּרְעָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בָּאָרֶץ וְגו' וַחֲזָקְתִּי אֶת לֵב פֶּרְעָה וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם וַאֲכַבְּדָה בְּפָרְעָה וְגו' (יד, ב-ד).

מהלך נפלא ומחודש אומר האור החיים הק' (ומשום מה אינו מפורסם כל כך) בהא שנצטוו בני ישראל קודם קריעת ים סוף, להראות לפרעה שהם נבוכים בארץ וסגר עליהם המדבר, ועל ידי כן ירדוף פרעה אחריהם ויטבע אותם בים סוף.

שואל האור החיים הק', וכי בשביל מה היה צריך לעשות הערמה זו - שפרעה יחשוב שהם סגורים במדבר ועי"כ ירדוף אחריהם, הרי יכול היה ה' להנסיס רוח עוועים בלב פרעה ובלב מצרים וירדפו אחרי היהודים בלא הערמות ותחבולות.

ומחדש האור החיים הק' - הערמה זו לא נועדה כלל לפרעה אלא לבני ישראל עצמם - לחזק את ביטחונם שלא יפחדו ממצרים הרודפים אחריהם, ומשכך ציווה ה' למשה שיאמר לבני ישראל שהולכים לעשות תחבולה לפרעה שעל ידי כן ירדוף אחריהם פרעה, ויכניסו אותו במלכודת ועי"כ יהרגו כולם ויטבעו בים סוף, והא לך לשון האוה"ח הק': "ודבר זה ירגישם ויעשה בהם רושם כי הם העושים הכנה בהרגשה רעושה שחזרו לאחוריהם ולחנות במקום מיוחד שממנו יטעה פרעה לרדוף אותם, ובזה לא יפחד לבם ובבואו יגל יעקב ישמח ישראל כי יחזה נקם באויבו".

ומסיים האור החיים הק': ואע"פ כן לא הועיל ופחדו בני ישראל, "ותמצא שאף על פי כן לא הועיל בהחלט. וצא ולמד מה שאמרו (בני ישראל) בראותו (את מצרים, המבלי אין קברים וגו') ומזה תקיש מה היו עושים זולת החזרה והבן" עכ"ל.

על משקל דבריו יש להמליץ מאמרם ז"ל (פסחים קיח.) 'קשין מוונותיו של אדם כקריעת ים סוף', אע"פ שאין לך אדם שאינו מאמין בה' ושמוונותיו תלויים אך ורק בידיו, מכל מקום כשמגיע שעת מעשה קשה מאוד, להתחזק בפועל, ודמי 'לקריעת ים סוף' שאע"פ שידעו שמצרים ירדפו אחריהם בכל זאת בשעת מעשה נבהלו ונפחדו. וכמו שסיים האוה"ח שאם לא היו יודעים מלפני זה שמצרים ירדפו אחריהם היה מוראם ופחדם עוד יותר, כמו כן בפרנסתו של אדם ראוי להתחזק במאמרי אמונה וביטחון קודם ניסיון, שבהגיע שעת מבחן יעמוד כצוק איתן ויבטח בצור עולמים.

אשתמיט בפוסקים ושו"ע לומר דאם חל יום טוב בערב שבת או במוצאי שבת ציטרך ליקח שלשה לחמים ללחם משנה בשבת וביום טוב, שהרי בערב יום טוב ירד מן שלשה עומרים, ולא מצאו יישוב לזה, והאריך ליישב.

ולענ"ד נראה בפשיטות דלא קשיא מידי, דהלחם משנה שלוקחים בשבת אינו לזכר העומרים שירדו ביום ששי, דבאמת אין בזה נס יותר ממה שירד המן בכל יום, ומה נפקא מינה אם ירד עומר אחד או שנים, ועיקר מצוות לחם משנה הוא כדי להראות מעלת השבת וכבודה אשר בשבילה ירד המן כפלים בערב שבת, ומהאי טעמא אין לוקחים לחם משנה ביום ששי אלא בשבת, דהזכר הוא לכבוד שבת ולא לכבוד המן. וכמו כן לוקחים לחם משנה ביום טוב להראות שמשום כבוד יום טוב ירדו שני עומרים. ואם כן ביום טוב שחל בערב שבת או במוצאי שבת לא יתכן ליקח שלשה לחמים, דהרי לכבוד יום טוב גרידא לא ירדו רק שני לחמים, ומה ענין שלשה לחמים ביום טוב, והזכר על העומר השלישי יעשו בשבת על ידי שיקחו לחם משנה בשבת. ובשבת לוקחים שני לחמים לזכר הלחם משנה שירד לכבוד שבת, וביום טוב לוקחים גם כן לחם משנה לזכר הלחם המשנה שירד לכבוד יום טוב. וזה פשוט.

נתן פריז (ברכות לט, ב) - להגה"צ רבי נתן גשטטנר זצ"ל

אוכלי המן - הכוונה לאלו שאין דואגים דאגת המחר...

זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לָקֵטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אֶקְלוּ עֵמֶר לְגִלְגָּלֹת וְגו' (טז, טז).

מסופר כי יום אחד פתח הרבי מקאצק זי"ע את דלתו חדרו, וקרא בקול למשמש: פייבל! מה הפירוש: "לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן"? השיב וענה המשמש: "העולם מפרש שהכוונה ל"קעסט יונגעלייט" הסמוכים על שולחן חותנם ואין להם שום דאגת פרנסה... הם יכולים להתעלות בתורה..."

הקשיב הרבי ואמר: "ואני חושב להיפך!... הכוונה היא לאותם יהודים שבקושי מתפרנסים כדי סיפוקם, ומכל מקום מעולם אין הם דואגים את דאגת המחר... אנשים אלו קרויים בפי חז"ל: "אוכלי המן"... שהרי כך היה אז, שכלל ישראל לא דאגו ולא עמלו ליום המחר... רק יהודים כאלה יכולים לזכות ולהתעלות בתורה..."

המדי אומר מדליקין בחלב מבושל וכו', ר' הערשל שרצה שיבין את הרמז בזה, אמר לשון המשנה בלא ישוב התיבות כנכון, ואמר ולא בחלב נחום! - ר' נחום שישב לצדו שמע את טעותו, והעיר לו שתיבת נחום במשנה נמשך על המשך המשנה, נחום המדי אומר, ואמר בלשונו 'נחום גייט אויף אראפ'. חזר ר' הערשל והתחיל שוב לומר את המשנה, ואף עכשיו אמר 'ולא בחלב נחום'. שוב העיר לו ר' נחום, ואמר לו בלשונו, 'נחום גייט אויף אראפ'. ר' הערשל חזר פעם ג' המשנה, ואף הפעם אמר 'ולא בחלב נחום'. העיר לו שוב ר' נחום, ואמר לו 'נחום גייט אויף אראפ'. אמר לו ר' הערשל, 'הלוא כבר אמרתם בעצמכם ג' פעמים 'נחום גייט אויף אראפ' ולמה אתם יושבים עדיין למעלה.

כששמע זאת ר' נחום מיד הבין הרמז שאם יעמוד בסירובו אז יתקיים בו 'נחום גייט אויף אראפ', ותיכף הסכים למכור החדר.

בסגנון דומה מספרים על עשר מופלג שלא הסכים להשיא את בתו היחידה רק לבחור שיוודע לתרץ את הקושיא העצומה שלו, מדוע כתוב במשנה (פ"ב מסכת שבת) בפרק במה מדליקין "ולא חלב נחום" מה טעם 'נחום' שאין מדליקין נרות שבת בחלב שלו, לא הועילו כל ההסברים שהמלה נחום נמשכת למטה - נחום המדי אומר, עד שבא בחור פקח ושנון וגילה לו את הסוד, ביציאת מצרים נאמר ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחום, ובכן נחום זה לא רצה לצאת ממצרים עם כולם, לכן קנסו אותו חכמים לדורי דורות שלא להדליק נרות שבת בחלב שלו. בזכות התשובה המבריקה זכה להתחתן עם בת העשיר...

קובץ משכנות יעקב (כסלו תשנ"ח עמ' סט)

מדוע נשחל יו"ט בערב שבת אין צריך ליקח ג' חלות ללחם משנה

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי לָקֵטוּ לָחֶם מִשְׁנֵה שְׁנֵי הָעֵמֶר לְאֶחָד (טז, טז).

שנינו בגמרא (ברכות לט, ב) א"ר אבא ובשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות, מאי טעמא לָחֶם מִשְׁנֵה כְּתִיב (בשלח טז, כב). בתוס' פסחים (קטז, א) כתבו, דגם ביום טוב איכא מצוה דלחם משנה שלא ירד המן ביום טוב.

ובשו"ת בנין שלמה (סי' י"ט) הביא להקשות בשם הג"ר יחזקאל לנדא ראב"ד דוילנא ואחיו הגאון ז"ל שתמהו מאוד, דלא

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	מי יורק	לונדון
מסכת השבוע	מסכת השבוע	מסכת השבוע	מסכת השבוע	מסכת השבוע
כניסת השבת	16:43	16:58	18:12	18:34
יציאת השבת	17:57	17:59	18:34	18:15
כניסת השבת	17:57	17:59	18:34	18:15
יציאת השבת	18:37	18:34	18:34	18:15

מחברים אתחילים את היום! הוצאת תורת מנחם - אור לישרים
newsletter.mechubarim@gmail.com

קו 'מחברים' שעי" מכלת התורה עוז והדר
02-803-9999
לשאלות הלכתיות בבית ההוראה הקש 8
או למייל: rav@abiryaakov.com

מחברים ניתן להשיג את הגיליון מדי שבוע בכל סניפי "ספרי אור החיים"
העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 | בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצנים 3 | יהודה הנשיא 6 | בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | הכנען 64 | מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חתך חיים 7 | אלעד: יהודה הנשיא 94 | אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 | ביתר עילית: הר"ן 9 | חיפה: מ"א 27 | נתיבות: הרבנים 18 | תנאים: 18 | פתח תקוה: רוטשילד 75

ספרי אור החיים מרכז הספר והיהודי הגדול בעולם

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

נורא תהלת עשה פלא:

זכה שיעלו אותו לאחר פטירתו לארץ הקודש להיקבר בהר הזיתים בדרך פלאית ובהשגחה עליונה:

המרעשה: ישנו יהודי נוסף הקבור בבית העלמין שב'מקנס' במרוקו, אשר אף הוא נושא את השם 'בנימין כהן' - והוא היהודי שהוצא מקברו, ונקבר ברוב כבוד בהר הזיתים בירושלים בלווייה מכובדת עם רבנים חשובים. ההלם והזעזוע היו גדולים ונוראים. דבר ראשון שעשה הבן, היה להשיג אישורים חדשים ולקנות חלקת קבר חדשה בהר הזיתים. הוא שילם שוב סכום עתק של מאות אלפי שקלים, והפעם פיקח בעצמו על הוצאת אביו מקברו והבאתו להר הזיתים בירושלים. הפעם היתה זו לווייה צנועה ומצומצמת, אך כעת, שמח הבן שזכה להביא את אביו לקבורה - באמת.

אלא, שכל מי ששמע מהטעות הנוראה, לא הבין מדוע גלגלו משמיים כדבר הזה... מדוע זכה יהודי אחר בשם 'בנימין כהן' לקבורה בארץ ישראל ברוב כבוד ובמעמד רבנים חשובים, אחר השגת אישורים מורכבים ובדמים מרובים?! הרי כל הנעשה בעולם הינו בהשגחה פרטית, ומה זכה אותו יהודי 'בנימין כהן' ששידרו מערכות הטבע על מנת ליכותו בקבורה בהר הזיתים?!

בדק בנו של הנפטר מיהו 'בנימין כהן' שהובא לקבורה בטעות, והתגלה הדבר המדהים הבא: אותו בנימין כהן היה אדם רווק, ירא שמיים ובעל מידות טובות, אשר מסר נפשו בשביל מצוה אחת - לשמח חתן וכלה. בכל פעם, כששמע על חתונה יהודית במרוקו, הוא היה מגיע לשמח את החתן והכלה בצורה מיוחדת ו'מרים' את כל החתונה. כאשר רצו החתן והכלה להודות לו ואף לשלם לו על מעשיו, הוא היה אומר לכל זוג: "כתוב כי כל המשמח חתן וכלה - כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים. ולכן, התשלום שאני מבקש הוא - שתברכו אותי שאזכה, אחר 120 להיקבר בהר הזיתים בירושלים, כדי שאזכה לראות כמה חורבות זכיתי לבנות ע"י שמחת חתן וכלה".

כך היה מבקש בכל חתונה שבא לשמח בהתנדבות גמורה. בני משפחתו וחבריו היו צוחקים עליו: "תפסיק לבקש בקשות כאלו - הינך רווק, עני מרוד ממרוקו, וכדי לזכות להיקבר בהר הזיתים בירושלים, הינך צריך ניסים רבים והון תועפות של כסף". אך הוא סירב להקשיב להם ואמר: "בטוחני בבוראי, כי זכות המצווה של שמחת חתן וכלה, 'דאג לי ה' ביום מן הימים' שאסיים את שליחותי בעולם הזה, ויביאני לקבורה מכובדת בארץ ישראל". וכך המשיך לשמח חתן וכלה ולבקש את אותה ברכה, עד שנפטר לבית עולמו בעיר 'מקנס' שבמרוקו. כעת, להוציא את קברו ממרוקו לארץ ישראל, הינו בגדר נס מעל הטבע ולא הגיוני, אך אין דבר שיכול לעצור את הקב"ה. "רבות מחשבות בלב איש - ועצת ה' היא תקום", ובפרט אם הושקעו כל כך הרבה תפילות מתוך שמחה של מצוה ברצון זה. והנה, הביטחון של אותו יהודי, השמחה הגדולה בקיום המצוה, והתפילות הרבות של החתנים והכלות - עשו את הבלתי יאומן, וגרמו לבלבול גדול של חברה קדישא להוציא את הנפטר הלא נכון מקברו, אחר מתן אישורים מורכבים ומאות אלפי שקלים, כולל קבורה מכובדת בלווייה הרבנים הראשיים לישראל.

ראו עד היכן מגיעה כוחה של אמונה וביטחון בה', כנגד כל הסיכויים! אם אדם תלוי בבורא עולם ויודע שהוא הרופא לכל המחלות, הוא השדכן הגדול בעולם, הוא היחיד שיכול לזכות זוגות בילדים, והוא השולט בכל הפרנסה - אתה לא דואג ולא נלחץ מאף בעיה, גדולה אשר תהיה. וזאת מפני שהעולם מונהג לחלוטין בהשגחה פרטית של ה' יתברך. אין כאן בני אדם הקובעים משהו, הכל רק כהצגה מן השפה ולחוץ, אך 'הוא אמר ויהי, הוא צוה ויעמוד'.

פניני בית לוי

את המעשה המדהים הבא סיפר מגיד המישרים, הרב גואל אלקריף שליט"א: היה זה לפני מספר שנים. 'בנימין כהן' - יהודי מבוגר הנמנה על הקהילה היהודית במרוקו, חלם כל חייו לזכות לעלות לארץ ישראל ולהתגורר בה, אלא שמצבו הבריאותי המורכב, משפחתו וכל עסקיו שהיו במרוקו, לא אפשרו לו לעשות את המהלך בקלות. מצבו הידרדר והוא נפטר לבית עולמו, כשהוא נטמן ונקבר בבית העלמין היהודי בעיר 'מקנס' שבמרוקו.

בנו, שהינו אדם עשיר גדול המתגורר בצרפת קיבל את הבשורה הקשה, והגיע ללווייה ולקבורה בעיר 'מקנס'. מיד בסיום השבעה, החליט בנו לעשות דבר גדול מאד לעילוי נשמת אביו: הוא החליט למלא את המשאלה הגדולה של אביו - לנסות להעלות את ארונו לארץ ישראל על מנת להיקבר בה. הוא שכר חברה מיוחדת המתעסקת בהעברת נפטרים יהודים בחו"ל אל ארץ הקודש, תוך כדי הקפדה על כל כללי ההלכה ושמירת כבוד המת. הוא שילם לחברה סכום גדול של \$100,000, בתקווה שצילחיו להשיג את כל האישורים מהממלכה המרוקאית ומהמשטרים בישראל. המהלך מצריך פעולות מורכבות עם אישורים אשר יכולים לארוך חודשים ארוכים.

והנה, בחסדי ה', תוך זמן קצר של שבועות בודדים, התקבל האישור למהלך - ניתן להעביר את קברו של 'בנימין כהן' ממרוקו לארץ ישראל. בנו העשיר, קנה חלקת קבר ב'הר - הזיתים' בירושלים בסכום גדול, ונקבעה לווייה מיוחדת בארץ ישראל. הארון הגיע ארצה, כאשר רבנים חשובים לישראל ששמעו על המקרה מהבן, החליטו להגיע ללווייה, ודיברו בה על מעלת הבן שטרח להביא את קברו של אביו מחו"ל אל ארץ הקודש. עשרות אנשים ששמעו על הלווייה המיוחדת, השתתפו בלווייה, והמעמד היה מכובד ומרגש. הקבורה הסתיימה, כשהבן הרגיש שמחה גדולה, שזכה למלא את משאלת ליבו של אביו. לאחר מספר חודשים, יהודי תושב ארץ ישראל שחזר מטיול במרוקו, פוגש את חברו העשיר, בנו של בנימין כהן ומספר לו בהתלהבות על הטיול המאורגן של קברות צדיקים שערך במרוקו. "טיילנו בשווקים ובמקומות העתיקים, ואפילו זכיתי לפקוד את בית העלמין היהודי במקנס, ובין כל קברי הצדיקים ראיתי את קברו של אביך, והתפללתי על קברו".

"על מה אתה מדבר?!", ענה לו הבן העשיר, "לפני כמה חודשים העלנו את קברו של אבי ממקנס שבמרוקו הישר להר הזיתים בארץ ישראל". "אני לא מבין על מה אתה מדבר", השיבו החבר, "אני בעצמי נעמדתי על קבר אביך והתפללתי בו". הבן התבלבל לחלוטין, והחליט לבדוק זאת בעצמו.

הוא רכש כרטיס טיסה ועשה את דרכו אל בית העלמין שב'מקנס' שבמרוקו, על מנת לצפות בדברים בעצמו. הוא הגיע אל בית הקברות וכמעט התעלף... אל מול עיניו הוא רואה את הקבר של אביו עומד בשלמותו עם המצבה. הוא פנה מיד אל החברא קדישא במרוקו וזעק את נפשו: "התקבלו כל האישורים, שולם הסכום המלא, ואף נערכה לווייה גדולה בהר הזיתים, וכיצד יתכן כי מול עיניי עומד קברו של אבי?! ובכלל, מי הנפטר שהובא לקבר ישראל בהר הזיתים אם לא אבי?! האם שיקרתם עליי?!". הדבר גרם לזעזוע עמוק בחברא-קדישא שהחלו בבדיקה מהירה. "אנו מצטערים מאד", אמרו בחברא-קדישא, "אך לפי כל המסמכים שבידינו אכן העברנו את 'בנימין כהן' מקברו אל ארץ ישראל, והינך מוזמן להגיע אל המיקום המדויק של הקבר שיצא מכלל שימוש".

הם הגיעו אל חלקת הקבורה ממנה הוצא הנפטר, והתגלתה התגלית

ויהי לי ליטועה:

מהסיפור הבא נלמד שכח הרצון, הוא הקובע. אם אדם נוטל על עצמו משימה רוחנית ברצינות, ומטיל את עצמו לתוכה בכל מרצו, חזקה, שיסייעוהו מן השמים:

השיבה, אך הרבנית לא היתה זקוקה לתשובה, היא הבינה. כאמור, היה זה שבועיים לפני מועד החתונה! בנה של הרבנית טורק ע"ה מספר בהתרגשות כי הוא תיאר לעצמו אלו מאמרי חז"ל ודברים המשמחים את הלב עתידה אמו הרבנית להעביר על לבה הדואב של הכלה, עד שתתרגזה ויקרנו פניה. אולם להפתעתו הרבה, הרבנית החלה בהכנות קדחתניות ליציאה מן הבית, תוך שהודיעה, כי היא אצה רצה לאולם פלוני בבני ברק, מן המכובדים שבאולמות.

ניסיתי להסביר לאימי, נזכר הבן, כי בעונה זו של חודשי הקיץ כל האולמות הוזמנו זה מכבר, ואין כל סיכוי למצוא אולם פנוי. ובכלל, מניין ילקח הסכום העצום למימון החתונה במקום כה מפואר, ומי אמר שיש להיענות לכל בקשה של הכלה, אפשר להסביר לה ש... אבל אמי כבר היתה מחוץ לדלת.

כעבור שעה קלה צלצל הטלפון בביתנו, ממשיך הבן לספר. הרמתי את השפופרת, ומצדו השני של קו הטלפון שמעתי את אמי שחה בפשטות מדהימה, כי שעה לפני כניסתה לאולם השמחות היוקרתיות, קיבל בעל אותו אולם הודעה מפתיעה על ביטול חתונה של הכלה שלנו! הוא הסכים להעמיד את האולם בחינם לרשות הזוג הצעיר, האיצה בי, ועכשיו צריך לארגן סעודה כדת וכדין.

היתה חתונה באולם מפואר, היה אוכל מגוון וטעים שבשל על ידי... מטבח הישיבה שבה למד החתן, והמלצרים היו... בני משפחתה של הרבנית טורק ע"ה. האורח שהוזמן לחתונה על ידי משפחת טורק, עדיין

עמד המום בפתח האולם, בעוד הריקודים נמשכים.

לימים סיפר אותו אורח, כי מלבד שהתפעם ממידת החסד המופלאה של צדקת זו, הבנתי והפנמתי, כי כח הרצון, הוא הקובע. אם אדם נוטל על עצמו משימה רוחנית ברצינות, ומטיל את עצמו לתוכה בכל מרצו, חזקה, שיסייעוהו מן השמים. כוחות עלומים ימסכו בגופו, ומרץ נעורים יזרו את מהלכו. הוא יצליח.

(גליון מאורות דף היומי)

האולם המה ועלה על גדותיו. מאות מוזמנים גדשו את מקומות הישיבה ואת רחבת הריקודים והשמחה גאתה, התרוממה ונשפכה בעליזות מן האולם המפואר אל סביבותיו.

אחד המוזמנים נכנס אל האולם, הביט ימינה, סובב את ראשו לשמאל, ולפתע קלט כי דבר מה מוזר מתרחש לנגד עיניו. רק לפני שבוע שולשה ההזמנה לחיבת הדואר שבביתו, תוך הדגשה על המעטפה כי חובה עליו להשתתף בחתונה זו. מפאת היכרותו עם שולחי ההזמנה והכבוד הרב שרחש כלפיהם, הוא הואיל לכתת את רגליו אל האולם.

ברם, מי הם המלצרים האלה? פניהם היו מוכרות לו מאד, אלא שהוא לא האמין למראה עיניו. ארבעה חדשים לפני כן נקלעה בת ישראל צנועה וחסודה בגיל השידוכים אל ביתה של משפחת טורק בבני ברק. מרוב צניעותה לא הצליחו לברר את המעיק עליה, שח בן המשפחה. אולם, לא אשה מלאת רוח ורחמים כרבנית טורק ע"ה תיכנע במהרה. ואכן, כעבור זמן מסויים פלטה הנערה, כי זו תקופה ארוכה שהיא באה בקשרי שידוכין עם בחור ישיבה בן טובים, אלא שמועד החתונה לא נקבע מעולם, מאחר ששניהם לא ידעו מניין ימצאו מקורות המימון המינימאליים הדרושים לקיום טקס הנישואין ולהוצאות הנלוות לחייו של זוג צעיר בישראל. ככל שחולף הזמן לחשה הנערה בעצבות, גוברים חששותי כי השידוך עלול להתבטל.

במרץ נעורים החלה הרבנית טורק ע"ה לגייס רבנים, עסקנים ובני משפחה, כדי לבנות חורבה אחת מחורבות ירושלים. כי ה' הטובה עליה, עלה בידה

לארגן תוך זמן קצר פינת חמד נאה למגורי בני הזוג, אולם לעריכת החתונה, זמרים ומתנדבים לעריכת שבע ברכות בכל יום משבעת ימי המשתה.

מועד החתונה הלך והתקרב. לפתע, שבועיים לפני היום הגדול והחגיגי, הרגישה הרבנית טורק ע"ה, כי פני הנערה אינן כתמול שלשום. איש לא ידע מה מעיק על לבה, אך הרבנית, אשר חשה את הזולת בכל נימי נפשה העלתה בפני הנערה את האפשרות, שמא חפצה היא להתחתן באולם המכובד ביותר, אולי נשא לבה אותה לחגוג את יום נישואיה במקום יוקרתי. הנערה לא

זה א-לי ואניהו:

נסע לבקר חולה בערש"ק, ובזכות זה זכה שיקבל בחזרה את השטריימל לשב"ק קודש, סיפור השגחה מפעים הסכיתו ושמעו:

את השטריימל, והנה המדף ריק! בבת אחת נזכרתי ששלחתי אותו לחידוש, ומיד צלצלתי לשטריימל-מאכער. "כבר הנחת את השטריימל שלי בבית הכנסת?" שאלתי אותו.

והוא ענה לי, "שכחתי שדיברנו על כך. השטריימל נמצא כאן איתי באוטו, בחניה של הדסה עין כרם. הגעתי לכאן כדי לבקר קרוב משפחה".

נדהמתי. "אני בדרך לשם!" קראתי בהתרגשות. החלטנו שניפגש במקום, והוא יביא לי את השטריימל מהאוטו שלו. מה היה קורה לו לא הייתי מקדים לחפש את השטריימל? לו הייתי מחפש אותו רגע לפני מנחה, הייתי הולך לבית הכנסת, ומגלה שהשטריימל-מאכער שכח להניח לי אותו שם, והוא שוכן לו באוטו שלו... אבל הקב"ה זיכה אותי בביקור חולים, ועל ידי כן זיכני גם לכבד את השבת בבגדי תפארת, כמנהגי תמיד.

(גליון השגחה פרטית)

לו הייתי מחפש אותו רגע לפני מנחה, הייתי הולך לבית הכנסת, ומגלה שהשטריימל-מאכער שכח להניח לי אותו שם, והוא שוכן לו באוטו שלו... אבל הקב"ה זיכה אותי בביקור חולים, ועל ידי כן זיכני גם לכבד את השבת בבגדי תפארת, כמנהגי תמיד

במוצאי שבת פרשת נח, הגעתי למסקנה שהשטריימל צריך טיפול. עשיתי חשבון שהוא היה על ראשי שעות רבות, בחגי תשרי, בשבתות ובחול המועד; רוב ימי החודש עברו עליי כששטריימל על ראשי, נתון לחסדי השמש והרוח, ונמרט פה ושם גם על ידי הילדים היקרים. כעת, מן הראוי לחדשו אצל שטריימל-מאכער, ולהחזיר לו את כבודו הראשון.

וממחשבה למעשה. בתחילת השבוע באתי בדברים עם בעל מלאכה, והוא קיבל עליו לסיים את עבודת החידוש עד ערב שבת פרשת לך לך. סיכמנו שהוא יניח לי את השטריימל בבית הכנסת, ובערב שבת אקח אותו משם, להתעטר בו לכבוד שבת המלכה.

ביום שישי, כלל לא זכרתי שהשטריימל אינו במקומו הקבוע בביתי. חבר שלי שהה אז בבית החולים הדסה עין כרם, והחלטתי לנסוע לבקרו, ומשם לנסוע מיד לבית הכנסת, לתפילת מנחה של ערב שבת. זו הייתה התוכנית. ניגשתי לארון, להוציא

פנינים על הפרשה:

לכן בסיום אמירת השירה אומרים את הפסוק המסיים אותה בלשון תרגום, כדי לעשות הרמה גדולה לשכינה ושבר לסטרא אחרא.

מוסרי פרשת המן

ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם וילקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתך אם לא (שמות טז, ד)

התבוננות באוכלי המן מביאה לביטחון לא קלה היא דרך הביטחון, ורבים המונעים את האדם מלכסות בה' באמת. אך העצה הגדולה לזכות במידה זו, היא התבוננות בהנהגת ה' עם בני ישראל במדבר, שהאכילם את המן - לחם אבירים מן השמים, ללמדם כי העוסקים בתורה ושמים בה' מבטחם, לא יחסר להם דבר.

אין לחכות לקיבוץ ממון לעסק התורה רבינו ז"ע"א (פיתוחי חותם, בשלח) מפרש את הפסוק האמור על דרך הרמז, על העוסקים בתורה ה' ומתפרנסים מידו הרחבה, ומודיע להם הקדוש ברוך הוא, כי כל העוסק בתורה צריך לטעות בה' יתברך ולא להמתין שיהיה בידו ממון הרבה ורק אחר כך לעסוק בתורה. כי אם יהיה האדם להוט לקבץ ממון, ויחשוב בדעתו, כי רק כשיהיה לו ממון רב ומוזנותיו יהיו מצויים בידו, רק אז יהיה ליבו פנוי לעסק התורה, סופו שלא יבוא לעולם לעסק התורה חלילה, וכמו שאמר התנא (אבות פ"ב משנה ד): 'אל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה'.

על כן ישים האדם בטחונו בה' מיד כשמתחיל ללמוד, ויזכור שהכל מאיתו יתברך, והעיקר היא עבודת ה', ואם יהיה לו צרכו מה טוב, אך גם אם יחסר לו, אשריו שזכה לעסוק בתורה. אך אם לא ילך בדרך זו, וימתין קודם לפרנסה, לא יוכל לעסוק בתורה!

בכל יום מזמין ה' את פרנסת עוסקי התורה

וזהו שנאמר כאן: 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים' - כלומר, הלחם בעולם מן השמים הוא, כי כל הפרנסה תלויה רק ביד ה' יתברך, ואם כן כל הטרחה היתירה שטורחים בני אדם בעולם לצבור להם עפרות כסף וזהב - לחינם היא, ואין בה כל תועלת, כי ה' הוא הממטיר את הלחם, ולכן אין להיות להוטים אחר הממון ולהרבותו לצורך העתיד, אלא 'ויצא העם וילקטו דבר יום ביומו', ויבטחו בה' שיזמן להם בכל יום את פרנסתם.

הנהגה זו, היא המוכיחה ועיני כל על דעתו הפנימית של האדם, והעושה כך ניכר בטחונו בה' לעיני כל. וזהו 'למען אנסנו' - כך ניתן לנסות ולבחון מי הוא הבוטח באמת, ומלבד זאת, רק הנהגה כזו יבחר 'הילך בתורתך אם לא' - כי רק בהנהגת הביטחון ניתן ללמוד באמת ולעסוק בתורה כראוי, ואם לא יבטחו האנשים בה', בוודאי לא יעסקו בתורה.

כפילות הפסוק ואמירת התרגום

ה' ימלך לעולם ועד (טו, יח)

ביאור טעם המנהג

נהגו ישראל לומר בכל יום ויום את פרשת שירת הים, בסיום 'פסוקי דזמרה' שבתפילת שחרית, ובכך הם מזכירים את חסדי ה' עימם מאז ועד עתה.

רבינו ז"ע"א (פיתוחי חותם, בשלח) מפרש את טעם המנהג לכפול את הפסוק 'ה' ימלך לעולם ועד', ועוד להוסיף עליו את לשון התרגום: 'ה' מלכותה קאם לעלם ולעלמי עלמיא'. טעם כפילות אמירת הפסוק בתפילה, ושילוש באמירת התרגום, יתבאר לפי האמור בדברי רבותינו זכרונם לברכה (פרי עץ חיים שער הזמירות פ"ו), כי בשירת הים ישנן שמנה עשרה שמות הוי"ה, וחשבונם לא ימצא כי אם על דרך זו של אמירת הפסוק שנים מקרא ואחד תרגום.

היה הווה ויהיה

טעם נוסף לתרגום הפסוק, משום שבלשון הקודש נאמר בלשון עתיד: 'ה' ימלך', ומשמע שעתה אינו מלך חלילה, לכן מדגיש התרגום ואומר כי מלכותו קיימת ועומדת, אלא שתתקיים לעולם ולעולמי עולמים, הרומזים להיות הווה ויהיה.

שבירת הסטרא אחרא בלשון תרגום

טעם שלישי יתבאר, לפי מה שנתפרשה השירה למעלה על ענין נצחון השכינה הקדושה וחילותיה על הסטרא אחרא ובנותיה, ובכל יום ויום באמירת השירה מתחדש עילוי השכינה, וממילא נשברת הסטרא אחרא. ובלשון התרגום נשבר מאוד כוחה של הסטרא אחרא, כפי הידוע שמטעם זה נתקן הקדיש בלשון ארמית, כדי לשבר שלשלאות של ברזל של הקליפות והסטרא אחרא.

בלשון התרגום נשברות הקליפות

והנה, ידוע כי לשון התרגום משפיל את הסטרא אחרא מאוד, וכמבואר בדברי זוהר הקדוש (ח"ב דק"ט ע"ב): 'קדושתא דא, איהי סלקא בכל סטרין, לעילא ותתא ובכל סטרי מהימנותא, ותברא מנעולין וגושפנאן דפרזלא, וקליפין בישין לאסתלקא יקרא דקדושא בריך הוא על כלא, ואנן בעינן למימר לה בלישנא דסטרא אחרא, ולאכתא בחילא תקיף, אמן יהא שמיה רבא מברך, בגין דיתבר חילא דסטרא אחרא, ויסתלק קדושא בריך הוא ביקריה על כלא [קדשה זו אינה כשאר הקדשות שהם משלשים, אלא קדשה זו היא עולה בכל הצדדים, למעלה ולמטה ולכל צדדי האמונה, ושוכרת מנעולים וחומות של ברזל וקליפות רעות להעלות את כבוד הקדוש ברוך הוא על הכל, ואנו רוצים לומר אותה בלשון של הצד האחר ולהשיב בכת חוק: אמן יהא שמיה רבא מברך, כדי שישתבר כחו של הצד האחר, ויתעלה הקדוש ברוך הוא בכבודו על הכל']'.

עצות וסגולות:

ענייני שבת קודש (ה')

בכל יום צריך לזכור את יום השבת

בכל ששת ימי החל צריך אדם לזכור יום השבת, כמו שכתוב (שמות כ ח) 'זכור את יום השבת לקדשו', והנה שני זכורי השבת בכל יום ויום, ובזה יהיה נזהר בששת ימי החל להתעסק במצות ולהתרחק מן העבירות, כדי שתחיל עליו קדשת שבת.

(מחשוף הלכן פרשת קדושים, ד"ה קדושים תהיו)

בכל יום יש הארה מתוספת נר"ן של שבת

ובכל יום ניום מימי השבת מקבל האדם הארה מתוספת נפש רוח נשמה שבאו בשבת, וכך הוא סדרן, ביום ראשון בשבת נשאר באדם הארה מתוספת נשמה של שבת שעברה, וביום שני נשאר בו הארה מתוספת הרוח של שבת שעברה, וביום שלישי נשאר בו הארה מתוספת של נפש דשבת שעברה, וביום רביעי מקבל הארה מתוספת הנפש של שבת הבאה, וביום חמישי מקבל הארה מתוספת הרוח של שבת הבאה, וביום ששי מקבל הארה מתוספת נשמה של שבת הבאה, נמצא שלשה ימים הראשונים צריך שיכונן להשאיר בו הארה מתוספת נפש רוח נשמה של שבת שעברה, ושלשה ימים אחרונים שקדם השבת צריך שיכונן שיקבל הארה מתוספת נפש רוח נשמה של שבת הבאה.

(מחשוף הלכן שם)

יזהר בכבוד שבת, כי אז השכינה עולה

כתב זוהר הקדוש (ח"ב רד.) כי בשבת קדש שכינה תתעלה ותתהדר ועולה במעלה יותר, ומצד מעלתה ומנוחתה בשבת נמשך לישראל בגיה רוח קדשה (וזהו ח"א מת. ח"ב קלה). ולכן צריך האדם לזהר בשמירת שבת מפני כבוד שבת מלכתא, שיום זה הוא דגמת יום חפתה.

(גנוי המלך, תיקון התשובה אות ס)

כל אחד יכול לשמור שבת

והנה אין כל אדם זוכה לתורה ולמצוות טובים, באמת שבת קדש שנה לכל נפש כקטן כגדול שיה' לזכרו ולשמרו, לכן בעל תשובה הבא לתקן אשר עות צריך לשמר שבת בהלכותו לפי שבו עליו השכינה, ובהו ונרצה לו לכפר עליו, ובא הרמז על נכון בראשית ראשי תבות 'בשבת שכינת אל רם תתעלה יותר'.

(גנוי המלך שם)

צריך לחזור ולטבול בשבת בבוקר

כתב רבנו הארי"ל (שעה"כ ענין קבלת שבת), דכליל שבת מקבל אדם תוספת נפש רוח ונשמה מצד הליילה, וביום מקבל תוספת נפש רוח ונשמה מצד היום, והיום עדיף מהלילה, ולפיכך כתב (שם דרושי קידוש ליל שבת), אף אם טבל בערב שבת יחזר ויטבל בשחרית, משום דקדשת היום עדיף.

(גנוי המלך, תיקון השכינה אות נד)

בשמירת שבת השווה אותנו לכבודו יתברך

ובנתינת השבת השווה אותנו עם כבודו יתברך, דכמו שהיה שבת גם אנתנו צוה לנו להיות שובתים להדמות לו יתברך (דב"ר א כא), והוה מעלת שבת שגדולה ממעלת המן, דכפון לא נחשבנו כי אם כמלאכים, ובשבת נחשבנו דגמא דכבודו יתברך.

(בגדי השרד, ד"ה אילו נתן)

יקדש גופו להיות מרכבה לשכינה

הישראלי צריך לקדש גופו כדי שיהיה מרכבה לשכינה, לפי שבצלם אלהים עשה את האדם, וצריך שיקדש עצמו עד מאד כדי שתחיל קדשה עליה עליו ויהיה מרכבה לשכינה, וכמו שנאמר (שמות כ ח) 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', והכונה שיקדשו את גופם כראוי כדי שתשרה קדשתו עליהם.

(מעגלי צדק, אות ר"ש, ד"ה ראשך)

הגאון רבי מנשה ישראל רייזמאן שליט"א: לכל הפחות בשעות התורה והתפילה צריך שיהיה במנוחת הנפש, בלי שום טרדת מלאכתו, וכמ"ש בשלה"ק שאלו

השעות של קביעות עתים לתורה ולתפילה הם כקדושת השבת אף בימות החול, ולכן כתוב בשו"ע שאין להחליף השעות האלה, כשם שאי אפשר להחליף יום השבת ביום אחר.

ירידת המן בדורנו ללומדי וקובעי עיתים לתורה

כשבא שבת קודש לא ירד מן כלל, ללמדנו שבימה ומנוחה ביום השבת, שיראה כל מלאכתו עשויה, שזהו שורש עבודת הבטחון, כי באמת היה צריך להיות האדם שלו ורגוע גם בימות החול כמו בשבת, אלא שסוף סוף נאמר וברכתך בכל אשר תעשה, וצריך האדם לעשות מלאכתו ששת ימים, לכן לא כל אחד זוכה להיות כדרגת הצדיקים שהם בבחינת שבת כל השבוע, כיון שצריכים לעשות פעולות בפועל הרי זה כתרתי דסתרי, שאם יהיה בעיניו גם בימות החול שכל מלאכתו עשויה, הרי לא יעשה מלאכה כלל, ולא יברר את מה שהוא צריך לברר בעולם.

אמנם לכל הפחות בשעות התורה והתפילה צריך שיהיה במנוחת הנפש, בלי שום טרדת מלאכתו, וכמ"ש בשלה"ק שאלו השעות של קביעות עתים לתורה ולתפילה הם כקדושת השבת אף בימות החול, ולכן כתוב בשו"ע שאין להחליף השעות האלה, כשם שאי אפשר להחליף יום השבת ביום אחר.

אמנם שאר שעות היום, האדם טרוד ורץ ממלאכה למלאכה בימות החול, עד שבא השבת קודש האסור במלאכה, אז מתגלה הבטחון שבלבו ע"י מנוחתו ושביבתו במנוחה ושמחה, בלי שום דאגה כלל. משא"כ אם אינו רגוע ושמח בשבת, סימן שהאמונה לא הולידה לו את פרי הבטחון.

***

שמעתי מעשה פלא מהגאון הגדול רבי אשר ווייס שליט"א, מעשה שהיה במנצ'סטר באברך שהיה מופלג במדת הבטחון, אברך חשוב, מתמיד בתורה יום ולילה, האשת חיל מסרה נפשה שיוכל בעלה לעסוק בתורה, קצת היו ידידים תומכים בו, אמנם לא הסכים לעשות שום השתדלות לפרנסתו. גם כשהציעו לו כמה הצעות של הרבצת תורה לרבים באופן שיוכל להתפרנס, לא אבה לשמוע, רק לשבת ולהתמיד בתורה, והסתפק במועט שבמועט.

לאחר שנולד לו בנו העשירי, גערו בו אביו וחמיו, על הנהגתו המופקרת שכבר יש לו בית עם עשרה ילדים ואינו עושה כלום לפרנסתו, שיקח 'חברותות' כמה שעות ביום עבור פרנסה. הדברים לא נכנסו לאוזניו מרוב בטחונו בהש"ת.

וכן לאחר שנולד לו בנו העשירי עשר, אז כבר התחילו ראשי הישיבה לכפותו על כך, והאברך בעל הבטחון המשיך להתמיד בתורה בלי לעשות כלום לפרנסתו, וגם כשנולד לו ילדו השלושה עשר, והוא בשלו יושב והוגה בתורה יומם ולילה, עד שאביו החליט שבנו יצא מדעתו, וחסר לו אחד מן הברגים במוחו, ופסק מלדבר עמו עוד.

כמה ימים לאחר הברית מילה של בנו ה"ג, קיבל האברך מכתב מממשלת אנגליה, שהוא מוזמן לבית המשפט ביום

כ"ק אדמו"ר מזוטשקא שליט"א: "קפאו תהמות בלב ים" דהיינו אפי' רשעים שלהם בבחי' "לב ים" וכמ"ש והרשעים כים נגרש, הנה גם לבם שהוא מלא ים התאות, קפא מכח ההתעוררות של "זה א-לי", וזכו ליראת הרוממות מגודל הנס והגילוי שהיה שם, עד שלבם נשבר בקרבם מחמת יראה זו.

בשבת שירה הקריאה מעוררת את הזמן - לפעול ישועות לישראל

הַיִּם רָאָה וַיִּנָּס הַיָּרְדֵּן יָסַב לְאַחֹר (תהלים קיד, ג). אמרו רז"ל מה ראה הים וינס, ארוננו של יוסף ראה.

ונראה לרמז בזה, עפ"י מה שכתב בספה"ק מאור עינים (ריש פרשת בראשית) לפרש הכתוב (בראשית נ, כו) וַיָּמָת יוֹסֵף וכו' וַיַּחֲנוּטוּ אֹתוֹ וַיִּישָׁם בְּאֶרֶן בְּמִצְרַיִם, דאף כאשר יש ירידה לאדם ח"ו לסוף המדרגה הרי הוא נחנט בזכות כח התורה, וזהו "ויישם בארון" דאח"ל לוחות ושברי לוחות מונחים בארון, להורות שאפילו הנובלות יש להם עלי' להיות בארון כמו הלוחות שהיא התורה העצמית עיי"ש.

ויתכן שרמז בזה דאפילו מי שהי' לו נפילה מקדושת יוסף, כיון שחזר בתשובה שלימה ולבו נשבר בקרבו על כל מה שעשה, והרבה תחנונים לקבץ חלקי הקדושה שנתפזרו בעטיו, זוכה ואותן ניצוצות קדושות שהם בחי' שברי לוחות, מונחים בארון ללוחות עצמן. ויש לרמז, שהים שמרמז למים הזיזונים, כשראה ארוננו של יוסף, שמונחים שם שברי הלוחות, והוא הנצו"ק שנפלו בשביה ובכח התשובה שעושים ישראל בימי השובבים הקדושים ומשברים את לבבם בתשובה שלימה זוכים לקבצם ולהחזירם לגבולות הקדושה. והש"ת כביכול אומר שאף הם מונחים בארון. וכשראה זאת הים בארוננו של יוסף, מיד נס מפניו. כי ראה כמה גדול כוחו של ישראל להוציא מן השבי' את הנצו"ק שנשבו לבין הקליפות. וממילא לא תועיל עצתו, כי בסופו של דבר יפדו הכל מהס"א, ומפני גבורה עצומה זו מתפעלים כל כוחות הס"א והטבע.

ורז"ל אמרו, שכשהלכו ישראל למלחמה הוליצו אתם את הארון שבו מונחים שברי הלוחות. ויתכן לרמז בזה כנ"ל, שכשרואין כוחות הס"א את עוז גבורתם של ישראל, שבכח היגיעה הרבה והלב נשבר, וסיגוף החומר, ולימוד התורה בקדושה וטהרה, זוכין לקבץ אל הקדושה את כל נדחי הקדושה שנשבו בין הקליפות, מזה נמוגים ומתבהלים, ונכנעים תחת ישראל.

ועתה כאשר קוראים את שירת הים הקריאה מעוררת את הזמן, ובזמן הזה שישיראל זקוקים לישועה וזועקים להש"ת השי"ת משיב לנו "עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל פְּעַל יְדֵי תַצְנֶנִי" (ישעיהו מה, יא). וכי איני יודע שבני צריכים רפואות וישועות, וכי איני יודע שאין להם מנוחה במצב כזה, וכי אני איני חפץ שיהיה להם אך טוב, אבל אני מבקש דבר אחד "דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ", "בעתיקא תליא מילתא", שיגלו את רצונם הפנימי ויעתיקו את עצמם ממקומם ויגלו דעתם שמכאן והלאה רצונם רק לעשות רצוני, ואי לא הכי חיייהם אינם חיים, וכאשר נגלה דעתנו שיש רק אופן אחד של חיים, חיים נקיים וטהורים עם השי"ת יגלה רצונו למעשה שהוא אוהב אתנו וחפץ רק בטובתינו. ובפרט עתה בעת רעוא דרעוין שמתגלה הרצון הפנימי אפשר לעורר רחמים שנזכה לרפואות וישועות ונזכה לראות את השי"ת אף בתוך המים הזיזונים ונזכה לומר זה א-לי שאנו חלק אלוך' ממעל.

וכמו שהיה בקריעת ים סוף דכתיב (בפרשתנו טו, ח) "וַיִּבְרֹחַ אֲפִיקָה וַיִּפְּצוּ מֵיִם" ובתרגום תרגם "חכימו מיא" ויש לרמז שהיתה להם השגה גבוהה כ"כ שהכל הוא אלוקות בחי' "זה א-לי", שאפי' המים הגשמיים יש בהם חכמה דהיינו אלוקות ולכן "קפאו תהמות בלב ים" דהיינו אפי' רשעים שלהם בבחי' "לב ים" וכמ"ש והרשעים כים נגרש, הנה גם לבם שהוא מלא ים התאות, קפא מכח ההתעוררות של "זה א-לי", וזכו ליראת הרוממות מגודל הנס והגילוי שהיה שם, עד שלבם נשבר בקרבם מחמת יראה זו.

והנה ידוע שאין דבר שלם יותר מלב נשבר. והנה בימים האלו ישנם לבבות נשברים רבות מאוד, ישנם לבבות נשברים מיסורי המגיפה, ויש לבבות נשברים מפחד ובהלה. והרופא לשבורי לב רואה בעוני עמו ישראל ומבקש להושיענו, שהרי אנו בניו ופועל ידיו. והשבורי לב אכן גורם לעת רצון למעלה, אבל השי"ת רוצה יותר שנשבר את לבבינו מתוך יראת הרוממות, וכמו שזכו ישראל לזה במעמד קריעת ים סוף, וכמ"ש וירא ישראל את הים הגדולה וגו' ויראו העם את ד' וגו' ואז זכו להכנעה גדולה ואמרו שירה במעלה נשגבה.

ולכן נשפוך לבבינו לפני אבינו שבשמים, שיאמר לצרתינו די, ויראנו ניסיו ונפלאותיו, למען נוכל להכנע לפניו מתוך שמחה, ונזכה לומר לפניו שירה חדשה על גאולתנו ופדות נפשינו במהרה בימינו אמן.

(כ"ק אדמו"ר מזוטשקא שליט"א - נחל עדינד)

הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א: לאחר שמאריך בעניין, ממשיך בעל 'ארון עדות' וכותב: וידוע שענין המן נוהג גם עתה, כמו שנאמר 'קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומר מן והנח אותו לפני ה' למשמרת לדורותיכם', לרמז שענין השפעת המן ישרא לדורות עולם, כי כמו שהמן ירד דרך נסי' בלי כל עזר וסעד מפאת האדם, כן יורד גם עתה שפעת מזוני מלעילא באורח פלא, אלא שאי אפשר לקבלו רק על ידי אמונה שיאמין שאין השתדלות האדם עושה שום פעולה כלל בענין הפרנסה, ורק השם יתברך לבדו הוא הזן ומפרנס לכל ומכין מזון לכל בריותיו.

אמירת תהלים

על חלון חדרו של הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זיע"א בביתו נאווה קודש היו מונחים כמה ספרי קודש מיוחסים אותם קיבל כתשורה מאת זקנו הגדול הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זיע"א. בין הספרים היה גם ספר תהלים שמלפנים היה שייך להרה"ק הרבי רבי אלימלך מליזענסק זיע"א, בעל 'נועם אלימלך', ואת ספר תהלים הזה ביכר רבי יהושע להעניק לנכדו, רבי אהרן קדוש ה', אותו הועיד לגדלות ולנצרות.

משהגיעה מתנה חשובה זו לידיו של רבי אהרן עשה אביו, הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זיע"א, לעצמו מנהג של קבע: בכל עת ועידן בו היה נזקק לקרוע שערי שמים ולפעול ישועות ורחמים, אם בשעת צרה וגזירות רעות רח"ל ואם בשעה שהיה עליו לעסוק בשתדלנות בענייני הכלל, היה מבקש מבנו רבי אהרן את התהלים הקדוש והיה מתפלל בו, בבחינת 'מקום שהתפלל בו אבותי ורבותי', כדי לעורר את זכות הצדיקים הראשונים שקראו בספר זה, ולבקשם שיתייצבו לפני כסא הכבוד ויעוררו רחמים וחסדים על כלל ישראל.

אחת הפעמים בהם ביקש הרה"ק מהרי"ד מבנו את ספר התהלים המיוחס היה בשעה שיצאה הגזירה מהשלטונות כי כל הרבנים היושבים על כסא הרבנות מחויבים לדעת את שפת המדינה על בוריה יחד עם עוד שאר חכמות חיצוניות והשכלה כללית.

האמת שהשלטונות לא עסקו בעניין זה מעצמם, כי ידיעתם או אי ידיעתם של הרבנים את שפת המדינה לא הייתה בראש מעייניהם, וכי מה יתן ומה יוסיף להם אם רב יהודי זה החרד לדבר השם ידע שפה זרה או שכלל לא יבין אותה. כל מה שעסקו השלטונות בעניין לא היה אלא בשל המשכילים הרשעים, המה כשועלים קטנים ביקשו לחבל בכרם היהדות. מהרסיין ומחריביין ממך יצאו, ודווקא אותם יהודים שירדו מהדרך היו אלה שהסיתו את השלטונות והדיחו אותם לגזר את הגזירות הללו.

מלבד רצונם להרס ולשבר את חומות היהדות, ראו המשכילים בגזירות אלו מעין פתח דרכו יוכלו להשתלט על הקהילות היהודיות בערים ובכפרים. הם ידעו היטב כי הרבנים לא ילמדו את שפת המדינה, ואם לפי החוק יאסר עליהם לכהן ברבנות, הרי שבכך תפתח בפניהם הדרך למנות על מקומם 'רבנים מטעם' פוקרים וקלי דעת אשר יעשו ככל העולה על ליבם ויחריבו את עולם התורה חלילה.

כשעמדה גזירה נוראה זו לצאת לפועל התגבר מהרי"ד כאריה דבי עילאי והחליט כי היה לא תהיה. המשכילים לא ינעצו את צפרנם הטמאה בנפשנו ובנפש היהדות הנאמנה. הוא עצמו יסע אל העיר למברג היא לבוב, שם ישתדל אצל מושל העיר שיבטל את הגזירה הקשה ויחדל להתערב בכל ענייני הרבנות המתנהלת כדת משה וישראל.

הזמין מהרי"ד אליו את העסקן הנודע, איש האשכולות ורב הפעלים, הגאון רבי אברהם חיים דוד שרייבר (סופר), שכיהן כנשיא הכולל 'חיבת ירושלים', כדי שישע יחד עמו למברג ללחום את מלחמות השם. רבי אברהם חיים דוד היה בן אחר בן להכתב סופר ואביו החתם סופר, והיה נצר להגאון רבי עקיבא איגר, חותנו של החתם סופר.

בטרם צאתם לדרך פנה מהרי"ד לבית בנו מהר"א וביקש ממנו את ספר התהלים המיוחס כדי שיהיה בידו להתפלל בו בכל משך זמן המסע למברג. ואכן במשך הזמן של המסע היה מהרי"ד שקוע מאוד בספר התהלים, ולא עסק, כמתבקש,

פלוני ופלוני ע"פ החק לפי סעיף מספר כך וכך. והיה כתוב שיש צוואה ממיסטר ג'ון קלאבערי, והוא שייך לאותה צוואה ולכן מוכרח לבא לשם. האברך שלח מכתב שאין לו שום שייכות לאותו קלאבערי, ולא בא לבית המשפט, לאחר זמן קיבל מכתב שני, שאם לא יבא ליום פלוני לבית המשפט, ישלחו את המשטרה לקחת אותו בעל כרחו, אין כאן שום טעות בצוואה.

בצר לו הלך באותו יום לבית המשפט, השופט פתח בדבריו ואמר שמיסטר קלאבערי היה מולטי מיליונר ומת בלי בנים, וכתב בצוואתו שהוא נותן במתנה שני בתי חרושת ושטח ענק למשפחה בעירו מנצ'סטר שיש להם הכי הרבה ילדים מכל בני העיר, ובדקו ברשימות ומצאו שהוא יש לו י"ג ילדים, וזה המספר הכי הרבה באותה עיר. ואף שבשעת כתיבת הצוואה היו לך רק י"ב ילדים, ויש עוד אחד שיש לו י"ב ילדים, וא"כ היית צריך לחלוק עמו שזה בשוה, לזאת קבעו לדון בבית המשפט, והיתה החלטה שמכיון שבשעת קיום הצוואה יש לך י"ג ילדים, כולו שלך. כהיום הזה תומך אותו האברך באביו וחמיו ובכל הדואגים עבורו כל אותם השנים, אלו הם האבנים טובות ומרגליות של פרי הבטחון.

(הגאון רבי מנשה ישראל רייזמאן שליט"א - שיעורים לפרשת השבוע - בשלח תש"פ)

עם רבי אברהם חיים שרייבר בתכנון צעדי הפעולה שלהם בלמברג.

משחלף הזמן ורבי אברהם חיים שרייבר ראה כי אין מהרי"ד פונה לדבר עימו בענייני הנסיעה, פתח הוא מצידו ושאל: הלא נוסעים אנחנו למברג להשתדל אצל המושל, ילמדנו רבינו: מה בדעתו הקדושה לומר למושל על מנת שיבטל את הגזירה. שתק מהרי"ד והצביע על ספר התהלים הקדוש שבידו ואמר לו קצרות: נאמר תהלים!

כשהגיעו מהרי"ד ורבי אברהם חיים שרייבר לארמונו המפואר של המושל בלמברג, ראו לנגד עיניהם את אחד מראשי המשכילים בלמברג, שמעלקא הורביץ, יורד במדרגות מולם. המשמעות של הדבר הייתה ברורה להם: זה עתה סיים שמעלקא הורביץ את פגישתו עם המושל, כשבמהלכה עסק בשידול המושל לעמוד איתן בגזירה הרעה. שמעלקא הורביץ שהיה בעל שפה חלקלקה וחנפן מומחה חיזק את המושל לעמוד בעקשנות מול הנסיונות של החרדים לבטל את הגזירה.

בראות שמעלקא הורביץ את מהרי"ד ואת רבי אברהם חיים שרייבר נצבים מולו, מבקשים לעלות אל המושל, קרא נגדם בזלזול ובהתנשאות: הנה אתם עולים אל המושל כדי לפעול לביטול הגזירה, אך דעו כי הדבר לא יעלה בידכם. הגזירה נגזרה ואין ממנה דרך חזור. זה עתה יורד אני מהמושל והוא הבטיח לי נחרצות כי הגזירה מוחלטת ואין מי שיוכל למנוע אותה מלהתבצע.

מהרי"ד ששמע את דברי הגסות של שמעלקא הורביץ, נענה ואמר לו בתקיפות: אכן כך בדיוק: אנחנו עולים ואתה יורד.

בשעה שנכנסו מהרי"ד ורבי אברהם חיים שרייבר למשרדו של המושל ושטחו את בקשתם, בשם כלל היהדות החרדית, לבטל את הגזירה הקשה על הרבנים, החל המושל להתווכח איתם, כשדבריהם של המשכילים מדברים מתוך גרונו. המושל נאחז בטענה שהודה כי שמע אותה מהמשכילים: הלוא הגיוני הוא שהרבנים ידעו את שפת המדינה וכך יוכלו להבין את השאלות אותם ישאלו מאנשים שאינם יודעים לשון הקודש, וכך יוכלו להשיב להם בשפתם? והלוא בדיוק כפי שהרבנים יודעים את חכמת התורה, בוודאי ראוי שידעו גם את שאר החכמות החיצוניות?

פתח מהרי"ד פיו במשל ואמר למושל: הלוא במסגרת תפקידך, מושל למברג, עליך לדאוג לרווחתם העירונית של בני המדינה, כשבין השאר אתה מופקד על סלילת הכבישים והכנת המסילות עליהם ינועו הרכבות הנוסעות ממקום למקום. עתה, אם קבלת החלטה להכין קו רכבות חדש בין למברג שתחבר אותה עם אחת הערים הגדולות, בוודאי תזמן לשיבוט עבודה בלשכתך את המומחים לסלילת מסילות ברזל ותביא את בעלי הנסיון בבניית קרונות וקטרים ובהנעתם על המסילות. אילו יבוא ללשכתך חייט או סנדלר, ואפילו צייר מומחה או נגר אמן, ויבקש לחוות את דעתו על הרכבת, הלוא תראה לו את הדלת החוצה, כשתסביר לו כי כל אדם ואדם צריך לעסוק בעניינים בהם הוא מכיר ויודע, וגם פרופסור מומחה ברפואה אין לו לומר דעה בענייני רכבות או בנושאים בהם אין לו ידיעה.

הוא הדין וכך הוא הדבר, המשיך מהרי"ד והטעים באזני מושל למברג, בעניין הגזירה החדשה העוסקת בענייני הרבנים והתורה. כשעוסקים בדברים כאלה מהראוי להתייעץ עם רבנים גדולים וגדולי הדור, ולא עם אנשים קלי דעת כמו שמעלקא הורביץ. וכי איזו הבנה יש לפורקי עול תורה ומצוות במעמדם של רבנים המורים תורה ומצוות.

המושל, בשומעו את המשל הקולע אל המטרה, נותר נבוך בהחלט. דבריו המוחכמים הותירו את המושל ללא מענה מתאים. הוא שתק למשך דקה ארוכה, אך לאחר מכן התעשת ואמר: צר לי, אך לכל זה אין קשר עם הגזירה, לפי שהיא כבר נחתמה ונחקקה, ואין ממנה דרך חזרה.

מהרי"ד לא הגיב לדברי המושל אלא עבר לדון בעניינים אחרים שעמדו על הפרק באותם ימים. השיחה התגלגלה לכאן ולכאן, כאשר תוך כדי הדברים התעניין המושל ושאל את מהרי"ד מי הוא האיש שהגיע יחד עמו למפגש? מהרי"ד, שנראה היה כאילו ממתין לשאלה זו, פתח והציג את רבי אברהם חיים שרייבר כאיש נעלה ונכבד, ואף הוסיף וציין כי הוא נין של הגאון הנודע רבי עקיבא איגר, רבה של פוזנא.

לעצמו חשב רבי אברהם חיים: מפני מה בחר מהרי"ד להציגו כנכדו של רבי עקיבא איגר ולא כנכדו של החתם סופר ששמו היה נודע בשערים ונישא בפי כל, יהודים וגויים, לשם ולתהילה? אולם כמובן שליבא לפומא לא גליא ורבי אברהם חיים לא אמר ולא כלום.

להפתעת רבי אברהם חיים התברר לו תיכף ומיד כי המושל דווקא מכיר היטב את שמו ושמו של רבי עקיבא איגר. המושל החל לספר את המקובל במשפחתו אודות הגאון רבי עקיבא איגר: זקני נתבע פעם למשפט על עניין חמור, בו הוא היה חף מפשע אלא שגברה ידם של המקטרגים וכמעט שנגמר דינו לחובה. השופטים שכבר החלו לדון בעניין השתכנעו באשמת זקני ונטו לגזור עליו עונש חמור.

זקני היה אובד עצות לנוכח הטרדיה אליה נקלע שלא באשמתו, ולא ידע כיצד יכלול את צעדיו כדי להינצל מגזר הדין הקשה. היה לו לזקני ידיד יהודי שהשתתף בצערו ונתן לו עצה טובה והגונה: סע לפוזנא, אל רבם של היהודים, רבי עקיבא איגר, ספר לו בפרוטרוט את העלילה שהעלילו עליך ובקש את ברכתו להינצל ממבקשי רעתך. דע כי איש אלוקים הוא ובעל מופת, ובוודאי אם יעתר לבקשתך ויברכך, תצא מהמשפט זכאי וחף מפשע.

בצר לו, ומחוסר ברירה אחרת, נסע זקני לפוזנא, שם פגש את רבי עקיבא איגר וביקש את ברכתו. ואכן, רבי עקיבא איגר האציל לו את ברכתו בתנאי כפול ומשולש שיתחייב לו תמיד להגן על היהודים ולעשות ככל שביכולתו כדי להטיב איתם.

ברכתו של הגאון רבי עקיבא איגר הועילה להפליא: כשזקני שב לעירו והמשפט חזר להתנהל במטרה לקבוע סופית את גזר הדין, התהפכה לפתע דעתם של השופטים והם שינו את טעמם מהקצה אל הקצה. הם חזרו והזמינו את העדים המפליילים לחקירה צולבת וגילו בדבריהם סתירות מהותיות. הם גם חזרו ובדקו בחקירות ודרישות את כל הנתונים שהיו בידיהם, וגילו כי האמת איננה כפי שחשבו תחילה. סוף דבר, שלתדהמת כולם, השופטים נמנו וגמרו פה

אחד כי יש לזכותו בדין.

משסיים המושל את סיפורו המשפחתי בהתרגשות רבה, נענה מהרי"ד ואמר תיכף ומיד: ישמעו אזניך מה שפיך מדבר, כי הנה מגיד אתה בעצמך שגם לאחר שכבר נחרץ הגורל ונראה כי לא ניתן יותר לשנות את הקביעה, עדיין יש ללכת אחרי האמת והצדק ולהפכו מהקצה אל הקצה. אם כך, ראוי שגם אתה תעשה כך, ותבטל את הגזירה הבלתי צודקת שהוטלה על רבני ישראל.

נפעם המושל מתושייתו של מהרי"ד והכריז בקול: רבי, נצחתני! ואכן כך היה: המושל עסק בעניין והביא לביטולה המוחלט של הגזירה. לא זו אף זו, הוא זימן למשרדו את שמעלקא הורביץ ונזף בו נמרצות על שהולך אותו שולל: הנה אתה חזור ואומר לי שוב ושוב שהחסידים ורבניהם הם אנשים פתאים וסכלים, והנה ראיתי בעיני

הוא הדין וכך הוא הדבר, המשיך מהרי"ד והטעים באזני מושל למברג, בעניין הגזירה החדשה העוסקת בענייני הרבנים והתורה. כשעוסקים בדברים כאלה מהראוי להתיעץ עם רבנים גדולים וגדולי הדור, ולא עם אנשים קלי דעת כמו שמעלקא הורביץ. וכי איזו הבנה יש לפורקי עול תורה ומצוות במעמדם של רבנים המורים תורה ומצוות

את מנהיגם הגדול והוא איש חכם ובר לבב, נבון ופיקח ביותר.

מני אותו היום והלאה נסגרו דלתות ביתו של מושל למברג בפני שמעלקא הורביץ ובני חברותו המשכילים. קרנם ירדה מטה מטה והמושל בז להם עד שכמעט ולא הסכים לפגוש בהם יותר. כך אכן פעלו פרקי התהלים והביאו את הישועה הפלאית ליהודים.

חלפו שנים, לילה אחד נראה כלב גדול בחצרו של הרה"ק מהרי"ד בבעלזא. מהרי"ד קרא למשמש בקודש והורה לו לגרש את הכלב מהחצר, שכן כלב זה מפריע לו. המשמש עשה כדברי הרבי, ובבוקר הוא שאל את הרבי שיפרש לו טיבו של כלב זה. נענה מהרי"ד ואמר: דע לך כי כלב זה היה בו את נשמתו של שמעלקא הורביץ שבא לבקש לעצמו תיקון. שמה תשאל: מה זכה שמעלקא שיכול היה לבוא לכאן אחר מותו, אין זה אלא בשל כך שבילדותו לקח אותו סבו לבעלזא, אל הרה"ק השר שלום מבעלזא זיע"א, וזכות זו שהסתופף בצל קדשו היא שעמדה לו.

***

על הפסוק (שמות טז ד): 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וַיִּלְקְטוּ דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנִסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרַתִי אִם לֹא,'

פירש הרה"ק רבי שרגא יאיר מביאליברזיג זיע"א, בספרו 'ארון עדות', בהקדם יסוד גדול: הטעם שהולך הקב"ה את ישראל במדבר וכלכלם במן, זה היה כדי להרגילים באמונה ובטחון. כי בהיותם במדבר שממה, מקום אין זרע וקציר, ידעו היטב שכל חריצות שבעולם לא יועיל להם להשגת מזונם, והיו מוכרחים לישא בכל יום עיניהם השמימה בתפלה ותחנונים להשי"ת שיזמין להם פרנסה היום באורח פלא חוץ לדרך הטבע, כמו שאומר הכתוב כאן: 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים', פירוש, ממה שתצפו לשמים, וזהו 'ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו' - 'דבר' היינו דיבורי תפלה, ולכן ה' פעמים 'דבר' הוא בגימטריא ב' פעמים 'תפלה', הכוונה שבכל יום ויום ילקטו את אשר ימשיכו בתפילתם, ועל ידי זה הורגלו ממילא להאמין בהשם יתברך ולבטוח בו.

לאחר שמאריך בעניין, ממשיך בעל 'ארון עדות' וכותב: וידוע שענין המן נוהג גם עתה, כמו שנאמר 'קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומר מן והנח אותו לפני ה' למשמרת לדורותיכם', לרמז שענין השפעת המן ישאר לדורות עולם, כי כמו שהמן ירד דרך נסיי בלי כל עזר וסעד מפאת האדם, כן יורד גם עתה שפעת מזוני מלעילא באורח פלא, אלא שאי אפשר לקבלו רק על ידי אמונה שיאמין שאין השתדלות האדם עושה שום פעולה כלל בענין הפרנסה, ורק השם יתברך לבדו הוא הון ומפרנס לכל ומכין מזון לכל ברייתו.

ולכן ב' פעמים 'לחם מן השמים' הוא בגימטריא 'תורה תפלה' שהם הנסיון והבחינה על מדת בטחון... כי עיקר ביטול תורה ותפלה בא מדאגת מחר שאדם ירא ודואג שלא יהיה לו לאחר זמן, ומחמת זה ירדוף תמיד לאסוף ולקבץ הון שיהיה בטוח על העתיד ואין לו פנאי לתורה ולתפלה, אבל המאמין שפרנסה היא בידו של הקב"ה ואין פעולות האדם מועילות כלום, הוא בוטח בהשי"ת שיזמין לו את פרנסתו מדי יום ביומו ואינו דואג על העתיד, דמאן דיהיב חיי יחיב מזוני וממילא אינו טרוד בעסקיו ויכול לעסוק בתורה ותפלה.

והיינו שבא הרמז של תורה ותפלה במלות 'לחם מן השמים', כי על ידי שמאמין שהלחם הוא מן השמים עוסק בתורה ותפלה, ועל ידי שעוסקין בתורה ותפלה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, דאחד תלוי בחבירו.

וזהו שמסיים 'ויצאו העם ולקטו דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ', 'דָּבָר' היינו דבורי תורה ותפלה, שבזכות תורה ותפלה ימצאו פרנסתם מדי יום ביומו ומה שזרעו בדבורם בכל יום זאת ילקטו, והבן. ומי שאינו יודע לעסוק בתורה יעסוק באמירת תהלים בכל יום, וימשיך גם בזה את פרנסתו כמו בתורה והרמז 'מן השמים' בגימטריא 'תהלים', שגם בזכות אמירת תהלים הנני ממטיר לכם לחם מן השמים כי עיקר הוא הנסיון, ואין נפקא מינה אם עוסקין בתורה או באמירת תהלים, ובלבד שיבטחו בהשי"ת ויפנו מעסקיהם לדברים שבקדושה, ובזכות זה ירד השפע באורח מישור אל ישראל.

(הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר ויהלום)

השבוע במדור:

הלומד בין מנחה למערב, אם צריך לשוב וליטול ידים שנית לפני תפלת ערבית | בגדר רבית - הקב"ה הבטיח לים סוף לקבל יותר ממה שנתן | המזוזה והשרצים במטבח הישיבה

**הגאון רבי פנחס וינד
בעמח"ס ברית פנחס ראש
בית ההוראה לענייני רבית**

ארכיון 'עוז והדר'

**בגדר רבית - הקב"ה
הבטיח לים לקבל יותר
ממה שנתן**

שאלה: איתא בגמרא (פסחים ק"ח, ב) ודרש רבה בר מרי מאי דכתיב (תהלים קו, ז) וַיִּמְרוּ עַל יָם בַּיָּם סוּף, מלמד שהמרו ישראל באותה שעה, ואמרו כשם שאנו עולין מצד אחד, כך מצריים עולים מצד אחר, אמר לו הקב"ה לשר של ים פלוט אותן ליבשה, אמר לפניו רבש"ע כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטל ממנו, אמר לו אתן לך אחד ומחצה שבהן, אמר לו רבש"ע יש עבד שתובע את רבו, אמר לו נחל קישון יהא לי ערב, מיד פלט אותן ליבשה, ובאו ישראל וראו אותן שנאמר (בפרשתנו יד, ל) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם.

מאי אחד ומחצה שבהן, דאילו בפרעה כתיב (לעיל פסוק ז) "שש מאות רכב פָּחֹזִר", ואילו בסיסרא כתיב (שופטים ד, ג) "תִּשָּׁע מְאוֹת רֶכֶב בְּרָזֶל", כי אתא סיסרא [אתא עלייהו בדקרי דפרזלא, הוציא הקב"ה עליהם כוכבים ממסילותם דכתיב (שופטים ה, כ)] "מִן שָׁמַיִם נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים", כיון דנחיתו כוכבי שמים עלייהו, אקדירו הני דקרי דפרזלא נחיתו לאקדורו למיסחי נפשייהו בנחל קישון, אמר לו הקב"ה לנחל קישון, לך והשלם ערבונך, מיד גרפם נחל קישון והשליכן לים, שנאמר (שופטים ה, כא) "נַחַל קִישׁוֹן גָּרַפָם נַחַל קְדוּמִים", מאי נחל קדומים, נחל שנעשה ערב מקדם, באותה שעה פתחו דגים של ים ואמרו וַאֲמַת ה' לְעוֹלָם (תהלים קיז, ב).

ויש להבין איך הקב"ה נתחייב לים אחד ומחצה, ממה שנתן הים, הרי הקב"ה מקיים את כל התורה (שמות רבה פ"ל פ"ט, פסיקתא רבתי דרב כהנא פסקא ג' דעשרת הדברות אות ה, שו"ת חת"ס ח"ו ליקוטים סי' צח ס"ה ובחידושי, שאילת יעב"ץ ח"א סי' קיא. וכן נלמד מהגמ' סוכה ל. 'ממני ילמדו'), וממה שהים התווכח עם הקב"ה נראה שהתחייס אל גופות המצרים שהם שייכים לו, ואם כן מה שפולט אותם אל שפת הים, הרי היא כהלואה, והקב"ה התחייב להחזיר לו קרן ורבית כמו חוב גמור, כפי שרואים מלשון שרו של ים, כלום יש עבד שתובע את רבו, זאת אומרת שהיה שם חוב גמור, רק שבהיותו עבד לא יוכל לתבוע זאת.

תשובה: תירוצ' א. המהרש"א (חידושי אגדות ד"ה שנותן) מבאר שבעצם מה שקנה עבד קנה רבו, וכן יכול האדון לומר לעבדו עשה עמי ואינו זנך, ואינו חייב לתת לו מזונות, ובאמת היה הקב"ה יכול לקחת את המצרים מן הים בלי להחזיר לו כלום, אלא שאין מן הדרך שמזונות שכבר נתן האדון לעבדו, יחזור ויטלם. ועל פי זה מבאר החיד"א (פתח עינים פסחים ק"ח: ד"ה ויש), שאין כאן אף כעין רבית במה שיקבל אחד ומחצה, כיון שאין כאן הלואה, ממילא אין איסור רבית על מה שהקב"ה בחסדיו מחזיר לים את מה שלקח ממנו.

תירוצ' ב. יש מי שמבאר את הקושיא על פי הכלל, שמותר ללוות מגוי ברבית, וכל האיסור רבית אינו אלא לגבי ישראל, והים או הדגים שבים אינם נחשבים כישראל, ממילא אין כאן כלל איסור רבית. (עין אליהו להרה"ג רבי אליהו שיק [על עין יעקב] ערכין טו).

תירוצ' ג. על פי מה שבארנו במקום אחר (עיין בספר התשובות חלק ג), שמהגמרא מבואר שאצל הקב"ה לא שייך דין רבית, כמו שגבי הקדש אין דין אונאה ורבית. ולפי זה אף אם נאמר שיש כאן חוב גמור, אין כאן איסור רבית כלפי הקב"ה, וקושיא מעיקרא ליתא.

**מן פוסק הדור הגאון רבי
משה שטרנבוך שליט"א
מח"ס תשובות והנהגות**

ארכיון 'עוז והדר'

**הלומד בין מנחה
למערב, אם צריך
לשוב וליטול ידים
שנית לפני תפלת
ערבית**

שאלה: המתפללין מנחה ולומדים ואח"כ מתפללים ערבית, אם צריך לשוב וליטול ידים שנית לפני תפלת ערבית.

תשובה: ברמ"א ס"ס רל"ג כתב שאפילו עומד מלימודו יטול ידיו לתפלה, אבל ברמ"א כתב שאם נטל לתפלה והפסיק בלימודו ואח"כ מתפלל אין צריך ליטול ידיו וא"כ הסיח דעתו משמירת ידיו, ועיין במ"ב סקי"ח שמסכים לדבריו ומסיק שכן המנהג, אבל לע"ד הידור יש ליטול ידים לכל תפלה ותפלה.

ושורש הדברים, דהא דנטל ידיו לתפלה ושמר ידיו מספיק לתפלה אחרת, היינו דוקא אם נטל ידיו מעיקרא בכוונה לשניהם, אבל אם בנטילתו התכוין לתפילת מנחה בלבד, לא מועילה הנטילה דמנחה למערב, וכעין זה בתוס' חולין קז: (ד"ה נוטל אדם) דאף שאדם נוטל שחרית ומתנה עליהם כל היום ומועיל אם שומר ידיו, היינו דוקא שהתנה מעיקרא שיועיל כן ושומר ידיו, אבל בלי התנאה לא מועיל.

ולפי זה אי נטילה לתפלה כמו לעבודה וצריך בו כוונה, הנוטל ידיו למנחה לבד אף ששומר ידיו לא מועיל אם לא נתכוין מעיקרא שתיחשב הנטילה גם למערב, ושיבחו חז"ל בברכות טו. הנוטל ידיו לתפלה דהוה כאלו טבל ע"ש, וע"כ שפיר הוא המנהג לדקדק ליטול לפני כל תפלה ומקיימין כל פעם מצוה קיומית, ולדעת הגר"א גם מברכין על הנטילה לתפלה "על נטילת ידים" ואפילו למנחה, ושפיר יש לדקדק ולכוין במנחה שיועיל למנחה לבד, ולחזור ולקיים מצוה כשנוטל ידיו למערב, ונמצא תפלתו בנטילה מיוחדת כדין, ורק במוסף שעיקר מצותה סמוך לשחרית לא מדקדקין ליטול עוד פעם במיוחד אף שמפסיקין בקריה"ת, הואיל ומעיקרא הנטילה עולה לשניהם.

ובעיקר הנטילה יש ליטול בכלי וברביעית מים דוקא סמוך לכל תפלה, וכמבואר ברמב"ם פ"ו דברכות שמשוה נטילת ידים לתפלה כמו לאכילת פת שחיובם שוה, ולפי זה דעתי נוטה שכל כהן כשנוטל ידיו לבוקר, שבדיעבד מועיל גם לנשיאת כפים, יכוין בבוקר להדיא שתעלה הנטילה גם לנשיאת כפים, ואף שנוטל אח"כ סמוך לנשיאת כפים עוד פעם היינו לחומרא שצריך סמוך, אבל מדינא יוצא בנטילה דבוקר ולכן אינו חוזר ומברך, ולכן ראוי לכוין בבוקר כשנוטל כדין ומברך שהנטילה ההיא תעלה גם לתפלה וגם לנשיאת כפים שיוצא בדיעבד, ומרויח שנטל לנש"כ עם ברכת ענט".

מיהו תיקשי אם יצא בדיעבד א"כ אין עלה שם נטילה עוד, ומפסיד ענין נטילה סמוך להנש"כ, וע"כ נראה דהלכתא בסוטה לט. נטילה קודם עליה לדוכן [אף על פי שנטל ידיו שחרית ע"ש בתוס' ובש"ע קכ"ח ס"ו] ו"שאו ידיכם קודש וברכו את ה'" אינו רק מצוה בעלמא מדין סמוך לברכה, רק הלכה מיוחדת היא בנשיאת כפים, דעדיף ליטול ידיו סמוך, ולכן אף שבדיעבד טהורות, שפיר ביארנו ליטול עוד פעם כדי לקיים מצות סמוך דנשיאת כפים, אבל ע"ז אין מברכין כיון דמדינא ידיו טהורות.

הרה"ג רבי מרדכי הלוי שוורצבורד שליט"א מורה הוראה 'נאות שמחה' - מודיעין עילית

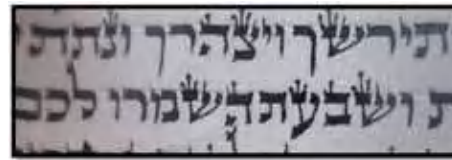
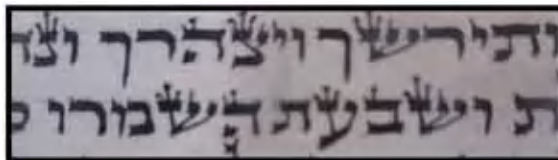
המזוזה והשרצים במטבח הישיבה

מעשה בישיבה גדולה מפורסמת שנמצאו שרצים במטבח, ועשו הדברה ללא הועיל, וגזמו את העצים הסמוכים בכדי שלא יבואו נמלים וכן ניקו את התיקרה דקורטיבית מנמלים ולא הועיל.

והמלצנו לבדוק מזוזות ובדקו ומצאו שתיבת "ושבעת" סמוכה לתיבת "השמרו", והראיתי למו"ר הגרמ"ש קליין שליט"א ואמר שהוא פסול כיון שנראה כתיבה אחת, והציע לגרור את הקצה של גג התי"ו בכדי שיראה שתי מילים, וגררתי בפניו והכשיר. ואף שיש הלכה שצריך להיות כתיבת המזוזה כסדרן, כתב המשנ"ב סי' ל"ב ס"ק קי"ב דכשהאות קיימת רק נראה כשתי תיבות ומקרבן אין בזה משום שלא כסדרן.

מצורך תמונה ראשונה לפני תיקון והשניה לאחר תיקון.

והנה פסקו הנמלים וחיכו לראות שלא חוזרים, שיחו בכל נפלאותיו.

להגות בפרשת השבוע עם האוצר הצלום

הוא אוסף ייחודי של ספרים המכילים את כל פרשי השבוע, וכוללים את כל חידושי הגדולים, וכוללים את כל חידושי הגדולים, וכוללים את כל חידושי הגדולים.

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 ובחנויות הספרים המובחרות

וכמה טרחתי יומם ולילה כמו עשר שנים רצופות בקיבוץ חיבור זה

מאס ברב מימיו

רבנו ניסים ב"ר ראובן גירונדי בעל 'דרשות הר"ן' - ט' שבט קל"ו

דלת"ק בשמן אין בו כלל בישול מאחר דלא מותנה כלום ואין בו שום תיקון בבישול. ולרשב"ג להיפך דבשמן אף הפשרו נחשב כבר לבישול [ומדברנו]. ולר"י שרי שמן בהפשר והוא יותר קל מבמים. והביאור בזה י"ל דהבישול אינו חימום גרידא, אלא שהדבר בעצמו משתנה מכפי שהיה מקודם ע"י הבישול, ואפי' במים שהבישול תלוי בחימום, היינו דעי"ז משתנה איכות המים. שהם יותר קלים, וע"ע דרשות הר"ן דרוש ח' (עמ' רצ"ט בנדמ"ח) דדבר ידוע שמים רתוחים כשיחזור וירתיחם לאחר שנתקררו ירתחו מהרה יותר ממים שלא הורתחו מעולם, ע"ש. וא"כ י"ל דכ"ז במים אבל בשמן אינו משתנה איכותו ע"י החימום ולכן לא חשיבי בישול.

(הערות הגר"ש אלישיב מהדו"ק מסכת שבת דף מ עמוד ב)

של הר"ן נמשכת לערך משנת ה'ק"י. שנה הנזכרת באחת מתשובותיו, עד ט' בשבט שנת ה'קל"ו בה נפטר.

באחת מדרשותיו, מזכיר הר"ן את המגפה השחורה כאירוע שהתרחש שלוש עשרה שנה קודם לכן.

מים רתוחים כשיחזור וירתיחם לאחר שנתקררו ירתחו מהרה יותר ממים שלא הורתחו מעולם

רבה ור"י דאמרי להתירא וכו' שמן אין בו בישול (שבת מ, ב).

נחלקו בזה ת"ק ורשב"ג מהקצה אל הקצה.

רבנו ניסים בן ראובן גירונדי (הר"ן), נולד בברצלונה בשנת ה'א פ' ונפטר בט' בשבט בשנת ה'א קל"ו (י"א שנת ק"נ). הר"ן נחשב לפוסק הדור, ומכל תפוצות ישראל היו פונים אליו בשאלות. תלמידו המובהק היה הריב"ש. חיבורו החשוב הוא פירושו על הרי"ף, בו מבאר הר"ן בהרחבה את הלכותיו של הרי"ף. הר"ן כתב גם פירוש על רוב מסכתות התלמוד הבבלי.

ספר דרשות הר"ן, הכולל תריסר מאמרים, אינו ספר דרשות רגיל; בנוסף לרעיונות וביאורים בענייני הפרשה מברר בו הר"ן יסודות בעיקרי האמונה היהודית. נדפס לראשונה בקושטא רצ"ג. בעת ששימש כרב בברצלונה, העלילו עליו ועל כמה מנכבדי ורבני הקהילה עלילת שווא, שבעקבותיה נאסרו לחמישה חדשים, אשר בסופם נתבררו כחפים מפשע ושוחררו. תקופת פעילותו

הגאון רבי מאיר קצנלנבוגן זצ"ל י' שבט שכ"ה

מכונה "קאץ" ולא מן הנמנע כי זהו מקור לשם משפחתם - קאצנעלבוגין - "מרפקו של חתול". המעשה כולו הובא לידיעת הגאון רבי מנשה קליין זצ"ל (שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קכד) שכתב שלדעתו יש להותיר את המצבות על כנן מאחר שמסתבר כי זו היתה צורתן מימים ימימה, וכן מסופר בבבא בתרא (קסא:); שהיו שחתמו את שמם ע"י ציור של צורה מסוימת כגון רבי חנינא שצייר ענף דקל, ורב שצייר דג.

ועי"ש עוד (חט"ז סי' קכד) שאין לחוש שחתול זו חיה טמאה, דמצינו שם "זאב" שנותנין בישאל וכן בקרא "בנימין זאב יטרוף", וכי הזאב בחיות הטמאות הוא יותר חשוב מהחתול, ומה חשיבתו, והשם זאב מורגל מאד, ועוד כמה שמות מחיות. (מאורות הדף היומי ב"ב קסא:)

חותמם של בני משפחה זו היה "חתול", ובאידיש החתול מכונה "קאץ"

בשנת תשמ"ט ביקר יהודי בשם ר' חיים איכנשטיין בעיר פאדובה שבאיטליה, בבואו לעיר זו עלה ר' חיים על קברם של המהר"ם פאדובה (נפטר לפני כארבע מאות וארבעים שנה) ושל בנו, ולתדמהתו הרבה גילה ציור של חתול על מצבותיהם.

מיד יצר קשר עם רב העיר אשר פתח לפניו חוברת בכתב איטלקי העוסקת במשפחת "קאצנעלבוגין" הלא היא משפחתו של המהר"ם פאדובה, ובוחרת זו מסופר כי חותמם של בני משפחה זו היה "חתול", ואכן באידיש החתול

נולד בשנת ה'רמ"ב בקצנלנבוגן (גרמניה). לאחר שלמד בישיבת הגאון ר' יעקב פולאק בעל החילוקים עבר לפאדובה (איטליה). ולאחר מכן למד בפאדובה בישיבתו של רבי יהודה מינץ (מהר"י מינץ). שנתן לו את נכדתו לאשה. לאחר פטירת מהר"י מינץ שימש בנו רבי אברהם (חמיו של רבי מאיר) כראש ישיבה, ולאחר פטירתו התמנה ר' מאיר למלא את מקומו.

המהר"ם מפאדובה נחשב לאחד מגדולי החכמים בדורו וכמה מגדולי זמנו עמדו אתו בחליפת שאלות ותשובות. ביניהם גם קרובו רבי משה איסרליש, הרמ"א. את תשובותיו הדפיס מהר"ם יחד עם תשובות אבי חותנו מהר"י מינץ. חלק מתשובותיו נכללו בספרי שו"ת אחרים וחלקם אבד. כמו כן הוא כיהן כרב קהילת האשכנזים בעיר. נפטר בי' בשבט שכ"ה.

הגאון רבי יהודה נבון זצ"ל בעל קרית מלך רב - י"א שבט (י"א בכ"א בו) תקכ"א

קרא לספרו 'קרית מלך רב' על שם ירושלים

החסיד רבי יהודה נבון אחד מחשובי הרבנים בקושטנדינא בנו של הגאון מחנה אפרים כשעלה לירושלים קנא קנאת ירושלים וקרא ספרו שו"ת בשם "קרית מלך רב" לומר לך שהוא גר בירושלים שרק היא "קרית מלך רב" ולא קוסטנדינא ראה בהקדמתו.

(עלי תמר - מסכת כתובות, פרק ב הלכה ה)

עמוד הימיני תנא דאורייתא מורי ורבי המובהק" (ראה קרית מלך רב ח"ב סי' כ"ב).

מיד עם הופעתו לא מש ה"קרית מלך רב" משולחנם של תופסי התורה וחכמי הדורות אשר פלפלו ונשאו ונתנו בדבריו. ב"מפרשי היד החזקה" יוכלו המעיינים לראות שה"קרית מלך רב" מוזכר מאות פעמים על ידי הבאים אחריו שדנים בפירושו ובהערותיו.

רבי יהודה נפטר בירושלים ביום י"א שבט (וי"א בכ"א) שנת תקכ"א ומנוחתו כבוד בהר הזיתים. הניח אחריו שני בנים גדולי תורה רבי אפרים נבון בעל "בית מושב" ורבי יצחק נבון בעל "דין אמת".

רבי יהודה נבון נולד בקושטא בשנת תס"ז כבן בכור לאביו הגדול רבינו אפרים נבון בעל ספר "מחנה אפרים", לאחר פטירת אביו בשנת תצ"ה עלה לירושלים, ולאחר זמן התמנה לראש ישיבת "דמשק אליעזר" ולאב בית הדין בירושלים.

בבית דינו בירושלים שימש כדיין החיד"א (ראה שו"ת חיים שאל סי' ל"ח, ל"ט שכתב "וכן עשינו מעשה בנידון דידן בהסכמת הרב המובהק חסידא קדישא כמוהר"ר יהודה נבון זלל"ה אב בית דיננו"). תלמידו המובהק של בעל "קרית מלך רב" היה מרנא ורבנא רבי יום טוב אלגאזי וכשפנה אל רבו בשאלה הוא מתארו "בוצינא דנהורא פטיש החזק

הגה"ק רבי חיים כפואי זי"ע בעל באור החיים - י"ב שבט תצ"א

להם בתוספת טובה, לזה צונו הש"י במצותיו לעשות זכר רק למתנה הלזו באמרו ית"ש כי בסוכות הושבתי את בני ישראל וכו' [ויקרא כג מג] עכ"ד.

ועפ"י נבאר מה שסיים שם בפסוק דברי הש"י בטעם המצוה כי בסוכות הושבתי את בני ישראל וגו' ממצרים אני הוי"ה אלקיכם, והוא עפ"י מה שדקדק הרב הגדול בעל תויו"ט זצ"ל במסכת ברכות [פ"ז מ"ג ד"ה נברך] למה בברכת התורה אומרים ברכו את הוי"ה ובברכת המזון אומרים בברך אלקינו (הבאתיו לעיל [אות ט]) ואמר דהנה לזוגינו ולפרנסינו הדין והמשפט נותן לזון את כל בריותיו אשר ברא לכבודו כיון שהוא בראנו על כן מברכין בשם אלקים הוא שם הדין והמשפט, משא"כ נתינת התורה אין שום דין ומשפט שכלי מחייב שהש"י יגלה מסתירין דיליה חסד שעשועים לבריות קטנים בעולם העשיה, אבל הוא מצד חסדו הגדול אשר מתחסד עם ישראל עם קרובו ונתן להם את תורתו על כן אומרים ברכו את הוי"ה שם החסד והרחמים, זה תוכן דברי הרב ז"ל.

(בני יששכר מאמרי חודש תשרי מאמר י - צלא דמהימנותא)

של חכם הגה"ק יעקב קאשטרו רבה של מצרים, והתדיין עם הגה"ק רבי בצלאל אשכנזי, בעל השיטה המקובצת, בזמן שהייתו במצרים. רבינו חיים כפואי נפטר ביום י"ב בשבט שצ"א, וקברו נשמר עד היום במצרים, והוא מהווה אתר עליה לרגל. בית הכנסת הנושא את שמו, קיים גם הוא בקהיר עד ימינו. משעלו יהודי קהיר לארץ ישראל, הוקם בית הכנסת שלו גם בארץ ישראל בעיר חולון.

חיבור נוסף של חכם חיים כפואי, שהתפרסם לאחר מותו הוא 'באור החיים' - דרושים וביאורים על התורה. חיבורים נוספים שלו 'ספרי חיים' - קובץ דרשות, ופירושים למדרשי הלכה, עומדים עדיין בכתב יד.

טעם שעושים זכר לענני כבוד יותר מן המן והבאר

הנה ראיתי להרב הגדול מ' חיד"א הנ"ל בספרו ראש דוד כתב בשם הרב החסיד מו' חיים כפואי, דהמן ובאר הלא המה לחם ומים שהן הכרחיים לחיי האדם ולא הוה כל כך תוספת טובה, אבל מה שהקיפן הש"י בענני כבוד חיבה יתירה נודעת

נולד לאביו בשנת ש' באלג'יר, לימים עבר עם משפחתו למצרים. הוא למד בישיבתו של הגה"ק רבי יצחק בירב בנו של הגה"ק יעקב בירב, וישנה מסורת שהאר"י הקדוש היה רבו בתורת הנסתר. הוא נדד בחייו בין קהיר, אלכסנדריה ודמיאט, ומשערים כי עמד בראש ישיבה במצרים.

חכם חיים כפואי סבל מעיוורון, ופעם שמע שרננו אחריו כי לקח שוחד בשבתו כדיין, ונתקיים בו, רחמנא ליצלן, מקרא שכתוב: 'כי השוחד יעוור עיני חכמים'. בשומעו זאת הכריז, שאם אכן לקח שוחד - יישאר בעיוורונו, ואם לאו - יפקחו עיניו, ואכן נפקחו עיניו. מאז היה חותם בשמו: ה' נסי חיים כפואי, והציבור קראהו בעל הנס.

תשובותיו של חכם חיים כפואי היו גנוזים בכתב יד מאות שנים ולא נדפסו. מרן החיד"א, שראה את קובץ כתב היד, צטט מתשובותיו. חכם יעקב משה טולידאנו פרסם שלוש מתשובותיו, ורק בשנת תשע"א זכה, ויצא לאור קובץ כתב ידו, ובו 60 מתשובותיו, ועוד כמה סימנים מחידושי על התלמוד.

בתשובותיו מידע רב ערך על יהדות מצרים ועל קהילות יהודיות רבות ברחבי העולם בתקופתו. הוא עמד בקשר עם חכמי תקופתו, ונודע כבר פלוגתא

חדש ביידיש רבינו בסט המונמנטרי

מכתלי בית הדין

סדרת בענייני חזקת משה, מאת הגאון רבי מנחם מענדל פוסטריץ שליט"א
שנשארו בבית הדין, ובו טרם החליטו ודברי הפוסקים, עד מסקנת החלטה.

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

זכר תמיד הגאון רבי אהרן קטל זצ"ל
על הספר מאמר כי הוא דברי יסודיים
מחברו נר"ו מלאכת שבת

מגן אבות

לרבינו הקדוש
רבי מרדכי בנעט
זי"ע
על ל"ט מלאכות
וסוגיותיהם

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

הגאון רבי יעקב יהושע פולק זי"ע בעל "פני יהושע" - י"ד שבט תקט"ז

לפי שבחצות הלילה ממש עת רצון היא ואין רשות למחבלים לחבל ואדרבה אותו העת מזומן לרפאות החולים כדאיתא להדיא בגמרא פרק הערל (יבמות דף ע') גבי מה שלא מלו ישראל במדבר כו' ע"ש בלשון רש"י ומהרש"א ומהר"י פינטו, נמצא דלפי"ז מהאי טעמא גופא היה למשה לומר בחצות כדי לאמת דבריו, אלא לפי שאין הכל בקיאין בזו הרגע ועבידי דטעי לכך לא רצה משה ליתן להם אצבע בין שיניהם לעשות מופת מזה הענין ממש, דשמא יטעו ויכחישוהו כדי להקשות לב פריעה שיחזור לסורו לומר כי לא מאת הקדוש ברוך הוא היתה זאת, אלא ג"כ מן המלאך המחבל כיון שהיתה קודם חצי הלילה, ומשום כך אמר משה כחצות כדי שלא לעשות עיקר המופת מחמת זמן המכה אלא שאף אם יהיה כחצות אעפ"כ יש מופת בזה מצד המכה בעצמותה, שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי מצרים ואת בתינו הציל, שבוה ניכר שנתאמתו דברי משה שאמר בשם הקדוש ברוך הוא ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך שאם היתה ע"י מלאך לא היה מבחין בין טוב לרע ולהבחין בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור, כן נראה לי נכון.

(פני יהושע מסכת ברכות דף ד עמוד א)

משה קסבר: שמא יטעו אצטגניני פריעה ויאמרו משה בדאי הוא. דאמר מר: למד לשונך לומר איני יודע, שמא תתבדה ותאחז (ברכות ז, א).

לכאורה כמו זר נחשב שבאותו שעה שהיו נתונים בצרה והיתה צעקה גדולה במצרים כמוה לא היתה ואין בית אשר אין שם מת ואין ישימו לבם להביט אחר משה ולדקדק אחריו ולרגעים יבחנוהו לתופסו בשקרו ברגע כמימרא בדבר שאינו מעיקר האות והמופת.

והנראה לענ"ד דאדרבה באמת היה למשה מופת גדול בזה נגד החרטומים שבתחילה אמרו שכל מעשיו מעשה כשפים ואף לאחר מכת כנים שאמרו אצבע אלקים היא פי' אלקים האמור בזה הענין היינו על מלאך ולא רצו להאמין שמושה עשה בשליחות של הקדוש ברוך הוא בעצמו, והטעם כתבתי לפי שסברו שעדיין לא הגיע זמן הגאולה שאמר הקדוש ברוך הוא לגאלם כמו שדרשו חכמינו ז"ל בענין בלק שאמר (במדבר כב, ה) הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרָיִם ובכן נתקשה ג"כ לב פריעה ועבדי ולא רצו להאמין שמאת ה' בעצמו היתה זאת, משא"כ במכת בכורות שהיתה בחצי הלילה ממש יש בזה אות ומופת שיד הקדוש ברוך הוא בעצמו עשתה זאת.

רבינו הגה"ק יעקב יהושע פולק נולד בשנת אמו"ת בקראקא לאביו הנגיד רבי צבי הירש. נקרא על שם זקינו הגדול מחבר ספר 'מגיני שלמה' וש"ת 'פני יהושע'. את שמו יעקב הוסיפו לו מאוחר יותר בעת חוליו, כסגולה לאריכות ימים.

בשנת תס"ג כשכיהן כרב וראש ישיבה בלבוב נהרגה כל משפחתו בהתמוטטות ביתו, ורק הוא ניצל. מאוחר יותר היה רב בקהילות שונות ביניהן ברלין ומיץ, ולבסוף מונה לרבה של פרנקפורט דמיין. ואח"כ התקבל לאב"ד וורמייזא.

היה מראשי מרביצי התורה בדורו והעמיד תלמידים רבים, יראים ושלמים. בהיותו בעיר אויפנבאך נסתלק השמימה ביום י"ד בשבט שנת תקט"ז, ונטמן בפראנקפורט. אמרו עליו שנולד באמו"ת ונפטר ביושר.

רבינו דורו קשרו עליו מספר גדול, ובראשם הגאון ה"נודע ביהודה", שלא חשש לצוות הפנ"י שלא להספידו, באומרו שהיה רבן של כל בני הגולה.

**בחצות הלילה ממש עת רצון
היא ואין רשות למחבלים לחבל**
וכיון דמשה הוה ידע, למה ליה למימר כחצות?

מסר חסידי לפרשת השבוע

התאוה אל לימוד התורה

אחרי שהתאלמן, הציע לו חותנו רבי משה גורפינקל ע"ה, שישא את בתו השנייה, היא אחות אשתו המנוחה. הסכים הרוגאצובי והתחילו בהכנות לחתונה. כיון שהגיע המועד ובאו להוליכו אל החופה, והוא עומד אז באמצע ענין עמוק ברמב"ם הלכות מעשה הקרבנות, עשה קמט בדף ומלמל כמדבר נכחו אל הספר: במחילה, רבי יקיר לי, מוכרחני ללכת אל החופה, ותוך כדי הילוכו ביקש מדודו לשים לב שהאנשים אשר יחזיקו בנקליטי החופה לא יהיו סתם בורים ועמי הארצות. אחרי החופה שב מיד במרוצה אל חדרו אל הרמב"ם ושיקע את עצמו כ"כ בעיוניו שעה ארוכה, עד שנאלצו לעורר אותו ולהזכיר שהוא חתן ועליו להשתתף בסעודת המצוה.

כיוצא בזה כאשר השיא את בתו רחל ע"ה עם תלמידו מדווינסק הג"ר ישראל אבא ציטרון זצ"ל, שהיה ביחד עם כל הקרואים זמן ניכר בשעת החופה, אבל תיכף לאחריה פנה והודיע למחותנים: תמחלו לי כבר הפסקתי מדברי תורה יותר מדי, אינני מסוגל עוד, ופנה מיד לחדרו להמשיך בלימודיו ('מרבצי תורה מעולם החסידות' ח"ד עמוד צו).

***

על הפסוק (שמות טו כו): 'וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִיָּשֶׁר בְּעֵינֶיךָ תַעֲשֶׂה וְהֶאֱזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו כָּל הַמִּחְלָה אֲשֶׁר שָׁמַרְתָּ בְּמִצְרָיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רַפָּאָךְ', פירש רבינו האור החיים' הקדוש זיע"א את כפל הלשון 'שמוע תשמע': לרמוז להם שיהיה עסק התורה בחשק גדול, שהגם שעודנו לומד יתאוה ללמוד עוד. וזה יגיד שאינו שבע וקץ בלימודו.

(מתוך שיעורי הגה"ח רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

האמירה 'לא פסיק פומיה מגירסא' לא היתה לגבי הגאון רבי יוסף ראזין זצ"ל - הרוגאצובי, בגדר מליצה. אפילו בצום תשעה באב מדבר היה בלי הרף בתורה. על פי רוב שריו היה בט' באב בעיר מולדתו ברוגאצוב, מפני שבאותם הימים חל יום הארצייט של אביו רבי פישל, והיה בא מדווינסק להשתטח על קברו. כל בני העיר גדולים וקטנים היו באים לקבל את פניו ולשוחח עמו, והוא מגלגל עמהם כל יום הצום בדברי תורה. ולא עוד אלא, כשמתה אשתו הראשונה בוורשה, מסופר, שבעת ההלויה והקבורה טרוד היה במחשבותיו, ורק אחרי סתימת הגולל, כשהזכירו לו שצריך לומר קדיש, כי לא הניחה אחריה בן זכר, התנער בבית ראש והפליט מפיו: 'אזוי זי איז נעביך גישטארבן', כמי שרק באותו רגע תופס את משמעות הדברים. וגדולי העיר באו לנחם, אבל היה הוא מרצה לפנייהם שעות רצופות בתורה. מהמנחמים לא העז איש להעירו על אבלותו, ויש שמצאו לו סמוכין בירושלמי (מועד קטן פ"ג) שם נאמר כי אבל הלהוט אחר דברי תורה מותר לו ללמוד. אבל דודו העירו פעם על כך והוא השיבו: ודאי עבירה היא זו, וכשאקבל עונש על שאר עוונותי יענישוני אף על עוון זה, אבל אני מקבל את העונש על חטא זה באהבה וברצון, כדאית היא התורה ללקות עליה.

בנסיעתו מדווינסק לרוגאצוב היה גומר בקרון הרכבת חצי הש"ס בעל פה. כך סיפר הוא עצמו פעם ברוגאצוב. והוסיף, שבחזרתו יסיים א"ה את המחצית השנייה. הגאון רבי מאיר שמחה זצ"ל בעל 'אור שמח', רבה של קהלת האשכנזים בדווינסק, התבטא פעם בנוגע אליו: אומרים על הרוגאצובי שהוא בעל זכרון נפלא, לא היו דברים מעולם! בעל זכרון נקרא זה שזוכר מה שלמד לפני כמה שנים, והרי אין לך דבר בתורה שהוא לא למד אותו זה עתה, וכי לזה בעל זכרון ייקרא?

לילות שישי ושבת זה אור החיים המבואר

אור החיים המשולב

תמצית עשירה ממדורי הביאור 'מאורי אור' ו'ליקוט מאורי החיים' ביאור משולב שזור באומנות בינות המילים 'אור תורה' | 'זרות חיים' הערות, צינים ומקורות עימוד מרהיב עין

אור החיים המבואר

10 כרכים של מתיקות נצחית: הביאור המקיף על כל ספר האור החיים' הק' 'מאורי אור' - מאיר עיני הלומד 'מאורי החיים' - מקורות מחדל ביאור רש"י עימוד מרהיב עין

חיים של תורה

הלכות שבת

מאת הגאון רבי אהרן מרדכי גריין שליט"א

בס"ה גרין י'

הלכות קידוש בשבת

יב. מזינת הכוס.

יש למזוג היין במים קודם קידוש, והמנהג להטיף ג' טיפות של מים לתוך הבקבוק. [והוא ע"פ סוד, מעבר יבק שפת אמת פרק כח].

יג. דיני קבלת ואחיזת הכוס.

בשו"ע [סימן רע"א ס"ז] כתב דכוס של קידוש טעון כל מה שטעון כוס של ברכת המזון. ובכוס של ברכת המזון כתב השו"ע [סימן קפ"ג ס"ד], דנטול הכוס בשתי ידי, ואחר כך אוחזו ביד ימין, ומגביהו טפח מעל השולחן, ועל פי האריז"ל נוהגים שאחד יגביה הכוס בשתי ידיו וימסרנו למקדש, וגם הוא יקבלנו בשתי ידיו. [שער הכוונות ענין קידוש דף עז].

יד. אופן אחיזת הכוס.

במגן אברהם [סימן קפ"ג ס"ז] הביא בשם השל"ה, דעל פי קבלה נכון שיעמיד הכוס על כף ימינו ואצבעותיו יהיו זקופים סביב הכוס, ולדינא, יכול לאחוז הכוס כדרך שאוחזים כל כוס, דהיינו שתופס הכוס באצבעותיו, ובבאר היטב [שם סק"ה] כתב, שיהיה הכוס עומד על האצבעות ממש.

טו. להסתכל על הנרות קודם קידוש.

א. כתב הרמ"א [סימן רע"א ס"ז] כשמתחיל לקדש יתן עיניו בנרות. [והמהרי"ל כתב שזה סגולה לרפאות העינים, דאיתא בגמרא שפסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם, ועל ידי הסתכלותו בב' נרות העולה חמש מאות (נר- נר), מתקן האחד מחמש מאות שניטל ממנו. ובמ"ב סקמ"ח כתב מהא"ר שאין מודקדקין בזה כל כך].
ב. בשעת קידוש יסתכל בכוס של ברכה, כדי שלא יסיח דעתו מהברכה. [רמ"א שם, ומ"ב סקמ"ט].

טז. האם צריך לישב או לעמוד בשעת קידוש.

א. קידוש הלילה, יש נוהגים לאמרו בעמידה, ויש נוהגים לאמרו בישיבה אלא שעומדים בתחילת הקידוש כשאומרים יום השישי ויכולו השמים, שנרמז בזה השם ב"ר"ת. ויש נוהגים לעמוד בכל הויכלו. [שו"ע, רמ"א, מ"ב, שם ס"ה ובסימן רס"ח סק"ט].
ב. כתב המשנה ברורה [שם] דצריך להיזהר שיקבעו השומעים עצמם יחד בעת הקידוש כדי לצאת ידי חובתם, ולא שיהיו מפוזרים ומפורדים והולכים אחד אנה ואחד אנה.
ג. קידוש היום, כתב בשערי תשובה [סימן רפ"ט סק"א] דצריך לאמרו מיושב, וכן כתב בסידור היעב"ץ, ובליקוטי מהרי"ח [ח"ב ע"ג] הביא מסידור ר' שבתאי לאמרו מעומד.

יז. סגולה לזכרון.

א. הובא בשם הרה"ק רבי יצחק איזיק מזידיטשוב זיע"א, סגולה לזכרון, להתפלל במחשבה על הזכרון בשעת קידוש כשאומר זכרון למעשה בראשית. [טעמי המנהגים עניני סגולות עתק"ד].
ב. כתב בסידור ישועות ישראל [באבות פ"ג]: כל מי שרוצה שלא ישכח תלמודו, יאמר אלו הפסוקים קודם שיאכל, ומוזגין לו כוס יין או משקה, ויאמר: "אכן רוח הוא באנוש ונשמת שדי תבינם". "לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון". "אל תשליכנו מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני". "ה' בצר פקדונך צקון לחש מוסרך למו". "לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי". "ה' אלקים נתן לי לשון לימודים לדעת לעות את יעף דבר יעיר בבוקר בבוקר יעיר לי אוזן לשמוע כלמודים". "ה' אלקים פתח לי אוזן ואנכי לא מריתי אחור לא נסוגתי". "רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני". ואחר כך יאמר: יהי רצון מלפניך ה' אלקי אברהם יצחק וישראל שתפתח לבי בתורתך והאר עיני ולבי בשם: [ויהרהר בלבן] פתחיא"ל, רפא"ל, תופיא"ל, שיתחנן את ליבי בכוחך הגדול שלא אשכח כל ימי מכל מה שלמדתי ומה שצויתני ללמוד ויהיה מעמדי שאלמד כל ימי חיי ולא אשכח דבר תורה לעולם אמן נצח סלה ברוך ה' לעולם אמן נצח סלה. [מספר רזיאל בספרו עם קצת הוספה]. [וטוב לומר זה בשבת ויום טוב קודם קידוש. ע"כ מסידור ישועות ישראל].

יח. שיעור שתיית כוס קידוש.

א. צריך לשותת מהכוס כמלוא לוגמיו, שהוא רובו של רביעית אצל אדם בינוני, ואדם גדול צריך לשותת כמלוא לוגמיו שלו, ומכל מקום אין צריך לשותת יותר מרביעית.
ב. לדעת הגר"ח נאה שיעור רביעית הוא 86 גרם, כמנין כוס, ולדעת החזון

איש שיעורו 150 גרם, כמנין כוס הגון.

ג. צריך לשותת השיעור בלא הפסק מרובה, דהיינו שלא ישהה בשתייתו זמן רב יותר מכדי שתיית רביעית, ועל כל פנים לא יותר מכדי אכילת פרס, שהוא לסתימת הפוסקים ארבע דקות, ויש מחמירים שתי דקות. [שו"ע שם ס"ה, מ"ב סק"ה, ש"כ פמ"ז ס"ט, פמ"ח ס"ז].

ד. לכתחילה צריך שהמקדש בעצמו ישתה כמלוא לוגמיו, ובדיעבד כשאינו יכול לשותת כמלוא לוגמיו, לדעת השו"ע הרב [סכ"ה] צריך שאחד מהשומעים ישתה כמלוא לוגמיו, ולדעת המשנה ברורה [שם בסק"ג] אם אי אפשר שאחד מהשומעים ישתה, די במה שכולם ישתו כשיעור מלוא לוגמיו, רק שלא ישתו בשתייתם יותר מכדי אכילת פרס.

יט. האם יש חיוב למסובים לטעום מכוס קידוש והאם מברכים בעצמם.

א. כתב השו"ע [שם ס"ד]: מצוה מן המובחר שיטעמו כולם מכוס של קידוש, ואין שיעור לטעימה זו. [מ"ב סק"א].
ב. צריכים המסובים לכון לצאת בברכת הגפן של המקדש, כדי שלא יצטרכו לברך בעצמם על היין שישתו. [ש"כ פמ"ח ס"ג וע"ש בהע"י]. ובמטה אפרים [באלף למטה סימן תרכ"ה אות עד], כתב, דהמנהג שכל אחד מברך בעצמו ברכת הגפן. [וכן כתב בשו"ת דברי יציב ח"א סק"ה].

כ. שלא להפסיק בדבור לאחר קידוש.

אסור להפסיק בדיבור בין ברכות הקידוש לשתיית היין, ואם הפסיקו המקדש או השומעים בדיבור, שלא מענין הקידוש או הסעודה, הגם שיצאו ידי חובת קידוש, צריכים לברך שנית ברכת הגפן קודם שישתו היין, שהרי הפסיקו בין הברכה לשתייה. [שו"ע שם ס"ו, ומ"ב סק"ז סקמ"ג].

כא. קידוש, ונשפך היין קודם שטעם ממנו.

קידוש, ונשפך היין קודם שטעם ממנו, אם לא הפסיק בדיבור, והיה בדעתו בשעת קידוש לשותת מהיין גם בתוך הסעודה, ימזוג תיכף כוס אחר, וישתה ממנו כמלוא לוגמיו בלא ברכה, דכבר יצא במה שבירך תחילה. [שו"ע ומ"ב שם ס"ו].

כב. קידוש על הכוס ובגמר הקידוש הבחין שהיין אינו ראוי לשתייה.

קידוש על הכוס, ובגמר הקידוש הבחין שהחמיץ היין ואינו ראוי לשתייה, אם נמצא על השולחן יין אחר שלא החמיץ, ימזוג תיכף ממנו וישתה כשיעור, ובזה יצא ידי חובתו, ואם לא היה על השולחן יין אחר, צריך לחפש יין טוב ולקדש מתחילה שנית. [מ"ב שם].

כג. על איזה יין לקדש, ודין מיץ ענבים.

א. כתב השו"ע [סימן ערב ס"ג] מצוה לברור יין טוב לקדש עליו, והוסיף המגן אברהם [בסק"ג] דמצוה ביין ישן, ומבאר הפרי מגדים [א"א סק"ג] דהיינו בן ארבעים יום.
ב. כתבו גדולי הפוסקים דאפשר לקדש גם על מיץ ענבים. [ואפילו בסוג מיץ ענבים שאינו נעשה יין, שו"ת ויען יוסף ח"א סק"א, מנחת יצחק ח"ח ס"ד, מנחת שלמה ח"א ס"ד, יסודי ישורון ח"ג ע' רטו, שבט הלוי ח"ט ס"ח, דאינו דומה ליין כוסס דהתם משמע דין אדום יש לו מעלה וחשיבות, כבר כתב שם הרמ"א, דזהו דיוקא אם אין הלבן משובח ממנו. במ"ב סימן ערב סק"ב הביא דבאליה רבה משמע דעל יין שהוא לבן הרבה נכון לחוש לדעת הרמב"ם שלא לקדש עליו אלא בשעת הדחק שאין לו יין אדום, אולם בקצות השולחן סימן פ' סק"א כתב, דין לבן היינו לבן שקוף, ולפי דבריו יין ומיץ ענבים שצבעם צהוב הרי הם במעלת יין אדום].
ג. יין לבן, הרמב"ם פוסלו לקידוש אפילו בדיעבד, אמנם להלכה כתב השו"ע [שם ס"ד] דאפשר לקדש עליו. [והגם שבהלכות פסח כתב השו"ע בסימן תעב ס"א, דמצוה לחזור אחר יין אדום, וביאר שם המשנה ברורה דממה שכתוב "אל תרא יין כי יתאדם" משמע דין אדום יש לו מעלה וחשיבות, מה שאין כן בפסטר שהיין עובר בצניורות אטומים בחום גבוה מאד משובח ממנו. במ"ב סימן ערב סק"ב הביא דבאליה רבה משמע דעל יין שהוא לבן הרבה נכון לחוש לדעת הרמב"ם שלא לקדש עליו אלא בשעת הדחק שאין לו יין אדום, אולם בקצות השולחן סימן פ' סק"א כתב, דין לבן היינו לבן שקוף, ולפי דבריו יין ומיץ ענבים שצבעם צהוב הרי הם במעלת יין אדום].

ד. יין מבושל, בשו"ע [שם ס"ח] כתב: מקדשין על יין מבושל, ויש אומרים שאין מקדשין עליהם, וכתב הרמ"א: והמנהג לקדש עליו אפילו יש לו יין אחר [שאינו מבושל] רק שאינו טוב כמו המבושל. [רוב יינות ומיץ ענבים בימינו עוברים תהליך פיסטור, ואפשר שיין מפוסטר אינו בכלל יין מבושל, דין שמתבשל יוצא ממנו האדים ונגרע מעט באיכותו, מה שאין כן בפסטר שהיין עובר בצניורות אטומים בחום גבוה מאד ואין לאדם מקום יציאה לא נגרע באיכותו, ומצאתי בספר הלכות שבת בשבת להגרמ"מ קארפ ע' שצט שכתב לדעת הגרי"ש אלישיב פיסטור אינו כבישול הן לגבי מגע נכרי, וכל שכן לענין קידוש דאפשר לקדש עליו גם לדעת המחמירים שלא לקדש על יין מבושל, גם בשו"ת מנחת שלמה ח"א סימן כו כתב כן לענין מגע נכרי].

עברת קודש

ספר ויהלום

ראשית ערסתכם חלה הפרשת חלה

וממדבר מתנה

ופרש השפת אמת שזוהי שאמר להם הבורא לישראל קדם בניסתם לארץ. כי במדבר זכו לשלוש מתנות: אכלו מן שדו מי באר וחסו בצל ענני הכבוד, ומה טעם ירצו לצאת מן המדבר ומהפראת השכינה שביניהם, מפני שבני חיי ומזוני בשפיע, ללכת אל הארץ שבה יעסקו בגשמיית?

הודיעם הבורא שאינם מפסידים כלום, כי ימשיכו לזכות לאותן שלש המתנות מבח העבודה שיעבדו את ה' באכלם מלחם הארץ.

ולשם כך נצטוו בפרשת שלח בשלוש מצות: פרשת נסים, פרשת חלה ופרשת ציצית, המבנות כנגד שלוש ענינים אלו.

חלה כנגד אכילת המן. כי המפרש חלה כראי הרי הוא באוכלי המן, ואף שאין לחמו כללם אכילים ואינו חש בו כל השעמים שבעולם, אלא לחם מן הארץ הוא, מכל מקום יש בו מעלה עצומה שאין בפניו, כי על ידו יתרומו ותרומה לה' – תרומתו את הגשמיית לעשויה רוחנית, ודבר זה שיהיה רק בלחם הארץ ולא בדגן שמים.

פרשת נסים כנגד בארה של מרים. כי עד עתה זכו ישראל לשונות ממי בארה של מרים, אך עתה נצטוו בנסים, ומעלה מיוחדת יש בהם, שהרי נסים אלו אינם מצות נסוך המים שהיא הלכה למשה מסיני אלא נסכי יין, ואלו במדבר שדו מים.

ואמנם נמשלה התורה למים, כי אין מים אלא תורה (ב"ק פב.), אך מים אין בהם טעם כלל, ואלו היין הוא משקה מבחר שיש בו טעם לשבת, ורוממות בחינה זו להשגת טעמי תורה, ששם שיהיו בא מן הגוף ששדחו בגדולה, כך התורה שילמדו בארץ, ויהיה להם חלק והשגה בה ויבינה מדעתם.

והמצוה השלישית – מצות ציצית, כנגד ענני הכבוד הסוככים על ישראל בחפה, חסד ה' החופף עליהם כל היום, בבחינת 'והבוטח בה' חסד יסובבנו' (תהלים לב י). וגם מצות ציצית ענינה חסד, כפי שכתב רמז אברהם אבינו באמרו למלך סדום (בראשית י"ב ג) 'אם מחוט ועד שדוך נעל, חוט הוא חוט של חסד – מצות ציצית שנתנה לבניו (ב"ר מג טו).

הרי לנו ששלוש המצוות שנצטוו לנהג בהן לאחר בניסתם לארץ מבנות כנגד שלוש המתנות שהיו במדבר. דבר זה מלמדנו שחייבים אצל הקדוש ברוך הוא מעשים הנעשים בבחם של ישראל עצמם, יותר מהתענוג שיש לו בהעניקו להם במתנה.

חלתו של עולם

ונשוב לדברי חכמינו שבענו את אדם הראשון בשם 'חלתו של עולם'. מדוע נקרא כך?

בפרשת יצירת האדם מבאר שהיתה יצירתו בעין הכנת עשה, והפרשתו מן האדמה בהפרשת חלה.

שהרי לאחר שעלה אדם מן הארץ והשקה את כל פני האדמה, באדם הנותן מים לתוך הקמח ועושה עשה, יצר הבורא את האדם, ורש"י הקדוש פרש (בראשית ב ו) שפעלה זו דומה לגבל שנותן מים ואחר כך לש את העשה. ורק לאחר מכן נפח הבורא באפיו נשמת חיים ונעשה אדם, ולכן נקרא בשם 'חלתו של עולם'.

אולם האשה, לאחר שאכלה מעץ הדעת נתנה גם לאישה עמה ויאכל, ולאחר החטא נזר עליו שיהיה צריך לטרוח הרבה עד שיזכה לאכל פת, ככתוב 'זעזע אפך תאכל לחם' (שם ג יט), ובפרש חטא לא הצרך לטרוח כלל אחר מזונו, והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין (סנהדרין נט:).

ולעתיד כשתבוא הגאולה שוב לא נצטרך לעמל קשה כדי להשיג מזון, ובדברי חכמינו ז"ל במסכת שבת (ל:) שעתידה ארץ ישראל שתצמיח מאדמתה גלסקאות ובגדים משבחים.

ולעמל האדם, בעלי החיים אינם צריכים לטרוח כלל בהכנת מזונם, והוא מצוי להם בכל מקום באכילת ירק עשב ללא צורך בהכנה וטרוח כלל.

נמצא, שהלחם הוא המלמד על מהות האדם בעולם הזה לאחר שחטא, שדחוק הוא מן השלמות, וכשם שדחוק הוא במזונו, כך דחוק הוא בדעתו מן ההשגה האמתית שהיתה לו כגן עדן מקדם.

וכך הוא בכל עניני האדם, טרח גדול צריך הוא על כל דבר וענין, להמציא לו כסות ובגד ללבוש, לבנות בית ולשא אשה, הכל כרוך בטרח ובמלאכה רבה. נמצא שמציאות הלחם מזכירה את כל מציאות האדם בעולם.

אמנם, דבר נוסף נתן ללמד מן הלחם.

גם אחר כל מה שטרוח האדם לעמל על דעתו ולספק את צרכיו, הרי יצר הרע סוכן בגשמתו ומשיאו לחטא, וכנאמר: 'כי יצר לב האדם רע מנעריו' (בראשית ח כא), ועל כן עלול הוא להשתמש בבחנותיו ובשכלו להזיק לאחרים ולעולם כלו במעשיו. על כן למדה התורה את האדם דעת, שילמד מהכנת הפת, שלאחר כל הטרחות שבהכנתה, באשר העשה כבר עומדת וממתנת להכנתה אל התנוה לגמר אפיתה, מצוה הוא לטל את ראשיתה ושכחה ולהפרישו לתרומה לה', להביאנו אל הכהן משרת ה', וזהו גמר תקוה.

ואתה מחיה את כלם

מה נאים הם דבריו של רבנו השל"ה שכתב (פר' שלח, תורה אור ב) שמצות חלה מביאה את האדם להודות בכנות הגוף ולטהרת הנפש.

אמר רבנו האריז"ל (לקוטי תורה, עקב) על הפסוק 'כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' (דברים ח ג), שפסוק זה מבאר חקיות החוקרים, כיצד גורם המאכל שתשאר הנשמה דבוקה בגוף בכח האכילה, בעוד רק הגוף נהנה מהאכל, ומכרחים לומר שהמאכל הוא גופני ורוחני יחד, כי אין דבר מלמשה שאין בו שפע רוחני מלמעלה המוציא לפעל ואומר לו גדל (ב"ר יו), ומכיון שפך, אף הנשמה הנית מרוחניות המאכל.

זהו שאמר הכותב 'לא על הלחם לבדו, כלומר, לא רק מצד גשמיית המאכל' חיה האדם, אלא מצד 'מוצא פי ה' שהוא הרוחני הנשפע בו יחיה האדם ויתקיים.

ועל כן צונו התורה לעורר את כל הקדשה שבלחם ולהפריש חלק לגבוה, ובכך תודרך העשה ותטהר את נפש האדם.

ושרש הדברים מצינו כבר בדברי ספר החנוך במצות חלה (מצוה שפה), שבאר טעם המצוה שלפי שרוב העולם חיים מן הלחם, רצה המקום לזכותו במצוה תמידית בלחם כדי שתשרה עליו הברכה על ידי המצוה, ונמצאת העשה מזון לגוף ומזון לנפש.

הרי לנו כי ענינה של מצות חלה לרומם את מאכלי הגוף ולהוציא מהם את היסוד הרוחני שהוא מזון הנפש, להחיות בהם נפש כל חי.

ואמנם עבודה זו יגיעה רבה יש בה, ולא בקלות יבוא לאדם לקדש אכילתו, ואף אם זוכה לקדש את ראשיתו, מה יעשה לאחר מכן כשנפשו הבהמית מבקשת חלקה בגשמיית?

אלא על ידי שמקדש האדם את ראשיתו מתוך רצון שיתקדשו כל מעשיו, יעלו מעשיו ואכילתו במשך כל היום לנחת רוח לפני הבורא.

וכפי שכתב הרב הקדוש רבי נתן מברסלב ז"ע בספרו 'לקוטי הלכות' (פדיון כבוד הלכה ה), שיש לפרש לשון 'חלה' גם מלשון 'תחלת', שענינה רצון ותקוה, ויש לפרש שאדם האוכל מאכלו בקדשה יש תקוה לאחריתו שיפיק רצון מאת ה'.

מולין יקירין וחידישים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מילה ראשונה

חזקתא דאורייתא יסוד חדש ונפלא על הפרשה

אמונת צדיקים - יסוד בעבודת ה'

אותם משה רבינו לחזור לאחור לצד המצרים, וזהו דבר שאין הדעת סובלת אותו, ואף על פי כן התחזקו בני ישראל להאמין בדבריו, כמו שאמרו 'אין לנו אלא דברי בן עמרם', כלומר אף אם אין אנו יודעים במעלתו שכל דבריו נבואה, עם זאת נאמין בכל דבריו גם שהם מפי עצמו, ובכוח אמונתם זו זכו לגאולה שלמה ממצרים בקריעת ים סוף.

אמונת חכמים הכנה למתן תורה

בכוח אמונת חכמים מתחזקת שמירת התורה בקרב ישראל, כי קודם מתן תורה ביקש הקב"ה לחזק את אמונת בני ישראל במשה רבינו, וכמו שכתוב (להלן יט ט) 'הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם', ועל ידי שיתחזקו באמונתם במשה רבינו יהיה קיום התורה.

ובאמת היתה האמונה בדברי חכמים הקדמה למתן תורה, כמו שמצינו שנדחה מתן תורה ביום נוסף על פי דבריו של משה רבינו, ובכך למדנו לראות שאמונת חכמים היא תנאי והכנה לקבלת התורה, ויש כח בידי חכמים לעשות הכל כרצונם, בבחינת צדיק גוזר והקב"ה מקיים, ולא זו בלבד בימיו של משה רבינו כי כוחו נמשך גם לדורות עולם אצל הצדיקים שבכל דור ודור, כי אתפשוטא דמשה בכל דור, וכמו שנרמז בדברי חז"ל שהיו מכנים את גדול הדור וקוראים לו 'משה'.

אמונת צדיקים מביאה לאמונה בה'

ובזכות אמונה תמימה ברועי ומנהיגי ישראל אשר שתל הקב"ה בכל דור ודור, אפשר להגיע לאמונה שלמה בה' ובתורתו, וגם זה נרמז בקריעת ים סוף וירא ישראל את ה' הגדולה אשר עשה ה' במצרים ויאמינו בה' ובמשה עבדו, כי אף על פי שראו ישראל את כוחו של משה רבינו ע"ה במצרים, שראו במוחש את היד הגדולה שבמצרים, עם כל זה הגיעו בקריעת ים סוף לדרגה גבוהה יותר, והדגיש הכתוב שהגיעו לדרגת בירור האמונה בה' על ידי האמונה במשה רבינו ע"ה.

את דברי הצדיק כמו שהם, ואף אם הדברים נוגדים את ההיגיון מבטל דעתו בפני דברי צדיקים, כי יודע ומאמין שדברי הצדיק הם כרצונו יתברך.

והמאמין בכל ליבו בדברי צדיקים זוכה לגאולה אמיתית, וכמו שמצינו שקודם קריעת ים סוף הוצרכו בני ישראל להתנסות במידה קדושה זו של אמונת חכמים, כשציוה

וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוּ (יד לא). בגודל מעלת אמונת חכמים הפליא לבאר בעל התפארת שלמה (בשלח ד"ה וישוּבו) שאמונת חכמים אין פירושה רק להאמין בדברי ה' הנמסרים לנו מפי חכמיו, כי זו אמונה בדברי ה' ולא בדברי הצדיקים, ועיקר מעלת אמונת חכמים היא כשמאמין בדברי הצדיק הנאמרים לו אף שלא אמרם בשם ה', ומקבל

מילתא דפליאה

פרשת המן - בקשת הפרנסה בכל יום

הַנִּי מְמַטִּיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וּלְקַטוּ דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ (טז ד). הקשו חז"ל (יומא עו): שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי, מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה. אמר להם, אמשול לכם משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שיש לו בן אחד פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה. עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל, מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים.

תפילה על מזונות בכל יום

וכיון שכל תכלית המן בכל יום כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים, מצוה להתפלל ולבקש בכל יום על המזונות, וגם מי שחננו ה' ומזונותיו מצויים לו בהרווחה לא ימנע עצמו מלהתפלל עליהם קודם סעודתו, ולא יסיח דעתו שכל השפע המצוי אצלו הוא מחדש ה' עמו, וכמו שמבואר בלשון הבקשה 'ונא אל תצריכנו ה' אלהינו לא לידי מתנת בשר ודם וכו' כי אם לידך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה', שתמיד ירגיש האדם שהוא נזקק לחסדי הבורא איתו, ויהיה תמיד עומד ומבקש על כל צרכיו ולא יסתמך על עצמו במאומה.

פעמים שמצומצמים מזונותיו כדי שישא עיניו לשמים ויזכה לברכה בכל יום מחדש

ואף אם רואה האדם שאין מצוי בידו יותר מכדי צרכו לאותו זמן, ידע בעצמו שזה חסד ה' להצריך אותו לעמוד ולהתחנן לפניו בתפילה, וזה היפך קללת הנחש שמזונו מצוי לו בכל מקום ובכל זמן, ובזה מתקיים בו ברכת יצחק אבינו 'ויתן לך האלהים' (בראשית כז כח), וכמו שדרשו חז"ל (ב"ר סו ג) 'ויתן ויחזור ויתן', שלא יקבל האדם נתינה אחת המספיקה לכל ימי חייו, אלא תמיד יהיה זקוק לנתינה מחודשת מאת הקב"ה, ובאופן זה תהיה האמונה תקועה בליבו שכל צרכיו תלוים ועומדים בחסדי ה' איתו.

ברזא דאח"ד

רמזים נפלאים על סדר הפרשה

שבת - זמן שירה

הירש מליסקא ע"ה (בפירושו שערי הישר על תהלים קמו) לבאר ענין זה, ובהקדם מפרש תיבת 'הללויה' שהיא אותיות 'הללו' י"ה על פי דברי חז"ל (מדרש תהלים קיג) אין העולם כדאי להלל בכל השם אלא בחציו שנאמר (תהלים קנ ו) 'כל הנשמה תהלל יי', כי כמו שביארנו לעיל שבהנהגת העולם אם יבוא איש בזוי ויאמר הלל ושבח למלך גדול הלא יחשב לפגם בכבוד המלך, וכל שכן אנחנו קרוצי חומר איך נשבח לקדוש ברוך הוא אשר לגדולתו אין חקר. אך הביאור על פי פירוש המשנה באבות (פ"ג מ"ז) 'תן לו משלו שאתה ושלך שלו', כי אם יאמר האדם מי אנכי שאתן מתנה לבורא יתברך, טעות בידיו, שהרי בשלמא אם היינו נותנים לו מעצמינו היה נחשב לפחיתות לפניו וכל שכן מפחת ערך, אבל באמת כל מה שיש לנו הכל הוא שלו, ואם כן הכל על ידי כח אלוהי, ואין זה פחיתות לפניו, ולכן אמר דוד המלך ע"ה (דה"א כ"ט יד) 'כי ממך הכל ומידך נתנו לך', פירוש שאפילו כח הנתינה הוא מכוון, וזהו שאמר 'תן לו משלו', ואל תאמר שהוא פחיתות כבוד, 'כי אתה ושלך שלו'.

והנה הנשמה הוא חלק אלקי ממעל והגוף חלק האדם כמו שאמרו חז"ל (נדה לא), ולכן מצד הנשמה שהוא חלק אלקי בזה שפיר יכולים להלל ולשבח אותו יתברך כיון שאין השבח מעצמינו רק מחלקו, כי הנשמה מעצמותו נפח כמבואר בזוהר, ועל כן אין פחיתות לפניו יתברך על ידי שמהלליו אותו. ואיתא (ראה באר מים חיים עקב) י"ה בחינת שמים, ו"ה בחינת ארץ, כענין 'ישמחו השמים הוא י"ה ו'תגל הארץ הוא ו"ה', ואמרו חז"ל (סנהדרין צא): 'יקרא אל השמים מעל' זו הנשמה, 'ואל הארץ' זו הגוף, ואם כן הנשמה מן השמים מורה על שם י"ה והגוף בחינת ארץ על ו"ה, ומצד י"ה שהוא השמים בחינת הנשמה ראוי להלל אותו, מה שאין כן מצד הגוף בחינת ארץ אינו ראוי להלל בחינת ו"ה, וזהו שאמרו אין העולם כדאי להלל בכל השם דהיינו עם ו"ה שהוא מצד הגוף, כי זה פחיתות לפניו, אלא בחציו שנאמר 'כל הנשמה תהלל יי' היינו מצד הנשמה שמורה על שם י"ה.

הגשמיים האלו בלבד אנחנו דומים לגויים ואין בידנו לעשות בהם נחת רוח לקדוש ברוך הוא כשנשבח אותו בהם. ואילו אחר כך בסיפא כשאנו אומרים 'על כן אברים שפלגת בנו', תיכף ומיד מזכירים ומדגישים 'ורוח ונשמה שנפחת באפינו' שהם חלק אלקי ממעל, וביחד עם הלשון אשר שמת בפיו, הן הם יודו ויברכו וישבחו ויפארו את שמך מלכנו תמיד, שכן אם יש נשמה אפשר לשבח לקדוש ברוך הוא, שהרי בכוחם של הנשמה והרוח שהם חלק אלקי ממעל לברך שמו יתברך הרבה יותר מעינים המאירות כשמש וירח וכל שאר האברים הגשמיים, וכמו שמתחילים התפלה היקרה 'נשמת כל חי תברך את שמך ה' אלקינו ורוח כל בשר תפאר ותרום זכרך מלכנו תמיד'.

טעם לאמירת תפלת נשמת בשבת קודש

בכח הנשמה להודות ולהלל תמיד לקדוש ברוך הוא, כמפורש בפסוק (תהלים קנ ו) 'כל הנשמה תהלל יי', שהרי בזה שונה היא יצירת האדם משאר בעלי חיים כמו שכתוב (בראשית ב ז) 'ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה' ותרגם אונקלוס 'והות באדם לרוח ממללא', כי נמשך ממנה כח הדיבור להלל ולשבח לבורא יתברך כמו שהרחיב בזה **בדרשות מהרימ"ט** (תזריע דרוש א), והוא תכלית בריאת האדם ויתרונו על כל הבריאה כי שיהי וישיג לו להלל ולשבח לבורא יתברך ולעסוק בפיו בתורה הקדושה. ועל פי דבריו הוסיף **בשפה אחת להחיד"א** (ד"ה נשמת) נופך מדיליה, שלכך בשבת כשמקבל איש ישראל נשמה יתירה אזי הוא מודה ומהלל להשם יתברך יותר ומאריך בפסוקי דזמרה עד שמגיע לתפלה היקרה 'נשמת כל חי', שהנשמה הקדושה תברך א'ת ש'מך ראשי תיבות עם הכולל בגימטריא שב"ת, ורוח כל בשר תפאר ותרום זכרך מלכנו תמיד וכו', כי לא נתן לנו הבורא נשמה ורוח כי אם לברך בשמו.

רק בכח הנשמה שהיא חלק אלקי ממעל ניתן להלל ולשבח

דברים נפלאים כתב הרה"ק ר' צבי

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' (טו א).

בגמרא (סנהדרין צא): דקדקו: 'שר' לא נאמר, אלא 'שיר', מכאן לתחיית המתים מן התורה. ביאר **השפת אמת ע"ה** (תרנ"ב ד"ה בפסוק אז) כי השירה והשמחה שבעולם הזה אינם בשלימות, ורק כאשר נמצאים בזמנים שמעל הטבע, כמו קריעת ים סוף ושבת, יכולים לשיר ולשמוח לפניו יתברך בשלימות. ולכן נלמד מכאן תחיית המתים, מאחר שישראל אמרו שירה לפני ה' מוכח שנתעורר בהם אותו הכוח מעין לעתיד בתחיית המתים.

האם ניתן לשבח את הקב"ה

בהקדמה זו נוכל להבין מה בתפילה הקדושה והנשגבה שזוכים אנו להגיד בכל שבת - 'נשמת כל חי'. בתחילה אומרים 'ואילו פינו מלא שירה כים, ולשוננו רינה כהמון גליו, ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע, ועינינו מאירות כשמש וכירח, וידינו פרושות כנשרי שמים, ורגלינו קלות כאילות, אין אנחנו מספיקין להודות לך ה' אלקינו, ולברך את שמך מלכנו על אחת מאלף אלפי אלפים ורוב רבי רבבות פעמים, הטובות נסים ונפלאות שעשית עמנו ועם אבותינו, מוכח מזה שהשבחים שלנו אינם מספיקים לשבח את הקדוש ברוך הוא, כיון שכל שבח ימעיט מערכו של הקדוש ברוך הוא, ואילו בהמשך אנו סותרים את עצמינו כשאומרים 'על כן אברים שפלגת בנו, ורוח ונשמה שנפחת באפינו, ולשון אשר שמת בפיו, הן הם יודו ויברכו וישבחו ויפארו את שמך מלכנו תמיד, משמע מזה שהשבחים שלנו כן יספיקו לשבח לקדוש ברוך הוא. אולם בעזרת השם יתברך נראה לתרץ בפשיטות, כשנדייק בהבדל בין הרישא לסיפא, שכן ברישא אנו מזכירים כל האברים הגשמיים שיש בגופינו כמו הפה, הלשון, השפתיים, העינים, הידים והרגלים, שבגופם של הגויים גם נמצאים כל האברים הללו בלי הנשמה שהיא חלק אלקי ממעל, ובאמת אין כל ערך אצל הקדוש ברוך הוא במצוות שהגוי עושה, שהלא אינו עושה נחת רוח לה' יתברך בשום פעולה שעושה ואין לו לא מצוות עשה ולא מצוות לא תעשה, ובאברים

בכח ההכנה זוכה לסיוע מן השמים

השפעת השבת לאחריה כפי ההכנה מקודם

ובדרך זו אמר מרן **הבעל שם טוב הקדוש ע"ה**, הרמז בפסוק (שמות לד כא) 'בחרש ובקציר תשביתו', 'חרש' ראשי תיבות חמישי רביעי שישי. דהיינו שהחרישה היא ההכנה מקודם, והקצירה היא קבלת הפירות מעבודתו בשדה, וזהו לרמז שקודם השבת נצרך להתייגע בג' ימים אלו בבחינת החרישה שהיא ההכנה קודם בוא הקדושה, וכפי היגיעה בהם כך זוכים למתנת השבת ולקצור פירותיה בג' ימים שלאחריה.

כפי ההכנה מקודם נשאת הקדושה לאחר זמן

ועל פי זה נראה לבאר גם כפל הכתוב (ויקרא יא מד) 'והתקדשתם והייתם קדושים', 'והתקדשתם' מורה על הכנת האדם קודם המצוה בהתקדשות יתירה, ועל ידי כן זוכה ל'והייתם קדושים' שגם לאחר קיום המצוה תשאר בו הקדושה בקביעות, כעין מה שדרשו חז"ל (יומא ט). 'והתקדשתם והייתם קדושים', אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה, מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, בעולם הזה מקדשין אותו לעולם הבא. שעל ידי הכנתו לקדש עצמו מלמטה אפילו הכנה מועטת זוכה לקדושה מרובה מלמעלה ובעולם הבא.

בזכות ההכנה נשאת הברכה בקביעות

ועל ידי ההכנה זוכה להמשיך הברכה לאחריה, שתשאר עמו הקדושה בקביעות, וזהו שמצינו בגמרא (ברכות לב:) שהיו חסידים הראשונים שוהים שעה אחת קודם התפילה ושעה אחת לאחריה, כי על ידי השהות וההכנה מקודם התפילה היתה התפילה משאירה רושם הקדושה גם בשעה שלאחריה, ומכח תפילה אחת היתה נמשכת הקדושה עד לתפילה הבאה, ותפילה אחת מוסיפה קדושה על חברתה, ונמצא כל היום שמור בקדושה.

הכנה לשבת

בשל כך הזקיקה תורה הכנה קודם השבת, כמו שאמרו (ע"ז ג.) מי שטרם בערב שבת יאכל בשבת, וכן אמרו (שבת קיז:) לעולם ישכים אדם להוצאת שבת שנאמר **והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו**. ונודע שג' ימים קודם השבת הם הכנה לשבת, כדאיתא (פרע"ח שער השבת פ"א) שביום ד' יכין לקבל תוספת נפש של שבת הבאה, וביום ה' יכין לקבל תוספת רוח, וביום ו' יכין לקבל תוספת הנשמה. וכן לאחר השבת נשאת תוספת הנשמה עד יום א', ותוספת הרוח נשאת עד יום ב', ותוספת הנפש נשאת עד יום ג'.

וְהָיָה בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יָבִיאוּ (טז ה.)

עיקר התחלת כל דבר הוא להכין עצמו כדי לזכות לקדושה היורדת מן השמים, כמו שפירש **בפנים יפות** (צו) שהתורה נמשלה לאש ככתוב (ירמיה כג כט) 'הלא כה דברי כאש', וכמו שבעבודת הקרבנות הייתה המצוה להקדים תחילה אש מן ההדיט כדי שתדיר עליה אש מן השמים, כך גם בעבודת האדם כפי מה שמעורר עצמו מלמטה כך זוכה לתוספת התעוררות משמים, וכמו שאמרו (שהש"ר ה ב ב) פתחו לי פתח כחודה של מחט וכו', וכיון שאדם פותח ומביא אש מן ההדיט, מסייעים אותו באש של מעלה - אש אוכלת אש.

ענין ההכנה לכל דבר שבקדושה

כל דבר שבקדושה צריך להקדים לפניו הכנה ויגיעה, בבחינת 'דע את אלהי אביך ועבדה' (דה"א' כח ט), להיות עבודת ה' מתוך ידיעה, ולא לקיים המצוות בדרך רגילות כמצוות אנשים מלומדה, וזהו שנרמז בלשון הכתוב (דברים ד כט) 'ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך', והוא ענין הדרישה האמור כאן, שיהיה האדם דורש ומבקש ומשתוקק להכין עצמו להיות ראוי לעבודת ה', ועל ידי זה יזכה שיהיה ה' מצוי לו בכל זמן שיבקש קרבתו, כי תהיה הדרישה שלמה בכל לב ונפש.

דרגות בעומק האמונה

להישאר במנוחת הנפש, ורק אם עלה בידו להשריש את האמונה בכל איברי גופו אזי אין פחד ומורא שולטים בו והוא שליו ובטוח.

שלמות האמונה בקריעת ים סוף

ובזה מובן מה שנאמר עתה בעת קריעת הים 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו'. כי תחילה הייתה האמונה קבועה במוח אבל לא פשטה במעשיהם, וכמו שאמר משה רבינו 'והן לא יאמינו', כי אין אמונתם חזקה כדי לשלוט בכל גופם, ועל זה השיב לו הקב"ה שבניו מאמינים בני מאמינים, ומעט מעט עלתה בידם להמשיך את האמונה גם בלב ובשאר איבריהם, עד שבקריעת ים סוף התפשטה האמונה בקרבם בשלמות ומסרו נפשם להיכנס לים סוף בלי מורא, ועל זה נאמר 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו' באמונה שלמה שאין למעלה ממנה.

אמונת המוח, למעלה ממנה היא אמונת הלב, דהיינו להמשיך את האמונה מידיעתה במוח להרגיש אותה בתוככי הלב שיהיו כל הרגשותיו מלאים באמונה בה', כי המרחק בין המוח והלב הוא כמו המרחק בין השמים והארץ. ואחר שזוכה להמשיך את האמונה בעומק ליבו אזי יוסיף עוד להשפיע את האמונה גם לכל האיברים, שתהיה אמונת ה' חדורה בכל אברי הגוף, לקיים את הכתוב (תהלים לה י) 'כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך', שירגישו כל איבריו שאין עוד מלבדו, כי ידיעת המוח והלב אין בהם די כמו שרואים לפעמים כשמתרגש על האדם דבר מטיל אימה ואין אמונתו עומדת

וישע ה' ביום ההוא וגו' וירא ישראל את מצרים וגו' וירא ישראל את היד הגדולה וגו' וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו (יד ל-לא). יש להבין ולהעמיק בכוונת כתוב זה. וכי אך עתה באו לאמונה, הלא כבר בהיותם במצרים נאמר (לעיל ד לא) 'ויאמן העם'. וכן דרשו רבותינו ז"ל במכילתא (בשלח מס' דויה ו) שלא נגאלו ישראל ממצרים אלא בשכר האמונה שנאמר 'ויאמן העם'. אם כן מה בא הכתוב ללמדנו שלאחר ש'וישע ה' ביום ההוא' וגו' שראו ישראל את מצרים טובעים, וראו את היד הגדולה, אז הגיעו בני ישראל לאמונה בה' ובמשה עבדו, שנשמע מזה שעד עתה לא הגיעו לכך.

אמונת המוח והלב והאיברים

אולם כך יש לומר בביאורם של דברים, כי בעומק השגת האמונה נמצאים כמה מיני מדרגות, האמונה הראשונה היא

אֵלֶּזְנֹת

פֶּרֶשֶׁת פֶּדֶס

לְפָדְמוֹ עֶבֶת

כס"ד, ט"ו כס"ד

הוא מגיע, והן מצד שהוא מחפש אחר שומרת תורה ומצות המדקדקת על קלה כבחמורה. סיים הגר"י קלינג את ספורו, פעת כבר הבנתי מדוע נשלחה אותה חזרת בתשובה לביתי, מסתבר שהקשי של הזוג היה אכן בחצית הים, והשדוך קם והיה ('מעשה ברבי' עמ' קכג, 'מנחם משיב נפשי' תשל).

כל שבט ודרכו

פעם בא בחור מבגר לפני הרה"ק הגדלת מרדכי' מספינקא-ירושלים זיע"א ושאל אותו: מדוע צריך אני לחכות זמנים טובא לשדוך שלי, בעוד שבאחרים מתקנים בנקל אמרם (אבות פ"ה מכ"א) בן שמונה עשרה לחפה. נענה לו הרה"ק בדברי תורה מתוקים וצחות לשון כדרכו, דהנה על המשנה באבות (פ"ה מ"ד) עשרה נסים נעשו לאבותינו על הים, כתב הרמב"ם בפרושם כי הנס החמישי, שנבקעו לדרכים רבים כמספר השבטים, פערין קשת עגל וכו', והוא אמרו 'לגזר ים סוף לגזרים'. ואם נתבונן בציור שציר שם הרמב"ם בפרוש המשניות נראה, שיוצא כי לכל שבט היה מסלול שונה בדרכו. להללו שהיו בחצי העגול החיצוני, היתה הדרך הכי ארכה. ולהללו שהיו בחצי הפנימי, דרך קצרה מאד. וממילא לכל שבט על פי מקומו, ארכה הדרך באפן שונה, אם מעט ואם הרבה. ועל זה אמרו ז"ל (סוטה ב.) קשין לזוגן בקריעת ים סוף, כי לכל אחד על פי שבטו ומזלו וגורלו, תארו הדרך באפן שונה בקריעת ים סוף.

(ספר ספיר ויהלום - להרב הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

צריך לחצות את הים

ספר הגאון רבי יהושע הלוי קלינג רבה הראשי של העיר נים (ניצה): יום אחד מתדפקת על פתח ביתי נערה צעירה, ומספרת לי כי היא בעלת תשובה שהיתה בניו-יורק ולא מכבר בקשה את ברכתו של הרה"ק רבי מנחם מענדל מליובאוויטש זיע"א למציאת שדוך מתאים. הרבי השיב לה: חז"ל אומרים על שדוך, קשה לזוגן בקריעת ים סוף, לעתים צריכים לחצות את הים בשביל שדוך, גם אם זה לא קל. סעי לצרפת ופני לרב קלינג הרב הראשי של נים. על כן, אמרה לי, הודרתי, כתתי רגלי והנה אני כאן.

נדהמתי עד מאד, ולא הבנתי מה פתאום שלחה הרבי מליובאוויטש אלי, אמרתי לה: אינני שדכן ומעולם לא עסקתי בשדוכים, אף לא פעם אחת. כשהבנתי במבוכתה אמרתי לה: אל תביני אותי לא נכון, ראשית הנך אורחת רצויה בביתנו. שנית, עוד בעת שכהנתי כרבה הראשי של ליון נתקלתי בדברי פלא אצל הרבי מליובאוויטש, על כן מסתבר שאם הרבי שלח אותך אלי, כנראה יצא מזה משהו לבסוף, אף שלמען האמת אינני מבין כלל מה לי ולשדוך שלך, על כן מזמנת את להתארח בביתנו, ונראה איך יפל דבר.

ממשיך הרב קלינג ומספר, כי כעבר יום התקשר אלי קרוב משפחה שאינו שומר תורה ומצות, ואמר לו כי בנו נעשה חוזר בתשובה, וכעת יש לו בעיה של מציאת שדוך עם אחת שיכולה להתאים לו, הן מצד המשפחה ממנה

'בקרעת ים סוף'

הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא זיע"א באר מה שאמרו חז"ל (פסחים קיח.) 'קשה מזונותיו של אדם בקריעת ים סוף', וכן קשה זיווגים (סנהדרין כב.). וקשה מה שיקר לשון של קשי כלפי השי"ת כביכול. אף מחמת שכל אחד תולה בסבה בלי אמונה, זה הוא קשה שיבא אליו השפע, אבל אם האדם ישים אמונתו בה' אין שום מסך ונמשך לו הטוב כמו שיצא משרשו ממקור הטוב ('בנין שלמה' להאב"ד טורקא חלק 'לקוטי תלפיות' אות ה).

בלי בזה הים קל ביותר

מספרים בשם הרה"ק בעל 'דברי יואל' מסאטמר זיע"א, שפרש בדרך הלצה את המאמר 'קשה זיווג של אדם בקריעת ים סוף', ואמר, כי לכאורה יש להבין מהו הקשי האמור, שהרי עינינו הרואות שרובא דאינשי מוצאים את זיווגם, אמנם לא בנקל הוא, אף סוף סוף הוא מילתא דשכיחא, ואינו יקר המציאות כמו קריעת ים סוף שארעה פעם אחת בלבד. הוא מותיב לה והוא מפרק לה, כי באמת למצא זוג אינו קשה כל כך, אך כאשר רוצים שיהיה השדוך כמו בקריעת ים סוף, שהיתה בו גם בזה הים, זוג עם רכוש גדול, זה כבר אינו פשוט כלל וכלל. ועל אותה דרך פרש את המאמר 'קשין מזונותיו של אדם בקריעת ים סוף', כי אם רוצה אדם להתפרנס כדי צרכו, הרי זה בגדר האפשר, אך אם רצונו ב'בזה הים', כפי שהיה בקריעת ים סוף, זה אכן דבר קשה ביותר.

חידון אֵלֶּזְנֹת - נושא פרסים מהם שני המקרים בהם מזכרות מלים נרדפות למלה קיר בפרשה זו?

פתרון החידה - פרשת לך לך:

ש. מי היה בפרשתנו גם מלך וגם כהן?
ת. מלכי צדק היה גם מלך שלום וגם "כהן לא-ל עליון" (בראשית יד, יח).

שם הזוכה בסידור מתיבתא מנחם מעריב בהוצאת "עוז והדר":
פרשת לך לך:
ה' משה שבדרון מת"ת קרלין - מודיעין עילית.

פתרון החידה וכן שם הזוכה, יפורסמו אי"ה בגליונות הבאים הפותרים נכונה יכנסו להגרלה אי"ה
על סידור מתיבתא מנחם מעריב בהוצאת "עוז והדר".
את הפתרונות יש לשלוח אלינו עד ליום שני
למספר פקס: 077-470-26-81
או למייל: magdenot@gmail.com

נא לכתוב שם, כתובת מדויקת וטלפון.
בראש הדף לציין "עבור חידון לנוער".

מקדושים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה
מתוך אצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון ט"ז

פרשת בשלח | תשפ"ה

ואני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

הופיע יהודי לפני הרה"ק ה'ברכת אברהם' מסלונים ז"ע, מתנה את כאבו אודות צרה נוראה שהתרגה על צווארו ואין לו שמץ של מושג כיצד להתמודד מולה או אף מנין יקח די כוחות נפש על מנת לשמור על שפיתו במצב זה.

הרבי, כזקן מלא רחמים, הישר מבטו אל היהודי האומלל ועל אחר הפנה אותו לסגולה הנושנה והטובה מכל: 'גש נא אל ארון הספרים, קח לך תהילים ושופך דמעות כמים, עד שיעתר לך היושב במרום, ויגאל אותך ממכאובך, יעלה ארוכה לצרתך'.

'התפילת' קולו של האיש היה מריר, מיסור, 'שוב ושוב, ופעם נוספת, וחוזר חלילה'.

'אמת' אישר הרבי, 'אולם אָמור נא, האם התפללת באמת?'

הלה כמעט נעלב. 'וכי הרבי חושב שסתם פתחתי את הסידור, מלמלתי כמה מילים ודפדפתי ביבשות בין דפי? הלא בכיתי והתחננתי, פתחתי את כל חדרי הלב לרווחה ובקעתי רקיעים בתפילותיי, ומה עוד נותר בידי לעשות?'

שוב אישר הרבי הניע ראשו, אך לא הניח לו. 'באמת התפללת?'

בשלב זה כבר לא הגיב האיש. הוא המתין להסבר המיוחל על דבריו ההתמוהים של הרבי, וההסבר אכן לא בושש מלבוש.

'קם אדם בבוקר, והנה הוא ממשש באפילה' נשא הרבי משלו, 'מאור עיניו ניטל ממנו כמעט לחלוטין וראייתו מטושטשת עד בלתי קיימת, והוא כולו אחוז חרדה ודאגה לעתידו הקרוב כמו גם הרחוק'.

כמתבקש, תיכף החיש פעמיו אל הרופא הקרוב ותיאר לו ברעד את המצב, ממתין לתנועת-יד מבטלת ולכמה מילים שירגיעו אותו, ישקטו את לבבו הפועם בעוצמה ויבהירו לו כי אין מקום ללחץ מיותר.

אז זהו, שלא. הרופא הריץ אותו בבהילות לסדרת בדיקות מקיפה, צילומים שונים ואבחנות כאלה ואחרות, ובסופם הגיש לו כיסא והושיט לו כוס מים. 'שב, אנו צריכים לדבר' אמר לו בטון מאד מסוים, מה שרק הלחץ אותו עוד יותר.

רצף ארוך של מילים לועזיות ומונחים בהם אין לו שמץ של הבנה חלפו לצד אוזנו, מסריבים להיקלט, וסיכומו של ענין הבהיר לו הרופא כי לחץ תוך-גולגולתי מעיק על ארובות העין, מקרין לכיוון הרשתית וגורם לסבך של בעיות שיש בכוחן להעלים את חוש הראייה שלו אחת ולתמיד, כמובן אם לא יטופל הענין בהקדם.

'כמה בהקדם?' הוא שואל בחשש, והדוקטור מגיב: 'היום, בעצם אתמול'.

כמה שיחות בהולות וביוררים קדחתניים אצל עסקנים רפואיים העלו בלחצים כי ישנם בסך הכל שני רופאי עיניים בעולם, מקצועיים ביותר ובעלי תעריף יקר בהתאם, המסוגלים להעלות ארוכה לעינו ולבצע את הניתוח המורכב והרגיש הדרוש לשם כך.

דא עקא, התור הקרוב ביותר הפנוי אצל אותם

המשך בעמוד הבא

בְּשִׁמְעָה ה' אֶת תְּלַתִּיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם מְלִינִם עָלָיו" (טו, ח).

כי התפילה שאדם מתפלל להשם יתברך היא נקראת כמו תלונה כדאיתא בזהר הקדוש (תק"ו, ת, מז, פג) קובלנא דעני, יעוין שם, שהתפילה כמו קובלנא שאדם מפיק את לבו להמשיך רצונו להשם יתברך, וזהו שבשרו להם משה ואהרן לישראל שיקובל תפילתם תמיד וזהו בשומעו את תלונותיכם (נועם אילמלך).

◆◆◆

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנְנִי מְסַטֵּיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וַיִּקְטְנוּ דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ וּגו' (טז, ד).

נראה כי התורה מלמדת לנו בזה דרך נכון לעבודת הבורא יתברך, והיינו שישכיל האדם בכל יום בבוקר קודם שעומד להתפלל באיזה שכל ובאיזה כונה ודביקות יתפלל היום יותר ממה שהתפלל אתמול, כי אין נכון לבוא אפילו לפני מלך בשר ודם בכל יום תמיד בשבא אחד כתמול גם היום וכן למחר, מכל שכן לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, אלא צריך לחדש בכל יום תמיד איזה שכל חדש על ידי הסתכלות ובינתו ברוממות אל וקדושתו יתברך...

ולכן נאמר (טז, כא): 'וַיִּקְטְנוּ הָעָם [בפסוק: 'אתו'] בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר, רוצה לומר בכל יום בבוקר קודם התפילה כשלקטו את המן נתנו לבם להתבונן על גדולת הבורא יתברך אין הוא משגיח ובעל היכולת שהמטיר להם מן השמים דבר שהוא למעלה מן הטבע, ועל ידי זה עשו להם הכנה אל התפילה להתפלל בכל יום בשכליות חדשים ופירושים שונים המביאים לדביקות הבורא יתברך (שפתי צדיקים).

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"וַאֲמַר פֶּרְעָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאָרְץ סֹגְרָם עֲלֵיהֶם הַמֶּדְבָּר" (יד, ג).

כי היצר הרע נקרא פרעה ערפ"ה, אמר במחשבה לבני ישראל שלומי אמוני ישראל העוסקים בתורה ובעבודת ה', מאחר שכבר אתם נבוכים בארץ, שטעו מדרך הישר אשר צוה ה' ללכת בה על ידי איזה חטא שוגג או מזיד, אם כן ובאיך אנפין יקום לפני ה' רב ושליט עקרא ושרשא דכל עלמין להתפלל לפניו בדביקה וחשיקה, וזהו 'סֹגְרָם עֲלֵיהֶם הַמֶּדְבָּר', דיבור תורה ותפלה, שלא יוכלו שוב לדבר בתפלה נוכח ה', באומרו שעוונותיו מבדילין בינו לבין אלקיו, 'וַיֵּמָּה לָךְ לִסְפָּר חֲסָדִי (תהלים נ, טו).

'וַיִּחַזְקֵתִי אֶת לֵב פֶּרְעָה וּגְו', וַיִּדְּעוּ מִצְרַיִם כִּי אֵין ה' וַיַּעֲשׂוּ כֵן, והוא, דכתבתי במקום אחר דשמעתי ממורי זלה"ה כי דחייה של שמאל הוא הקדוש ברוך הוא בעצמו, כדי לקרבו בימין כו'. ו"ש דע כי אני בעצמי הוא שחזקתי את לב פרעה, הוא היצר הרע, ורודף אחריכם, שהוא דחית הצדיק 'וַאֲפָקְדָה פֶּפְרָעָה', שעל ידי היצר הרע שמתגבר הצדיק עליו נתגדל כבודו יתברך... וַיִּדְּעוּ מִצְרַיִם, הוא האדם שבמיצר היצר הרע, שגם זה הוא ממנו ידו יתברך פשוטה וכו', ואז מקבל באהבה ונעשה ימין (צפנת פענח לתולדות).

◆◆◆

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתַת ה' לָכֶם בְּעֶרְבַּ בֶּשֶׂר לֶאֱכֹל וְלָחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבֹּעַ"

צהר לתיבה

הארת מושגים ומונחים בתפילה

בבית הכנסת, המהווה את מרכז חייו של כל יהודי, ישנם בעלי תפקידים שונים אשר ממקשה אחת משרתים נאמנה את האדון הגדול והנורא ואת צאן עדתו המתפללים לפניו. המושגים והכינויים השונים חוו אי אלו שינויים במהלך הדורות, וכך אנו מוצאים תפקידים אשר כביכול נעלמו ואינם קיימים עוד, לצד כאלה שנותרו על כנם אך אינם מכונים כפי שכונו בעבר, בזמן חז"ל ואף לאחר מכן. עובדה זו מקשה לעתים קרובות על הלומד בעוסקו בסוגיות הגמרא הנוגעות לתפקידים אלו.

בשורות הבאות נסקור בקצרה כמה מבין בעלי התפקידים המדוברים, נחדד את הגדרתם ונעמוד על החידושים וההבדלים השונים שנשמעו במהלך הדורות בנוגע לאותם תפקידים וכינוייהם.

שליח ציבור

התפקיד המרכזי ביותר, ככל הנראה, ובעל הנוכחות המשמעותית ביותר בבית הכנסת, הינו תפקיד שליח הציבור. מתוקף תפקידו נדרש שליח הציבור לנווט את תפילת הקהל בחלקי התפילה השונים, להוציא ידי חובה את אלה שאינם בקיאים בנוסח התפילה או שמסיבות כאלה ואחרות אין ביכולתם להתפלל בעצמם, ולומר קטעי תפילה מסוימים השייכים רק לו ועוד בהנהגה וכוונה.

כיום נטמע ביותר הכינוי 'חזן', המתייחס לשליח הציבור, או לחילופין [ובעיקר בימים נוראים וכיוצא בזה]: 'בעל תפילה', אולם לא תמיד היה זה כך. בזמן חז"ל ואף בדורות מאוחרים יותר רווחו כינויים שונים כגון 'שליח ציבור' אשר נותר על כנו ברמה מסוימת; 'העובר לפני התיבה'; 'היורד לפני התיבה' ועוד.

רשימת הדרישות הבסיסיות המצופות מעל תפקידו הם זה ארוכה ומרשימה, והיא כוללת בין היתר את היתור - זקן, קרי: מבוגר דיו מבחינת גיל; בקי ורגיל בקריאת פסוקי

התפילה; פרקו נאה ונקי מעבירות אף בעברו הרחוק; שפל ברך ובעל ענווה; רצוי לציבור ומקובל על הקהל; חכם ופיקח לעסוק בענייני הקהל בעת הצורך; קולו ערב ובעל נעימה; שלם בגופו ונעדר מום; ועדיף שגם יהיה בעל ייחוס.

כמובן שלא כל פרט ברשימה האמורה הינו הכרחי ופוסל אף בדיעבד מלכתו בתפקיד זה, אולם מעלה יתירה יש לשלוח ציבור העונה על ההגדרות הללו. יתירה מכך, סוגיות הגמרא במקומות שונים וכן גם הפוסקים לדורותיהם עוסקים רבות במקרים בהם ניצבים שני בעלי תפילה - ולכל אחד מהם חלק מאותם מעלות, את מי עלינו לבקר ולהעדיף.

ראש הכנסת וחזן הכנסת

לעומת תפקיד שליח הציבור, תפקיד החזן - כהגדרתו בחז"ל, שונה בתכלית והרבה פחות רם. בהתאם לכך גם קצרה בהרבה ושמא אף לא קיימת רשימת הדרישות, מלבד התאמתו הטכנית לתפקיד ורמת הגינות ויושרה הנדרשים לעוסק בצרכי ציבור.

בלשון חז"ל, המאריכים את הביטוי ומכנים אותו בדרך כלל 'חזן הכנסת', מכונה כך האדם אותו מקובל כיום לכנות 'שמש' או 'גבאי'. אגב, הכינוי האחרון מכון בדרך כלל - בלשון חז"ל, לאותם העוסקים בגביית ממון, הן בתור גבאי צדקה והן כבעלי משרה ממשלתית בתור גובי המכס מטעם השלטונות.

חשוב להדגיש כי אף תפקיד זה, אשר פשר כינויו היטשטש במהלך הדורות ופירושו הקדום אינו תקף עוד, בא לידי ביטוי בשני תפקידים שונים וחלוקים זה מזה, אשר בחלק מבתי הכנסת ממלא את שני התפקידים גם יחד דם אחד, ובחלקם מחולק התפקיד לשניים.

'ראש הכנסת' בימי חז"ל היה זה האחראי על כל ענייני בית הכנסת, דעתו היתה הקובעת כמעט בכל דבר והוא שימש למעשה מעין 'ראש הקהל'. התפקיד הקרוב לכך ביותר כיום הינו תפקיד הגבאי.

לעומתו, 'חזן הכנסת' היה עושה דברו של זה האחרון, ותפקידו בא לידי ביטוי בדאגה להיבטים הטכניים וענייני תחזוקת בית הכנסת, מה שמכונה כיום - בקהילות בהן התפקידים נפרדים: 'שמש'.

מקדושים

עלון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה

בדורנו - כאשר דרא, באמצעות לעלו קל בין דפי הסידור נוכל למצוא הוראות והנחיות, התייחסות למצבים שונים וטבלאות המקילות על המתפלל למצוא את עצמו בנבכי ההלכה בכל מצב שהוא.

ניתן להתייחס לתופעה זו כמבורכת, הן בשל חיסכון הזמן שהיא מביאה עמה והן בשל העובדה הפשוטה שבעקבותיה זוכים יהודים רבים לקיים את רצון ה' זו הלכה, ומאידך ניתן לעמוד גם על ההיבט הפחות חיובי שלה - זו שגורמת לאדם מן השורה להסתפק בסקירה נקודתית של ההנחיה המבוקשת ולבכר אותה על פני לימוד מעמיק ורציני של הלכות תפילה. כך או כך, התופעה קיימת. אך עד היכן?

האם מחוץ, בעוד דור או שניים, נמצא בין דפי הסידור הנחיות מדויקות בנוגע לרגשות כאלה ואחרים האמורים לצוץ בקטעי התפילה השונים? האם העתיד צופן לנו הוראות מדויקות בסגנון 'כאן צריך לבכות', 'בקטע זה ראוי לרקוע ברגל בתנוחה סוערת' ואף 'נהגו הקדמונים לשלוף מאמתחתם את הממחטה ולנגב את הדמעות באומנם נוסח זה?...'. רגע לפני שאנו מבליעים חיוך ובזים לתופעה היפותטית זו, הבה נאזין לזעקתו של הנביא ישעיהו, תוכחתו הנוקבת (ישעיהו כט, יג): 'שֶׁן כִּי נִשָּׂה הָעַם הָזֶה וּבִשְׁפָתָיו כְּפָדוּנִי וְלִבּוֹ רַחֵם מִמֶּנִּי וְתָהִי יִרְאָתָם אֵתִי מִצֹּת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה'.

ביקורת כלל לא מרומזת זו, תוכחה גלויה אותה שטח לפנינו הנביא ישעיהו, נוגעת במישורין כלל אחד ואחד מאיתנו החפץ לעבוד את קונו באמת ובתמים ולא מן השפה ולחץ, ועל גבי במה זו העוסקת בענייני תפילה - מן הראוי להקדיש לכך את תשומת הלב ולבחון היטב עד כמה אנו רחוקים מכך.

אצל הרה"ק ר' צבי הירש מליסקא ז"ע, ידעו הכל, אין לצעוק ואל לו לאף אדם להרים את קולו בתפילתו. גם אברכים בני עלייה, שרפים ממעל אשר את דרך התפילה בשלהבת אש יוקדת קנוא אצל רבותיהם מאורי הדור, נאלצו להתמודד עם ההוראה הנוקשה והבלתי מתפשרת, והיה אם 'נתפס' אי מי זועק בתפילתו - מצא את דרכו אחר כבוד אל מחוץ לבית המדרש של הרבי.

עד כמה היה אפוא לפלא בעיני החסידים ואנשי שלומו של הרבי לנוכח העובדה שבבוא הרה"ק ר' שלום אליעזר מראצפערט ז"ע הי"ד, הורה הרבי נחוצות לבל יפריעהו איש מעבודת קדשו, הגם שנהג ר' שלום אליעזר לעבוד את קונו ברשף, בלהט ובהתלהבות כמעט עד כלות הנפש.

'משול הדבר' ניאית הרבי לשפר את אוזנם, 'לאותו לץ שנעמד בכיכר העיר והחל לזעוק: 'אש! אי ואבוי! ותיכף ומיד נזעקו ובאו הכבאים ואנשי ההצלה, אשר להוותם נכחו לראות כי לא אש ולא עשן, לא דובים ולא יער'.

נגרר הלץ בידיים כבולות אל שופט העיר, וזה האחרון ראה את המעשה בחומרה רבה והשית עליו את העונש המקסימלי הקבוע בחוק.

לא חלפו כי אם יומיים, והנה נשמעת שוב זעקת 'אש'. פלוני ניצב ברחוב, בעיניו בהלה של ממש והוא מנופף בידי בהיסטריה, חוזר שוב ושוב: 'אש!'. הכבאים, כצפוי, הופיעו גם עתה. אך הפעם מצאו הללו תימרות אש ועשן, עננים סמיכים בעלי גוון אפור כהה ולהבות המיתמרות לכל עבר.

הפעם, הובא האיש אחר כבוד לפני מושל העיר ובמעמד חגיגי ורב רושם הוענק לו פרס 'יקיר העיר' לצד מדליה שנענדה על חזהו בגאווה.

'כשאכן בוער' המתק הרבי, 'מותר ואף מומלץ לצעוק. אצל הרבי מראצפערט בוערת אש יוקדת של אהבת ויראת ה', נפש כמהה ומשתוקקת לאביה שבשמים. לא כן אצל שאר בני אדם המשושים לאותו לץ - זועקים 'אש' ואין'.

בפרשתנו אנו מוצאים את תיאור האירוע המכונן הבא.

בני ישראל נסים, נמלטים על נפשם מאימת המצרים וחילותיהם, כלי הרכב והפרשים הדולקים בעקבותיהם ומבקשים את נפשם, והם מוצאים את עצמם כלואים בין מדבר להרים נישאים, חיל מצרים מאחור והים הגדול והמאיים מולם.

משה רבנו, האיש על העדה אשר ידע עד כמה גדול כוחה של תפילה ומה רבה עוצמתה של זעקה אמיתית, מטלטלת ובוקעת רקיעים, מתייצב ועושה שימוש בנשק הרוחני החזק ביותר שישנו: תפילה וזעקה.

על כך באה התגובה משמים, התמיהה כביכול (יד, טו): 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מַה תִּצְעַק אֵלַי דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ'.

אין בידינו היכולת ואין בנו בדרגה המתאימה על מנת לעמוד על טיבם של דברים, לבחון מנקודת מבטו השטחית את הנהגתו של משה רבנו עליו השלום ברגעים אלה ובכלל, אולם תורה היא וללמוד אנו צריכים. דומה כי כאן לימדה אותנו התורה הקדושה מסר חד, הנוגע לתפילתו של כל יהודי באשר הוא ובכל מצב שהוא.

'מה תצעק אלי?' זו תביעה לכל דבר וענין.

רוצה לעבוד את קונך בעבודה שבלב זו תפילה? אין דבר גדול ומרומם יותר מזה. כספה נפחך להתלהב, להתרגש ולשלהב את עצמך בשלהבת היוקדת הזו? מצוין! אולם זאת ראה ובחן עצמך, היזהר לבל תיגרר חלילה לאותה מלכודת מסוכנת, אותו מדרון חלקלק ממנו מזהיר אותנו הנביא: 'מִצֹּת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה'.

אל תבכה כי צריך, אל תצעק כי נהוג לצעוק ואל תנופף בידיך משום שכך ראתה אחרים נוהגים. אם זו מתפרץ ממך, האש בוערת וגופך רק מגיב לרגש הפנימי האמיתי הרושף בקרוב - אין טוב ממך! אולם סתם, רק כי תפילתך תיראה טוב יותר כך, זה כבר חסר טעם לחלוטין ואף גובל באובססיה ואטלולא.

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

המשך מעמוד קודם

רופאים הינו בעוד לא פחות משנה, והבהילות בקולו של הרופא המקומי הבהירה לו היטב כי אין לו שנה, וגם לא חודש. אם הענין לא יטופל בתוך שבוע לכל היותר, יאבד הוא את מאור עיניו לצמיתות.

ניסה האיש בכל זאת את מצבו אצל אחד הרופאים, הפציר בו כי יקדים את תורו, אולם לשווא. קשרים הופעלו, עסקנים פדו טובות ישנות ואפילו סכום לא מבוטל של שלמונים הוגב מתחת לשלחן אצל צוות המרפאה, ואפס. התור הקרוב - כך הובהר לו באופן חד משמעי, הינו בעוד שנה מהיום.

'איך לדעתך מרגיש אותו אדם?' פנה הרבי ליהודי הנדחה, 'האם הוא מיואש? חסר אונים? האם לדעתך הוא חש שאבד כל סיכוי?'

'ברור שלא' הגיב הלה, 'הרי יש עוד רופא, אליו טרם פנה החולה'.

'ומיכאד יפנה אותו אדם לרופא השני?' המשיך הרבי וטווה את רצף העלילה, 'האם באותה נימה בה פנה לרופא הקודם, אצלו הניסיון כשל?'

'אין סיכוי' התשובה היתה נחרצת, מובנת מאליה, 'הלא הרופא השני הוא הסיכוי היחיד שנותר לו, ואם לא הוא - אבד כל סיכוי!'

כעת, כשהנקודה היתה ברורה וחדה מספיק, מצא הרבי מקום לאלפו בינה ולהחכימו מהי תפילה אמיתית, כיצד נראית פנייה מעומק לב לבורא כל העולמים.

'אל הקב"ה לא פונים כשם שפנה אותו אדם לרופא הראשון, מתוך הנחה שיש עוד פתרונות מלבדו' חתם הרבי והמתיק את המסר, 'הפנייה אליו יתברך אמורה להיות, להיראות ולהרגיש כשם שפונה אותו חולה לרופא השני - מתוך ידיעה ברורה והכרה מוחשית בכך שהוא היחיד שיכול לעזור ולהושיע. זוהי תפילה אמיתית!'

בפרשתנו אנו נתקלים במעמד מכונן והיסטורי בו מכריז משה רבנו ומבשר לבני ישראל (שמות יד, יג - יד): 'הִתְיַצְבוּ נָא אֶת יְשׁוּעַת ה'... ה' יִלָּחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּתְּרוּן', הבטחה מפורשת שאין דומה לה.

אך מה קדם לכך?

'וְאָמַר פְּרַעֲה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאַרְצָךְ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמֶּדְבָּר' (יד, ג). הכל סגר עליהם, הם הרגישו לכודים ואכן זה היה המצב. בני ישראל הבינו, ידעו, הרגישו והכירו בכך שאין עוד מלברו, וכי אין אף אופציה אחרת. אין עוד השתדלות שביכולתם לעשות, אין תקווה משום כיוון אחר ואף גורם שהוא לא יכול לבוא לעזרתם.

דווקא במצב הזה, ממעמקי הקושי הגדול ביותר, צמחה ההכרה בכך שהש"ת הוא היחיד שילחם להם, הוא שיוודע אותם מצרותם בזרוע נטויה ובמופתים גדולים, כפי שאכן אירע. היטב הגדיר זאת נעים זמירות ישראל (תהלים קל, א): 'מִמַּעַמְמֵקִים - קָרָאתִיךָ ה'.

קרב אלוקים

לאדם של גדולי הדורות

של הנער בדמי ימיו, לאחר שזכה להודרך בייסורים מורים ולקבלם באהבה, לקדש שם שמים בהליכותיו עד יומו האחרון ולעלות השמימה זך ונקי.

עתה לא נותרה כל ברייה, וצוות הישיבה שירך את רגליו אך בקושי אל אמו של הבחור, משתפים אותה בשפל קול בכך שבנה יחידה נלקח ממנה.

הם ציפו למעיין בלתי פוסק של דמעות, הניחו כי בוודאי תזעק כחיה פצועה וכי רגשותיה יעלו על גדות ליבה וזה האחרון לא יעמוד בעומס הנפשי העצום, אולם את תגובתה בשומעה זאת איש לא צפה.

'אם כי אני מבינה מדוע קיבלתם החלטה זו, אך למעשה אינני סולחת לכם' סיננה האם בכאב עצור, 'על כך שלא שיתפתם אותי בעובדה שבני חולה אנוש'.

היא הוסיפה והבהירה על מה ולמה היא כה כועסת, כל כך כאובה, וכשהגיעו דבריה אלה לגדולי הדור - הסכימו אלה האחרונים עמה ללא צל של ספק.

'אמת שעולם הרפואה, בדרך הטבע, לא יכול היה להביא מזור לבני' הסכימה האם, אך יחד עם זאת זעקה מקירות ליבה, 'אך האם יודעים אתם עד כמה רב כח תפילתה של אמה?'

'כיצד העזתם לעשוק ממני את האפשרות להציל את בני? איך מצאתם בנפשכם את העוז לשלול ממני את הידיעה שהוא חולה, את האפשרות להתפלל עליו? אם הייתי מתפללת - הייתי נענית!'

היה זה באחת הישיבות המעטירות, הנחשבות והגדולות בארץ הקודש, כשלמגינת לב חלה אחד מטובי הבחורים במחלה ידיעה ל"ע ונזקק לסדרה ארוכה ומתישה של טיפולים מייסרים אשר העניקו - לדברי הרופאים, אך תקווה קלושה ביותר להארכת חיי הבחור בכמה חודשים ותו לא.

היה זה כואב, מצער ביותר, אולם הקושי והכאב התעצמו שבעתיים לנוכח העובדה שהיה זה בן יחיד לאמא אלמנה וקשת יום, אשר ממקום מושבה בחו"ל שלחה במסירות בלתי נתפסת את בנה יחידה להתבשר לאורם של תלמידי החכמים שבארץ ולהתעלות במעלות התורה והעבודה.

אם גיבורה זו ויתרה על השהות בקרבת בנה מחמדה, ביכרה את התורה על פני טובתה האישית והעדיפה לראות אותו צומח לגאון ולתפארת.

כעת, כשנקלע הבחור למצב רפואי חמור זה, נועצו ראשי הישיבה ברופאים ואלו האחרונים פסקו את פסקם, התנבאו בטון שאינו משתמע לשתי פנים, 'מיו ספורים' ציינו הללו ושמטו את הקרקע מתחת לכל תקווה שהיא.

ישבו ראשי הישיבה על המדוכה, דנו לכאן ולכאן והגיעו לכלל מסקנה. את האם, הליטו, אל להם לצער חלילה. הרי ממילא אין כל סיכוי - מבחינה רפואית, שייצא הבחור מהסבך הרפואי אליו נקלע, ומה להם אפוא לצערה לשווא?

כעבור תקופה לא ארוכה הגשימו הנבואות השחורות את עצמן, ובישיבה התקבלה בשורת האיוב על הסתלקותו

מילתא חדת"א

פני תפילה מלוקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי יוד ח' אביחצירא שליט"א

רשם המצוה

אפשר לרמז בדרך זו מה שכתבו בספרן של צדיקים כי יש להשאיר רשם קדש מהמצוה, שלא רק בשעת המצוה יתקדש, רק גם לאחר תפילה בו הארת הקדשה, וכדרך שכתב בגלגל אל"מלך (פר' אמור ד"ה בענין): וכן הדרך הצדיקים שלפני התפילה המה משבשים עצמם ומוחזין שלהם לפני מי הם מתפללין, והקדשה היא מגביה המוחין בעת העסק בה, אבל אחר התפילה או עסק הקדשה ההוא הוא נופל למקטנות המוחין בהלוכו בהכלי הזמן, וזה אינו תכלית העבודה השלמה, כי אדם צריך להיות תמיד בקדשה ובטהרה בלי הפסק רגע אחד, לזה צריך לקשר עצמו כל קד בעת הגדלות מחשבתו בה' יתברך ברוך הוא שיהיה מחשבתו קשורה אף שילך ממנה.

והדרך לכך היא על ידי ההכנה שקדם למצוה, וכפי שמכין עצמו לעשיית המצוה קד נשאר בו הקדשה לתמיד כמו שכתב בתפארת שלמה (שער קריאת שמע ד"ה והיו): כל ענין המצוה אשר יעשה האדם בגופו ותנועת איבריו בפעל, או גם במקום אשר יבחר האדם לעשות בו איזה מצוה, הנה תמיד יהיה נשאר רשם הקדשה של המצוה שעשה על אבר שעשה בו המצוה ועל המקום העשה בו, כי בעשיית המצוה נעשה האבר הפועל והמקום הנפעל בו מרכבה להקדשה ולא חסור ממנה לעולם, עד כאן לשוננו. אם כן יבוא הרמז פהסוק: והתקדשתם בהכנה ראיה קדם המצוה, ובכך והיהתם קדשים גם לאחר שגמר מעשה המצוה.

עוד נאמר בחז"ל (סוטה לח, א) כי אין להגביה את הידיים למעלה מן הציץ, שהרי השם הגדול והנכבד רשום עליו.

על פי זה מובן היטב, שהרי היו ישראל בעת מלחמת עמלק למטה בעמק, ואילו משה, אהרן וחור עלו לראש הגבעה, לפיכך לא היו יכולים בני ישראל לראותם היטב, והניחו בפשטות כי ודאי לבש משה רבנו טס כלשהו עליו רשום השם הקדוש, ובכוחו לבטל כשפיהם של עמלק. על כך סמכו, ולא נתנו ליבם להתפלל להצלחתם והצלחתם.

אכן, דווקא כאשר הרים משה ידיו ידעו ישראל שאין הוא חובש ציץ או טס כזה או אחר, שהרי אסור להרים ידיים למעלה מן הציץ, וזהו שגרם להם להבין שאין אף כח סגולי שיעמוד כנגד עמלק וכשפיו, מלבד תפילה מעומק לב לבוא העולם, או אז היו מתגברים.

"והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק" (יז, יא).

וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא לומר לך: כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה, ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים - היו מתגברים, ואם לאו - היו נופלים" (ראש השנה כט, א).

תמהו האחרונים (מהרש"א ועוד), על מה ולמה דווקא כשהרים משה את ידיו היו ישראל משעבדים ליבם למקום? על כך השיב הגאון ר' מאיר אריק זצ"ל באופן מופלא, על פי המובא בתלמוד ירושלמי (על המשנה שם פ"ג ה"ח) כי עמלק מכשף גדול היה, וכל כוחו היה בכשפים.

והנה מובא במדרש (במדבר רבה מטות ס"ה) כי הציץ שהיה על מצח הכהן הגדול כוחו רב לבטל כח הכשפים.

לשכנתי תדרשו

פולמוס, דרישה וחקירה בנושא התפילה

מספרת הגמרא (ברכות לב, ב) אודות אותו אדם שירד לפני התיבה אצל האמורא רבי חנינא, ובתפילתו האריך והוסיף שבחים למכביר: "האל הגדול הגיבור והנורא והאדיר והעוז והיורא החזק והאמץ והודאי והנכבד" וכן הלאה.

המתין רבי חנינא עד שסיים אותו אדם, ואז פנה אליו ותהה - האם סיים לפרט את כל שבחיו של הקב"ה? תוך שהוא מוסיף ומבהיר לו כי גם את שלושת השבחים אותם אנו מזכירים בתפילה: 'הגדול הגיבור והנורא' לא היה לנו לומר, אם לא שהיה משה רבנו מתבטא בלשונות אלו ובהמשך חקקום וקבעום אנשי כנסת הגדולה בתפילה.

ביסוד תוכחה זו של רבי חנינא נעוצה העובדה הפשוטה שאין ביכולת יצור נברא, קרוץ מחומר, להשיג אף לא מאום מגדולתו העצומה והאינסופית של הקב"ה, וכל שבה שרק ייאמר לפניו יתברך ייחשב למעשה כעלבון.

כלשוננו של רבי חנינא לאותו אדם: "משל למלך בשר ודם שהיה לו אף אלפים דינרי זהב, והיו מקלסין אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו!"

אחד הפיוטים הקדומים והנשגבים ביותר שהתקבלו בקרב עדות אשכנז, הלא הוא הפיוט הקדוש: 'שיר הכבוד', או 'אנעים זמירות' כפי שהוא מכונה לעתים קרובות, עוסק רובו ככולו בקושי המובנה הזה.

הפיוט מתייחס להיעדר היכולת להגדיר, לתאר או להשיג ולו מאומה אודות השי"ת, וכי גם שלל הדימויים והמשלים אותם מצאנו בתנ"ך ובדברי חז"ל, הינם לא יותר מאשר ניסיון להמשיך באופן מסוים את אופן התגלותו יתברך בעולם הנשמי ולעניי בריותיו, אולם כיון שזרות הפיוט שזורה שוב ושוב בהבהרה כי אודות עצם דמותו יתברך אין לנו כל השגה והיא מופשטת ונעלית גבוה מעל גבוה.

במאמר הבא נתייחס לכמה בתים בשיר, הממחישים היטב יסוד אמונה זה. אין במסגרת מאמר זה די כדי לסקור את כלל קטעי הפיוט הקדוש, אולם אנו ננקט בכמה דוגמאות ומהן נקיש ונלמד על הפיוט כולו, מהותו ותוכנו.

לאחר דברי פתיחה העוסקים בערגה, המיה וכיסופים לשורר לשמו יתברך ולעמוד על סודו, ראשית מבהיר הפייטן: "אספירה כבודך ולא יאיתיך, אדמך אכבד ולא ידעמך".

במילים אלה מובהר למעלה מכל ספק כי על אף שאנו, בני האדם, מספרים ומעלים על נס את כבודו יתברך, אך זאת ללא שאנו מסוגלים לראותו. כך גם אנו מתייחסים אליו ולגדולתו באמצעות דימויים התואמים את השגתנו האנושית המוגבלת, אם כי למען האמת אין אנו יודעים אל נכון מאום אודות הקב"ה.

בהמשך הפיוט מוסבר כי אכן: "דמו אותך" הבריות, אך למען האמת "ולא כפי שיש", לא כפי שהינן באמת, אלא מה: "וישוו לך מעשיך", ההתייחסות האנושית כלפי הקב"ה היא לפי המעשים שלו בעולם וההתגלות שלו לעיניהם, משום שזו הדרך היחידה דרכה מסוגל יצור נברא להשיג משהו מן

המשהו מגדולתו יתברך.

כך גם מתייחס הפייטן לעובדה שלעתים מתוארת דמותו יתברך כביכול היה בחור, ופעמים שהיא מוצגת כזקן, ולכן כבר מתייחסים חז"ל וקובעים (חגיגה יד, א): "כאן [כזקן] בשיבה, כאן [כבחור] - במלחמה. דאמר מר: אין לך נאה בשיבה, אלא זקן, ואין לך נאה במלחמה אלא בחור". בפיוט נשזרת חידה זו: "ויחזו בך זקנה ובחורות, ושער ראשך בשיבה ושיחורות", ותשובתה בצידה: "זקנה ביום דין ובחורות ביום קרב, כאיש מלחמות ידיו לו רב".

בית נוסף בפיוט מתייחס באופן כללי לדימויים אלו, תוך שהוא מצייח את העובדה שהשי"ת מתגלה לבריותיו באופנים שונים, והם מדמים אותו בדרכים שונות לפי המראה אליו הם נחשפים בהשגתם הנשמית: "המשילוך ברב חזיונות". לצד זאת ממשיך הפיוט וקובע: "שמך אחד בכל דמיונות" - על אף שלל הדימויים והמשלים, הדרכים בהם הוא יתברך מתגלה לבריותיו, מכל מקום שמו אחד.

◆◆◆

חרף העובדה שהפיוט התקבל בכל קהילות אשכנז, דמות מחברו אינה חד משמעית והיא יד לוטה בערפל. ידוע בבירור כי מקורו בקרב גדולי חסידי אשכנז, אולם מעבר לכך קיים נידון נרחב בנוגע לזהותו המדויקת של הפייטן.

סברא מקובלת היתה במשך דורות לייחס את הפיוט לרבנו יהודה החסיד, זאת על סמך כתב יד עתיק של הפיוט בו נכתב: 'את השיר יסד רבנו יהודה החסיד', אולם לאמיתו של דבר מזכיר רבי יהודה החסיד בעצמו את השיר ומתייחס אליו כמוכר וקיים עוד טרם זמנו, מה שמוכיח לכאורה כי אין הוא המחבר.

לדעת היעב"ץ בסידורו 'בית יעקב', אין סברא זו חזקה כל כך מן האמת, אם כי איננה מדויקת. הוא מפרש את התיבה 'רש' המוזכרת באחד הבתים האחרונים בפיוט: 'תִּקְרַךְ שִׁירְךָ רֶשׁ בְּעִינֶיךָ פִּשְׁרִי יִשָּׁר עַל קֶרְבְּנֶךָ', כמרמזת על זהות המחבר - הלא הוא רבנו שמואל החסיד אביו של רבי יהודה.

◆◆◆

בנוגע לעצם אמירתו נחלקו המנהגים - יש הנוהגים לאומרו ביום הכיפורים בלבד לאחר אמירת 'שיר הייחוד', אולם במרבית הקהילות נהוג לאומרו מדי שבת ויום טוב. אלא שאף כאן חלוקים המנהגים - בעדות מסוימות (יהדות אנגליה ועוד) נאמר הפיוט קודם 'ברוך שאמר', יש האומרים אותו לפני הוצאת ספר התורה, אולם במרבית העדות נהוג לאומרו לאחר תפילת מוסף, אל מול ארון הקודש הפתוח.

במקצת קהילות נהוג לומר פיוט זה לאחר הקידוש בשבת בבוקר, זאת על פי הוראת הש"ח הקדוש כי יש לאומרו בנחת ולא במרוצה. לפיכך נהוג בקהילות אלה לסעוד את ליבם קודם אמירתו, כדי שתהיה האמירה גינוחה יותר וביישוב הדעת.

הנהגה מיוחדת קיימת בקהילות רבות, לפי ניגוש דווקא ילד מתחת לגלי ב מצוה לעמוד והוא האומר את הפיוט ומשמש בו כשליח ציבור. יש שתלו מנהג זה בהנחה כי רק תינוקות של בית רבן יש בכוחם לדבר אל הקב"ה בשפה ישירה וכנה כל כך.

פרשה למעשה

הלכות תפילה לאור הפרשה

מדי שני וחמישי - כחלק מתפילת שחרית, כמו גם במנחה של שבת, אנו מוציאים את ספר התורה וקוראים בו שלשה קרואים, לכל הפחות עשרה פסוקים. קריאה זו מורכבת מהפסוקים בה פותחת הפרשה אותה קוראים בשבת הבאה (עיי' מגילה לא, ב ובסור א"ח רצב), והיא חוזרת על עצמה ללא שינוי בכל שלושת הימים הללו.

מקור החיוב לקרוא בתורה בימים אלו נבאמר בפרשתנו (טו, כב): "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מקצאו ימים", ועל כך דרשו חז"ל (בבא קמא פב, א): "אין מים אלא תורה... כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה גלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהיו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת, וקורין בשני ומפסיקין שליש רביעי, וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו שלשה ימים בלא תורה".

אם כי ביסודה כללה קריאה זו עלייה בודדת של שלשה פסוקים, או שלש עליות בהן קורא כל עולה פסוק בודד (עיי"ש מה' גמ'), אולם כעבור דורות רבים בא עזרא הסופר ותיקן כי יקראו שלשה קרואים - עשרה פסוקים בסך הכל, כנגד עשרה בטלנים שבבית הכנסת [בני אדם כשרים בטלין ממלאכתן לעסוק בצרכי ציבור ולבוא קודמין לבית הכנסת כדי שיהיו מצוין עשרה לעת התפלה" (רש"י שם)].

הלכה ופשרה

נידון בפרשה בענייני תפילה

האם מותר להחזיק סידור בתפילה?

כך למשל מותר להחזיק לולב בעת התפילה, היות ואחיזתו היא מצוה ואינה גורמת להיסח הדעת (מחבר שם), ומסיבה זו גם מותר להחזיק ספר תורה בעת אמירת ברכת החודש וכיוצא בזה (משנ"ב בשם האחרונים).

בנוסף, בין האחרונים קיים דיון (מובא במשנ"ב) האם מוגבל איסור זה דווקא לאחיזת חפץ אשר מסתבר כי אחיזתו תגרום להיסח הדעת בשל חשש מתוצאות נפילתו, או שמא האיסור כולל כל חפץ.

במשנה ברורה מובא כי מותר לאדם להרים באמצע תפילת שמונה עשרה סידור שנפל ארצה, שהרי עצם העובדה שהסידור מוטל בביוון מסיחה את דעת המתפלל, ואדרבה עדיף שירים אותו ויפסיק את היסח הדעת.

כך או כך, בדיעבד אין הדבר מעכב, ואף אם אחז האדם בידו בעת התפילה חפץ כלשהו העלול להביא להיסח הדעת, אין מטל עליו לחזור ולהתפלל.

רגעים ספורים טרם קריאת ים סוף התפלל משה אל השי"ת, ועל כך נענה (יד, טו): "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מֶה תַּעֲשֶׂךָ אֵלַי דָּבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ. תִּכְרַח לֵאחֹר מִכֵּן נֹאמַר לוֹ הַצִּיּוּ: "וְאַתָּה הָרֵם אֶת מִשְׁדְּךָ וְנָטָה אֶת יָדְךָ עַל הָיָם וּבָקַעְהוּ וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הָיָם בַּיָּבֵשָׁה".

עיון מדויק בלשון הכתוב מעלה נקודה מעניינת. נוכל לשים לב שדווקא לאחר שסיים משה להתפלל, נצטוו להרים את מטהו. עובדה זו מפנה את תשומת לבנו להלכה הבאה.

נאמר בבבליא (סוכה מא, ב, וכך נפסק בשו"ע או"ח צו, א): "לא יאחז אדם תפילין בידו וספר תורה בחיקו ויתפלל", ועל כך הוסיף האמורא שמואל רשימת חפצים נוספים אשר בעת אחיזתם קיים חשש שיפלו ויזיקו או ייזוקו, ולפיכך אין לאחוז בהם בשעת התפילה, מחשש להיסח הדעת.

בפרטי דין זה מצאנו כמה נידונים, העולים מתוך דברי הגמרא, המחבר ונושאי כליו.

יד ושם

פטוקי שמות והטמן בהם

זבולון

"זְבוּלוֹן לְחוּף יַמִּים יִשְׁכֵּן וְהָיָה לְחוּף אֲנִית וַיִּרְכְּתוּ עַל צִידוֹ" (בראשית מט, יג).

אודות טעם הסמיכות בין ברכתו של יעקב אבינו לזבולון לבין הברכה לה זכה יששכר (שם פסוק יד): "יִשְׁשַׁכֵּר חֲמֹר גֵּרָם רִבְצָה בֵּין הַמִּשְׁפָּטִים", יודע כל דקדק כי היא באה ללמדנו אודות גודל זכותו של זבולון בהחזקת תורתו של יששכר.

אולם מבט נוסף מעניק לנו האלשיך הקדוש בביאור סמיכות זו. לא זו בלבד שזבולון זוכה לברכה מרובה עקב תמיכתו ביששכר, אלא מאידך גיסא הוא גם מסתכן ביותר במידה ולא יעשה כן! וכך מפרש זאת האלשיך -

"זְבוּלוֹן לְחוּף יַמִּים יִשְׁכֵּן וְהָיָה לְחוּף אֲנִית, ובכך הוא חשוף לפלישת כוחות אויב מצד הים, ולא זו בלבד אלא וַיִּרְכְּתוּ עַל צִידוֹ, נחלתו סמוכה לצידו - השכן העוין העלול לכבשו בכל רגע נתון. ומה שומר עליו אפוא מכל אותם איומים? העובדה הבאה: "יִשְׁשַׁכֵּר חֲמֹר גֵּרָם רִבְצָה בֵּין הַמִּשְׁפָּטִים". תורתו של יששכר היא השומרת, המגינה ומצילה את זבולון מכל פגע.

ביאו לפניו - בדיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור שו"ע והדר

בתלמוד ירושלמי הובא מניין למדו לתקן שלש תפילות, וזו לשונו (ברכות פ"ד ה"א): "רבי שמואל בר נחמני אמר, כנגד שלש פעמים שהיום משתנה על הבריות".

כנגד חסד זה שעושה הקב"ה עם בריותיו, שמשנה עליהם ועבורם את היום, נתקנו כמה תפילות שבח והודיה, וכפי שממשיך הירושלמי ומפרט.

"בשחר צריך לאדם לומר: 'מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי וְאֵלֵךְי אֲבוֹתַי שֶׁהוֹצֵאתִנִי מֵאֶפְרַיִל לְאוֹרֶה. בַּמְנַחָה צָרִיךְ אָדָם לומר: 'מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ... קִשָּׁם שֶׁצִּיִּיתִנִי לְרֵאוֹת הַחֲמָה בְּמִוְרָח כֶּף זִכְרִי לְרֵאוֹת בְּמַעֲרֵב. בערב צריך לומר: 'הֵי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ... קִשָּׁם שֶׁהִיִּיתִי בְּאֶפְרַיִל וְהוֹצֵאתִנִי לְאוֹרֶה כֶּף תּוֹצִיאִנִי מֵאֶפְרַיִל לְאוֹרֶה'".

אם כי היו שלימדו זכות על אלה שאינם נוהגים לומר תפילות אלה, בין השאר משום שלמעשה אנו פוסקים כדעת התלמוד בבלי (ברכות כו, ב) שתפילות אבות תיקנום או שכנגד תמידים נתקנו (עיי' ערוך השלח א סכ"ט), אולם למעשה הדגיש המשנה ברורה (ביאור הלכה א סעיף א) כי נכון מאד להיזהר לאומרם מדי יום בזמנים הנזכרים.

הפלא ופלא

שאלות וחידות בנבכי התפילה

תשובות מגילון קודם פר' בא

1. תשובה ב.
2. תשובה ב.
3. תשובה ג.

שם הזוכה בגיליון

פר' ויחי:

הרב יוסף שטראוס,

מודיעין עילית

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב

לכתובת מייל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרסס) בארץ ישראל למקרה של זכייה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקליף המערכת).

סדרא דצללותא

תפילות הקדמונים ואבות האומה

התורה הקדושה מספרת אודות מרים אחות משה, שדיברה אודות משה רבנו והאשה אשר לקח. מידת הדין התעוררה במלוא עוצמתה, כמתואר בתורה (במדבר יב, ח - ט): "וַיִּמְדוּעַ לֹא יֵרָאֶתָם לְדָבָר בְּעֶבְרִי בְמִשְׁהָ: וַיַּחַר אֶף ה' בָּם וַיִּלְךְ, וַכְּתוּצָא מִכָּךְ נַעֲנֶשֶׂה מִרְיָם וַלְקָתָהּ בַּצִּרְעָה, כִּפִּי שִׁנְאוֹ מִיָּד לֵאחֹר מִכֵּן: "וְהִעֲנֵן סָר מֵעַל הָאֵהָל וְהִנֵּה מִרְיָם מַצְרַעַת פְּשָׁלָה וַיִּפֹּן אֶהָרֹן אֶל מִרְיָם וְהִנֵּה מַצְרַעַת".

בשלב זה נעמד משה אחיה והעתיך לפני הקב"ה שירפא אותה מצרעתה, והיתה זו התפילה הקצרה ביותר אי פעם (שם ג): "וַיַּעֲשֶׂךָ מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר אֶל-נָא רָפָא נָא לָהּ. יִתִּירָה מִכָּךְ, תַּפִּילָה זוֹ אֶף נַעֲדָרָה אֶת הַחֻלָּה הַיְסוּדִי שֶׁל הַזְכָּרָה שֶׁם הַחוּלָה.

חז"ל מתייחסים לשני היבטים אלה, וזו לשון הגמרא (ברכות לד, א): "מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר והיה מקצר יותר מדאי. אמרו לו תלמידיו: כמה קצרן הוא זה! אמר להם, כלום מקצר יותר ממשה רבינו? דכתיב: 'אֶל-נָא רָפָא נָא לָהּ'. במשפט אחד מסוכס הענין במדרש (ספרי פרושת בהעלותך): "יש שעה לקצר ויש שעה להאריך".

ממשיכה הגמרא ומסיקה דבר נוסף מאותה תפילה: "אמר רבי יעקב אמר רב חסדא, כל המבקש רחמים על חבירו אין צריך להזכיר שמו, שנאמר: 'אֶל-נָא רָפָא נָא לָהּ, ולא קמדר שמה דמרים [ולא הזכיר שמה של מרים]".

עוד למדו חכמינו מתפילה זו ומלשונה 'אֶל-נָא רָפָא נָא לָהּ: "בא הכתוב ללמדך דרך ארץ שכל זמן שאדם רוצה לבקש שאלותיו צריך שיאמר שנים שלשה דברי תחנונים ואחר כך יבקש שאלותיו".

מזמור קמ"ה בתהלים:
"תְּהִלָּה לַדּוֹד" מְכוֹנָה אֲשֶׁרִי,
עַל שֵׁם פְּתִיחוֹתוֹ.
מִי טַעַם לְרֵאוֹנוֹהָ כִּינִי זֶה?

- (א) חכמינו זכרונם לברכה בגמרא.
- (ב) רבותינו גאוני בבל באגרותיהם.
- (ג) רבנו הרמב"ם בפירוש המשניות.

במזמור ל' שבתהלים - אותו אנו אומרים
מדי יום בפסוקי דזמרא
נאמר: "ה' בְּרִצּוֹנְךָ הִעֲמַדְתָּה לְהַרִּי עִז".
מִהוּ אֵינוּ הַפִּירוֹשׁ הַנִּכּוֹן?

- (א) כשרצונו ה' בכך, הוא מעמיד את גדולתי שתהיה לי לכוח וגבורה.
- (ב) כשרצונו יתברך להיטיב לאדם ולעמוד לו לעזר במלחמת היצר, הרי הוא מעמיד את שְׁכַל האדם שיהיה לו לעוז וגבורה כנגדו.
- (ג) ברצון השי"ת מעמיד את יצרי הרע, המכונה 'הר' (עיי' סוכה נב, א) שיהיה עז ותקיף מולי ולא אוכל להתגבר עליו, ולאמלא עזרתו יתברך אין אני יכול לו.

בברכה שלאחר קריאת שמע
אנו משבחים להשי"ת על
קריעת הים, ומציינים כי "יִיכָסוּ
מִים צִרְיָהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר".
אכן, בראשונים מבואר כי
משפט זה אינו מדויק בתכלית.
התעד מדוע?

- (א) כיון שלמעשה נותרו המצרים ואף עלו על היבשה, אם כי לאחר מותם.
- (ב) היות ופרעה עצמו ניצל ועלה מן הים, שלא כשאר בני עמו.
- (ג) שתי התשובות נכונות.

ובהדרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

תורת חיים

נושא תורני מרתק לאור דברי האור החיים

רבנו האור החיים מפרש כמין חומר את הפסוק האנמר בפרשתנו (שמות טו, כו): "וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִיָּשֵׁר בְּעֵינֶיךָ תַּעֲשֶׂה וְהִאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו", ומבאר כי הפסוק מורה על ארבעת חלקי קיו התורה והמצוות - ללמוד וללמד, לשמור ולעשות.

בתוך דבריו כותב רבנו: "וַיִּנְגַּד לְלַמֵּד אִמְרוּ: וְהִיָּשֵׁר בְּעֵינֶיךָ תַּעֲשֶׂה, על דרך אומרים ז"ל (נדרים לו, א): 'מִה אֲנִי בַחֲנָם אֶף אֵתָה בַחֲנָם'. וְשִׁיעוּר הַדְּבָרִים הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, וְהִיָּשֵׁר בְּעֵינֶיךָ יִתְבָּרַךְ לַעֲשׂוֹת הוּא עִם בְּרִיאָתוֹ שְׁנֵת לָהֶם הַתּוֹרָה בַּחֲנָם, תַּעֲשֶׂה גַם כֵּן אֵתָה".

סוגיא זו של לימוד התורה לאחרים בחינם או בשכר, תופסת שיה נרחב ופותחת נידון מרתק אשר לו השלכה מעשית על מקצועות הקודש השונים כגון מלמדים, מגידי-שיעורים, ראשי כולל וישיבות ועוד. השאלה המרכזית העומדת בבסיס הדיון היא - עד כמה מותר לאדם, אם בכלל, ליטול שכר על תפקידו בהוראת התורה לאחרים?

כבר בדברי הגמרא (נדרים לו, א) מצאנו משנה סדורה בנידון. הגמרא קובעת כי על לימוד פסוקי המקרא לאחרים - מותר ליטול שכר, בעוד שעל לימוד מדרשי התורה וכדומה - אין היתור לכך. בבסיס האבחנה הזו מביאה הגמרא מחלוקת, על מה ולמה נשתנה דינם של פסוקי המקרא: "רב אמר, שכר שימור, ורבי יוחנן אמר, שכר פיסוק טעמים".

היינו - לשתי הדעות אכן אין ליטול שכר על עצם הלימוד, כי אם על שירות נוסף הנלווה ללימוד, ובכך נחלקו - רב סבור כי השכר הינו על הזמן אותו מקדיש המלמד לשמירה על הילדים [ולפי דעה זו אכן נוגע ההיתר אך ורק ללימוד ילדים, וקיימת דעה בגמרא שאף לא לבנות שהינן ברות-דעת ומסוגלות לשמור את עצמן], ואילו רבי יוחנן סבור כי את השכר מותר ליטול על לימוד טעמי המקרא, אשר אינן בכלל 'תורה' מבחינה זו של איסור נטילת שכר [ולשיטתו מותר הדבר אף כשמדובר בתלמידים בוגרים].

למעשה, בזמננו נהוג ליטול שכר על הלימוד, וכך נפסק בשלחן ערוך (יו"ד רמו, ה): "מקום שנהגו ללמד תורה שבכתב בשכר, מותר ללמד בשכר". אכן מסייג זאת המחבר: "אבל תורה שבעל פה אסור ללמד בשכר".

לצד זאת מתייחס המחבר לחובת הולמד ללמוד, ולמצא מי ילמדו ללמוד כי אם בשכר, ואלו דבריו: "לא מצאנו מי שלמדנו בחנם, ילמדו בשכר, ואף על פי שהוצרך ללמוד בשכר, לא יאמר, כשם שלמדתי בשכר כך אלמד בשכר, אלא ילמד לאחרים בחנם".

עוד מוסיף המחבר ומעגן ביתדות הלכתיים את הנוהג הרווח כיום ללמד בשכר, ללא סייגים והגבלות כלשהן, וזו לשונו: "ומה שנהגו האידנא ללמד הכל בשכר, אם אין לו במה להתפרנס, שרי, ואפילו יש לו, אם הוא שכר בטלה דמוכה, שמניח כל עסקיו ומשאו ומתנו, שרי". היתר זה מבוסס על 'שכר בטלה', היינו שהתשלום אינו שכר לימוד כי אם תשלום עבור הזמן בו מתבטל המלמד מעבודה אחרת.

שולחן שבת עם האור החיים

שבוער.

צעד אחר צעד, סנטימטר ועוד אחד, והנה נוחת לולי על שתי רגליו, בריא ושלם, לקול תרועת ההמונים. אך בקושי ראוהו מבעד לרגשת המים הסוערים, אולם רמקול עוצמתי ומחריש אוזניים שהוכן מבעוד מועד עשה את העבודה נהדר, וכך לכל הפחות יכול היה הקהל לשמוע אותו, לחוות יחד אתו את ההתרגשות.

'הספיק לכם?!' אָתָּגֵר לולי את הקהל, ואלה מצידם הרימו קול שאגה: 'לא!'

'רוצים עוד?' המשיך ושאל רטורית, והם בהתלהבות אינסופית: 'כן!'

כבמטה קסם שלף לולי מאי-שם זוג אופניים, הרים אותם אל-על והחל מטפס בחזרה אל הדקל, כשהאופניים על כתפיו. כאן כבר פער הציבור את פיו באימה מהולה בהתרגשות-שיא, והחווייה כולה הפכה מסעירה יותר, מרגשת בהרבה.

הגלגל הקדמי מצא את מקומו על החבל, זה האחורי בעקבותיו, ולולי מושך עצמו למעלה ומתיישב על האופניים כבקי ורגיל, מתבונן בקהל הצופים בארשת המסדרת אדישות ושעשוע גם יחד.

הוא החל מדווש, נוסע לאיטו, מפזם לעצמו מנגינות-אביב נעימות ואף מצית סיגריה ומעשנה בשלווה, כשמתחתיו שוצף ורוגש הנהר ללא הפוגה.

כשנחת לולי על גדת הנהר, מזנק בתנוחה מעוררת התפעלות הישר מן החבל אל הקרקע, לא נותר אדם אדיש אחד בקהל, הם כבר ציפו והשתוקקו לראות מה יהיה צעדו הבא.

'אתם סומכים עליי?' הפנה את השאלה-צעקה אל הקהל.

'ודא' באה התשובה הרועשת.

'אם כן' המשיך במבט קונדסי, 'מי מכם מוכן לטפס הנה, להתיישב מאחוריי על המושב הנוסף באופניים, ולחצות יחד עמי את הנהר?...'

דממה.

'מישהו?'

שוב דממה.

אוושת העלים הקלה ושריקות הרוח השיבו לו כי אפס, עם כל הביטחון, אף לא אחד בקהל יפקיד בידיו - האמונות ככל שתהיינה, את חייו.

דבר אל בני ישראל - ויסעו!

עם ישראל ניצב במצב מסוכן ומאתגר מאין כמוהו. מימינו ומשמאלו הרים ומדבריות, מאחוריו לוחץ כל חיל פרעה, ובמבט קל קדימה ניתן לראות את גלי הים הגועשים, מאיימים לבלוע אל קרבם את כל הקרב אליהם.

המצב, על פניו, בכי רע.

אך הנה, הקב"ה פונה למשה רבנו ומתייחס באופן מפורש למצב הנורא ומוכיח את משה רבנו (יד, טו): "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מִה תִּצָּעַק אֵלַי דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ".

הנהר השוצף ורוחב הידיים, גדמי העצים הכבדים שנסחפו במימיו הגועשים כמו היו קיסמים קלי-משקל והרעש האיום של התנגשות המים בגדות הנהר, היו רק תפאורה למתרחש.

מוקד הענין היה דווקא אי שם בינות לערפילי הטיפות המנפצות, בגובה קומה או שניים מעל פני הקרקע, שם ניצב לולי הכן והביט בקהל בשוויון נפש.

לולי, הלא הוא 'לולי הלוליי', אותה דמות שכלל הנראה לא ידע ולא יידע אי מי את שמה האמיתי וכל המידע עליו הסתמך על שם במה נדוש-משהו, נדד מעיר לעיר ומכפר נידד לרעהו, מלהטט בקסמיו ומבצע פעלולים עוצרי נשימה, כשכובעו הבלוי - סמלו המסחרי - מונח הפוך ומתמלא אט אט מטבעות לרוב.

כשנכבל לולי בשרשראות מתכת אשר משקלן לבד יכול למוטט אדם בוגר, ובתוך רגעים ספורים יכול היה להם ושחרר את ידיו וכל גופו לחופשי, עורר הדבר התפעלות. כשהוא בלע סכינים חדים וירק אש מגורו, הטביע עצמו במים במשך שעה ארוכה ועוד כהנה וכהנה, הלהיכה ההופעה את קהל הצופים והציתה את דמיונם.

אולם מה שהוא התעתד לעשות כעת, העובדה שהוא כמו קורא תיגר על חוקי הטבע וכח המשיכה, הביאו את ההמונים לנהור למקום ולצפות בהופעה הנדירה בנשימה עצורה.

לולי, על פי המתואר בכרזה שתלתה בכיכר העיר, יעשה את הבלתי אפשרי.

הוא יחצה את הנהר השוצף, זה שבדרך כלל מדירים אנשי הער את רגליהם מקרבתו ולו בשל החשש שמא ייסחפו במימיו האדירים. ולא, הוא לא יעשה זאת בספינה ואף לא באמצעות שחייה, לא על גשר צר ולא בכל דרך אחרת הנראית ברמה מסוימת, הגיונית.

הוא יחצה את הנהר, מסתבר, על גבי חבל דקיק אותו יקשור מבעוד מועד לשני עצי הדקל הניצבים משני עברי הנהר, מתנודדים לנוכח כל אוושה קלה ועל אחת כמה וכמה בתנאים שיוצר הנהר הגועש, כביכול היה זה שביל סלול או מעבר כבוש ורגיל.

כבר משעות הבוקר המוקדמות החלו הדחיפות, הצעקות ובליל הקולות האופייני למעמד שכזה. תושבי העיר נהרו בהמוניהם, תופסים נקודות תצפית טובות יותר ופחות ודנים בלהט בעתיד להתרחש, כשענייהם בורקות בהתרגשות.

תרועת חצוצרות קצרה, כמה הכאות תוף, והס.

לולי נכנס בצעד קופצני למתחם המגודר שעל שפת הנהר, טיפס למרומי הבמה ומשם זינק בתנועה חנינית אל עבר צמרת הדקל הסמוך, שולח את ידיו ואוחז בחבל, משתלשל בגמישות ונותן מבט נחוש קדימה - אל הגדה השנייה.

רגל אחת נשלחה קדימה, רעותה בעקבותיה, והנה הוא מהלך לו על גבי החבל, משל היה זה טיול נינוח בערבו של יום בהיר בשירה הראשית

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

המשך מעמוד קודם

הטוב נעשה להם הנס, ובקע הים, כי גדול הבטחון והאמונה הלו להכריעם לטובה".

האמונה - כהשתדלות

לעתים קרובות אנו נקלעים למצב בו עלינו לנקוט בשתי הדרכים גם יחד - השתדלות גשמית וניסיון טבעי לפעול בדרך זו או אחרת, לצד אמונה תמימה בכוח הגדול של הבורא יתברך והשגחתו הפרטית על כל יצור נברא.

לפעמים זה אפילו מצליח.

יש ואנו נוקטים בפעולות טבעיות כאלה ואחרות, מוסיפים פרק תהלים ומפילים תחינה לפני הקב"ה, מתחזקים באמונה שלימה וזוכים לראות הישועה בעיניים.

אולם במקרים מסוימים נראה כי אפס, הכל תקוע. לא הועיל כלום. אם בשל הסתר פנים שנובע מסיבות הנסתרות מעינינו, ואם משום שמעשים כאלה ואחרים שלנו הביאו לכך שתפילותינו ייענו פחות. וכאן הבן שואל: מה עושים?

התשובה הפשוטה לכך היא - לשלב בין השניים. קח את האמונה, את האש היוקדת בלבו של כל יהודי ואת ההכרה בהשגחתו יתברך, והשתמש בה כהשתדלות לכל דבר וענין.

במצבים שכאלו, בהם לא ניתן לעשות דבר במישור הגשמי, כל מה שנותר לעשות זה להתחזק באמונה ולפעול בניגוד לכל היגיון אנושי, להסתמך ולהישען באופן מוחלט על אבינו הרחום והחנון שבשמים, ולצפות לישועתו למרות הכל.

את המשל בו פתחנו, קטענו בעיצומו. ההמשך, למעשה, מפתיע ובלתי צפוי.

'אני מוכן' נשמע קול מתוך הקהל, ילדותי ותמים.

'אוי ואבוי' ספקו אנשים סביב כפיהם בדאגה לשלום הילד, אשר איננו מבין את גודל הסכנה אליה הוא מכניס עצמו, אל תעשה זאת' התרו בו.

אך הוא בשלו.

'אני אעלה על האופניים ואחצה עמך את הנהר' דבק בעמדתו, והוסיף מילה אחת שהסבירה הכל: **'אבא!'**

גם כשהכל נראה חסר סיכוי, כשהסיכויים נזנחים לרעת האדם מכל בחינה שהיא, עדיין - אבא, אבינו הגדול שבשמים, יכול להעבירנו את הים הגדול ולשדר את כל מערכות הטבע, בניגוד לכל היגיון ולמעלה מכל דמיון.

תמה האור החיים הקדוש, וכי למי יצעק משה רבנו בעת צרה זו, אם לא לאלקי ישראל, אדרבה, עליו להמשיך ולצעוק, להתמיד בתפילתו עד שיענה.

זאת ועוד, הרי נכחנו לראות כי אכן נענתה תפילתו, ותיכף נושע ישראל בקריעת ים סוף. אם כן מה מקום יש לה לתלונה ותוכחה זו כלפיו: 'מה תצעק אליי'?

עוד מתייחס האור החיים לנאמר לאחר מכן (פסוק טו): **'ואתה הרים את מטך ונטה את ידך על הים ובקעתו ויבאו בני ישראל בתוך הים בביבשה'**, ותוהוה על ההוראה הנראית תמוהה - לאן בדיוק עליהם לנסוע במצב בו הם שרויים? כך גם סדר הדברים מעוררת תמיהה - ראשית נאמר למשה: **'דבר אל בני ישראל ויסעו'**, ורק לאחר מכן **'הרים את מטך ונטה את ידך על הים ובקעתו'**. לא אמור לכאורה להיות הפוך? קדם ירים משה את מטהו ויבקע את הים - ורק אז יעברו ישראל?

רבנו האור מעלה תמיהות אלה, ומתייחס אליהן בתירוץ אחד המיישב הכל, וכגודל פשטותה של התשובה - כך עצום מוסר ההשכל שעלינו ללמוד ממנו.

וזה לשון רבנו: **'אכן יתבאר הענין על פי מאמרם ז"ל (שמות רבה כא, י) שישאל היו נתנין בדין - מה אלו אף אלו [הכוונה לדברי חז"ל על הקטרוג שעלה מתוך השוואת ישראל למצרים באותה שעה חז"ל, מה אלו עובדי ע"ז ואף אלן]. ודבר ידוע הוא כי כל החרמים הוא מעשים טובים אשר יעשה האדם למטה, ויספיק כח במדת החרמים, ולהיפך בר מין ימעיטו הכח, והוא אומרו (דברים לב, יח): "צור ילדך תשי"'**.

והנה לצד שראה א-ל עליון כי ישראל קטרגה עליהם מדת הדין, והן אמת כי חפץ ה' לצדק ישראל, אבל אין כח בחרמים לצד מעשיהם כנזכר, אשר על כן אמר למשה תשובה נצחת: 'מה תצעק אלי, פירוש, כי אין הדבר תלוי בידי, הגם שאני חפץ עשות נס, כיון שהם אינם ראויים, מדת הדין מונעת ואין כח בחרמים כנגד מדת הדין המונעת.

ואמר אליו: 'דבר אל בני ישראל, פירוש, זאת העצה היעוצה להגביר צד הדין והחרמים - דבר אל בני ישראל ויתעצמו באמונה בכל לבם, ויסעו אל הים קודם שיחלק, על סמך הבטחון כי אני אעשה להם נס ובאמצעות זה תתגבר החרמים.

'אתה הרים את מטך, פירוש, באמצעות מעשה

שביבי אור ניצוצות אש שלהבת מבית מדרשו של האור החיים

"ה' איש מלחמה ה' שמו" (טו, ג), בפסוק זה הובא שם הוי"ה, המורה כידוע על מידת הרחמים, ועל כך עומד האור החיים - הכיצד יתכן לומר שברגעים אלה, של מלחמת הש"ת במצרים וידו הנטויה עליהם לאבדם - עדיין נחשב הדבר בבחינת רחמים?!

משיב על כך האור החיים במשפט קצר ומתמצת, שיש בו הכל: **'פירוש, גם במדת החרמים עשה מלחמה, ולא שישתנה מפני זה חס ושלום, אלא ה' שמו'.**

ההשגחה האלקית אינה משתנית חלילה, מבהיר רבנו, אלא שהיא מתגלית באופנים שונים ולפי העת והמצב. לעתים הש"ת מגלה את רחמיו וחנינותו, ויש שהוא מראה דווקא פנים של זעם. אולם לאמיתו של דבר, הכל יחידה אחת אלקית ונעלית מכל תפיסה, של השגחת הקב"ה בעולמו.

ואם כך הדבר כלפי מצרים, על אחת כמה וכמה שהדבר נכון בנוגע לבניו רחומיו של הקב"ה. על האדם לזכור כי תמיד, בכל מצב, מעורבת מידת הרחמים, גם כשנראה על פניו שרק מידת הדין יש כאן.

הערב, אשר התחיל ככל אחד הערבים המרוממים בצל הרה"ק ר' יששכר בער - הסבא קדישא מראדושיץ זי"ע, קיבל תפנית חדשה. סדר את הבית, נקה היכן שצריך ותטאטא כל גרגר אבק מכל פינות הבית" פנה הרבי לר' נחמן משמשו הנאמן, "ולאחר מכן ערוך נא את השלחן באופן הכי נאה ומכובד שיש, הנח עליו צמד פמוטי כסף ואל תשכח להבריק אותם קודם לכך".

"לאחר מכן" המשיך בפנים צופנות סוד, "עזוב את הבית ואל תשוב אליו עד מחר".

ר' נחמן, שכבר ראה דבר או שניים אצל רבו הגדול והיה עד לאירועים יוצאי דופן ותופעות חריגות בהחלט, הבין כי משהו בלתי רגיל עתיד להתרחש כאן הלילה. אישיותו כמו התפצלה לשניים, זו של הגבאי הנאמן לעומת זו של החסיד הלהוט לעקוב אחר מעשי רבו, ואלה האחרונות התכתשו ביניהם ללא הרף, עד שנפלה ההחלטה ברוב קולות.

'היום בערב' ידע ר' נחמן, 'אני נשאר כאן ויהי מה'.

הוא סידר, ניקה והכין את הבית על הצד הטוב ביותר, ולאחר מכן פנה לדרכו בפני-תם, חש את מבטו של הרבי העוקב אחריו ושומר את צעדיו, מוודא שהוא אינו נוטה ימין ושמאל מההוראה התקיפה, החריגה, כעבור כמה עשרות צעדים, כשחששו השישי רמו לו כי זה מכבר שהרבי אינו מבט בו, סב ר' נחמן על עקביו וחזר לבית כלעומת שבא. הוא קרב אל דלת הבית, התכופף מלוא קומתו ורכן על הקרקע הבוצית, סוקר את הנעשה בפנים דרך חור המנעול.

אך לא הספיק ר' נחמן לעקוב יותר מדי זמן אחר המתרחש. לא חלפו כי אם כמה רגעים, והנה קרס ר' נחמן, השתטח מלוא קומתו ארצה בעילפון עמוק.

הרבי, אשר חש מהרה לברר מהו רעש הנפילה שבא מבחוץ, השיב את נפשו בכוסית יי"ש - אשר חלקה שופשף על רקותיו וחלקה ניגד לגרונו עד ששבה אליו נפשו. לאחר מכן פנה אליו הרבי במבט חמור, ותוך שהוא גוער בו על חוסר הציות ביר: "מה ראת שכל כך הבהיל אותך, ר' נחמן?"

'ראיתי דמות הדורה, מלכותית, כולה אומרת הוד, פוסעת אל הבית מלמל ר' נחמן אך בקושי, אך ראיתיה - נפלתי מתעלף מרוב בעתה'.

הרבי הבין לנפש הגבאי המסור, והואיל לשתף אותו בדברים מכבשנו של עולם.

"היה זה השר העליון של ממלכת רוסיה" גילה לו, "המלאך העליון הממונה עליה במרום".

"לאחרונה נודע לי כי הממשלה מתעתדת להטיל כמה וכמה גזירות על עמנו" המשיך וסיפר, "אי לכך זימנתי הנה את השר הלה - להתרות בו ולהתריע בפניו מפני ההשלכות הקשות שיהיו במידה ולא יבטל את אותן גזירות".

"אם לא יבוטלו הגזירות" חזר הרבי על האיום ששידר למלאך, "לא תהיה לי ברירה כי אם לקחת מהם את המלכות ולמוסרה לידי אומה אחרת, טובה מהם".

במדרש מובא (שמות רבה כא, ה) על הפסוק: **'ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'...** כי הכוונה לשרו של מצרים, שרדף אחרי בני ישראל בעצמו.

עם ישראל, שנכחו לראות את שרו של מצרים נוסע אחריהם, נלפתו חרדה גדולה עד מאד, וכפי שכוחו רבנו: **'וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים, פירוש, שר של מצרים כנזכר, פירוש, לצד שפרעה הקריב והשר היה לפניו עומד, זה היה סבה לראות ישראל השר ששמו מצרים נוסע... והם ראו השר נוסע אחריהם, פירוש, קודם המהמה, לזה רעשו כי חשבו כי שרי מעלה באו לערוך עמם מלחמה'.**

ולמה אכן עשה הקב"ה כך, להבהיל את ישראל באופן שכזה?

סיבה אחת מונה רבנו: **'כדי להורגו לפניהם, כאומרו: 'יירא ישראל את מצרים מת על שפת הים'...** וסיבה נוספת: **'אלקים חשבה לטובה, כדי שיפחדו ויחזרו בתשובה שלימה ויקרבו לבם לשמים, כדי שבאמצעות זה יעשה ה' להם הנס העצום של קריעת ים סוף'.**

הרי לנו לקח עצום - לעתים נראה לנו המצב מבהיל, מעורר בעתה, ואנו עומדים ותוהים על מה ולמה עשה ה' ככה.

אולם לאמיתו של דבר, הכל בהשגחה פרטית ומדוקדקת עד מאד, ולטובתנו ותועלתנו האישית. לעתים יש בכך מטרה בפני עצמה, כהריגת מלאך מצרים בפניהם, ותמיד - אבל תמיד, נועד הדבר כדי לשבר את לבבנו ולגרום לנו להתקרב אליו יתברך, ובכל להשפיע חסד ורחמים ממרום.

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

חכמינו זכרונם לברכה מציינים את אמרת האמורא הקדוש רבי חנינא (תענית ז, א): "הרבה למדתי מרבתי, ומחברי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכולן".

כשמתבוננים בהליכותיהם ורום מעלתם של גדולי ישראל לדורותיהם, לעתים קרובות ניתן להבחין בגדולתם דווקא מתוך הכרת תלמידיהם, ענקי רוח ומאורי הדורות בפני עצמם, אשר דבקו בהם והתאבקו בעפר רגליהם.

בבוא רבנו הקדוש לעיר פאס שבמרקו, הועיד את רגליו לבית המדרש ששכן בעיר ואשר יצא שמו בכל קצווי ארץ כבית היוצר לתלמידי חכמים מופלגים, הלא היא ישיבתו המעטירה של הגאון ר' שמואל אלבו זצ"ל, אותו מכנה רבנו בהודמוניות שונות בספריו בתואר המיוחד 'אחי', מה שמעיד על גודל הערכתו אותו ועל הקרבה המיוחדת ששררה ביניהם.

תיכף בבואו לעיר, כאמור, פנה רבנו והלך לישיבתו של ר' שמואל, שם מצא את אחד התלמידים - צורב צעיר אשר נודע לדורות בתור גאון עולם, הגאון ר' שם טוב בן אמוזיג זצ"ל, אשר ישב והגה בתורה בחשק ובהתלהבות.

רבנו, אשר שש למצוא במקום בר אוריין עמו ניתן לפלפל בעומקה של סוגיא, ניגש על אתר והציג בפניו קושיא סבוכה ואיתנה כברול, לה לא מצא רבנו מענה מזה עידן ועידנים.

ר' שם טוב מצידי, לאחר מחשבה קצרה, פנה לרבנו והשיב לו תשובה ברורה ומסודרת דבור דבר על אופנו, בנויה לתפארת ומכוונת לאמיתתה של תורה.

כשנכח בכך רבנו, אחזה בו התפעלות והשתאות עצומה, והוא פנה לשאר תלמידי הישיבה ותוך שהוא מחווה כלפי ר' שם טוב אמר להם: 'לזה - חכם יקרא!'

חלק זה של המעשה מעיד על גדלותו התורנית העצומה של ר' שם טוב, אולם ההמשך יש בו כדי ללמדנו אודות רום מעלת רבנו. לא חלפה כי אם תקופה קצרה, והנה הכפיף ר' שם טוב, כיתר תלמידי הגאון ר' שמואל אלבו, את קומתו בפני רבנו.

הוא ראה ברבנו את רבו המובהק, נפשו דבקה בנפשו ולצד שיעור קומתו הרם והנעלה השתופף והתאבק בעפר רגלי רבנו, התבשם לאורו ושתה מבארו הזכה.

בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

הניסיון הגדול של עם ישראל היה - האם יתפללו להשי"ת על הצרכים הבסיסיים ביותר, אלא שלכאורה פשוט וברור שיעניק להם הקב"ה, או שמא יסתמכו על אספקתם כדבר מובן מאליה.

וכך כותב רבנו: "וְאֵתִי לֵתַת לְבִי, אֵיךְ עִם ה' הָרֹאִים דְּבָרִים הַמוֹפְלָאִים וְהַנּוֹרָאִים בְּמִצְרִים וְעַל הַיָּם וּבַמִּדְבָּר, יִטְעוּ בְּדָבָר וְלֹא יִצְעֲקוּ אֶל ה'. וְהֵלֵא הֵם הַמִּצְרִים תוֹעֵלֶת הַצִּעָקָה, כִּי שָׁמַע אֶת נַאֲקָתָם בְּמִצְרַיִם."

"וְאֵלֵי כִי דַעְתָּם הָיָה שְׁאֵין צוֹרֵךְ לְתַפְלָה עַל הַדָּבָר, כֹּל שֶׁה' יִשְׁנֵנו בְּתוֹכָם, כִּי אַחֵר שֶׁהֵבִיאָם לַמִּדְבָּר פְּשִׁיטָא שֶׁלֹּא הֵבִיאָם אֶלָּא לְסַפֵּק צוֹרָכָם, שְׁאֵם לֹא כֵן הֵלֵא הַמָּה אַבּוּדִים וְלֹא יִצְטָרְכוּ לְתַפְלָה, וְאֵין זֶה אֶלָּא שְׁאֵין ה' בְּקִרְבָּם, וְהָיָה הַנִּסְיָן שְׁאִמְרוּ 'הֵישׁ ה' בְּקִרְבָּנִי'."

לא כל אדם משכיל להבין את סגולת התפילה, את הכח שבה ואת הצורך הפנימי והעמוק שבנשמתנו בחיבור הטהור הזה עם אבינו שבשמים.

אך גם בין אלה שמבינים זאת, מצוי ורווח להתפלל 'כְּשִׁישׁ צוֹרֵךְ בֶּכֶךְ', כביכול. כשאדם נקלע למצב של מצוקה או צרה כלשהי, או אז הוא אוזר חלציו ומעטיר בתחינה לפני השי"ת שיושיענו ויגאלנו מצרתו. אז הוא מרגיש שאכן נדרש להתפלל.

לא כן כשהכל זורם, חיים שגרתיים וללא תקלות, אזי לעתים חומקת מהאדם התחושה שעליו להתפלל, משום שכביכול הכל מובן מאליה, עולם כמנהגו נוהג, ומה לו ולתפילה מלב נרגש כשהכל בסדר?

לא כן מלמדת אותנו התורה. בפרשת מי מריבה, מבאר האור החיים באריכות כי

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או בנדרים פלוס - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

בזכות לימוד "אור החיים" - זרק את הכלי הטמא מרשותו

בין השורות של ספר "אמרות טהורות" מסתתר סיפור מעורר השראה, בו אחד מהנוכחים שהאזין לדבריו של האדמו"ר, אשר שיתף בתובנותיו על דברי חמיו, האדמו"ר מסקווירא זצ"ל, זכה לשינוי פנימי עמוק. האדמו"ר תיאר את כוחו של ספר "אור החיים הקדוש", שהשפעתו איננה רק בתוכן הלימוד, אלא במדרגת קדושה שהוא משפיע על הלומד, עד שהוא מבין בעצמו את הצורך להשליך את כל מה שנוגע לטומאה - כלים, מחשבות, או השפעות רעות - מבלי שיאמרו לו דבר. דומה כי השפעת הספר חודרת לנפש, מרוממת אותה ומובילה אותה בדרכים של טהרה והארה.

הסיפור שמסופר, הוא של אדם ששמע את דברי האדמו"ר, ולאחר מכן החל לקבוע לימוד קבוע בספר "אור החיים הקדוש". לא עברו ימים רבים, והאדם הזה מצא את עצמו עומד בקיום מצוות ברמה חדשה, בין השאר, קיים את מצוות ביעור חמץ, פעולה שמסמלת את היכולת להפרד מהישן, מהלא טהור, ולהיות פתוח לחדש ולטהור.

העוצמה שבספר "אור החיים הקדוש" אינה רק בתובנותיו הרוחניות המעמיקות, אלא בכוחה הבלתי מורגש להדריך את האדם לעשייה המתקנת אותו מבפנים. לא צריך להנחות אותו במילים או בהוראות ישירות. ספר זה פועל על הלב, מורה לו את הדרך ומנחה אותו להשליך מכלי טמא. הוא מוביל את האדם למקום של תיקון פנימי, שולי יותר לעיתים, אך לא פחות חשוב - תיקון שמתחיל בשקט, בלב פנימה.

סיפור נוסף שמסופר הוא על רבי חיים דוד דוקטור, אדם שהיה רחוק מהשיטה של שלומי אמונה ישראל. הרה"ק רבי דוד מלעלוב, שביקש תיקונו, הביאו לפני הרה"ק מלובלין זי"ע, ושם קרה השינוי הגדול - רבי חיים דוד הפך לעובד ה' אמיתי ובלתי נלאה. כשנפגש עם התפארת שלמה בסוף ימיו, כשראה אותו שוכב על ארץ, בוכה ביגון גדול, הבין התפארת שלמה כי הוא בוכה על השנים בהן לא הלך בדרך האמת. אך רבי חיים דוד דוקטור, שהיה מושרש בלימוד "אור החיים הקדוש", השיב לו בביטחון מלא: "אל תאמר כך, אני מוותר על יום אחד מהימים הראשונים. בזכות לימוד "אור החיים" בעל פה, כל עוונותי הפכו לזכויות".

סיפור זה מעורר את הלב בהבנת העומק שבחיבור לשיעור תורה אמיתי, כזה שמפנה את הדרך בכל תחום, ומביא את האדם למקום של שלמות פנימית וקדושה. כך גם האדמו"ר מרחמסטריווקא זצ"ל, שהסביר כי בזמננו, שבו לא תמיד יש ביכולתנו לעסוק בתעניות וסיגופים כדי לתקן את חטאות הנעורים, יש דרך נפלאה לתקן את הנפש - על ידי התחזקות בלימוד "אור החיים הקדוש". לימוד זה זוכה לזכך את הנפש ולהביא לרמה רוחנית גבוהה, כפי שמסופר בשם הרה"ק מרוז'ין, שלימוד הלשון של הזהר מסוגל להכשיר את הנשמה. ובזמן שהרה"ק מהוסיאטין היה פותח את שולחנו - לא היה עושה זאת לפני שסיים את לימוד "אור החיים" על הפרשה.

העוצמה הפנימית שבספר "אור החיים הקדוש" לא רק עיצבה את החיים של כל אחד מהשומעים את דבריו, אלא גם הניעה אותם לשינוי אמיתי. כל חטא, כל מכשול, נהפך לזכות, והאדם מרגיש כי כל צעד שהוא עושה הוא צעד לקראת קדושה. ספר זה שינה את פני הדור, והוא עומד כסמל לקדושה פנימית, שופעת שפע רוחני לכל יהודי באשר הוא.

מתיבתא אור החיים

ליפנות היה יוצא חוץ לענן. וכיון שהיו יוצאים חוץ לענן היו יכולים לראות זמן צאת הכוכבים. ותירץ, שרק הענן שלמעלה מהם הוא נמשך גם על כל מי שיצא מהענן, ומשום כך לא היו יכולים להבחין באותו השמים כראוי, אך שאר העננים שבצדדים לא היו קיימים מחוץ למחנה.

וכן כתב רבינו בחיי (לעיל יב ה) וזה לשונו: שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היה הענן מכסה אותם ביום ועמוד האש לילה, ולא ראו בכולם שמש ביום ולא ירח בלילה. ומהיכן היו קובעים חדשים, על פי ראיית הלבנה, הלא הענן מכסהו. אלא בודאי עיקר המצוה בכתוב על פי החשבון.

ומכל זה הוכיח בקונטרס ה' עזרי (גליברסון, עמ' 26) שהענן היה מכסה אותם לגמרי, ולא היו יכולים לראות כלום מאותות השמים.

מאידך כתב החזון איש (או"ח סי' קמ אות ג) על דברי רבינו בחיי שכתב שלא היו מקדשין על פי הראיה, שכוונתו היא שאין מעדיין על פי הראיה דרך העבים ודרך העששיות, כמו שאמרו בגמרא (ר"ה כד.). ומה שכתב שלא ראו השמש והירח, היינו ראייה בלא מסך מבדיל.

אכן אין זה ברור שהיה כלל ענן למעלה, וזה תלוי במחלוקת התנאים במדרש, כמו שכתב בשו"ת ויען יוסף (גרנוולד, אורח חיים סי' קצג), שהוא תלוי במחלוקת התנאים במדרש (ילקוט שמעוני) כמה עננים היו, אחד אומר שבעה היו, ולשיטתו ודאי היה אחד מלמעלה גם כן. רבי יאשיה אומר ארבעה, ומפרש הזית רענן, דהיינו לארבע רוחות, ואותו של מעלה לא היה אלא על המשכן. רבי אומר, שנים. ופירש בזית רענן, אחד מלפניהם ואחד על המשכן.

אמנם כתב בדרך אפשר, שאף לשיטה הסוברת שהיו ז' עננים, הענן של מעלה לא היה אלא בשעת נסיעתן אבל לא בשעת חנייתן, כמשמעות הפסוק בפרשת בהעלותך 'וענן ה' עליהם יומם בנסעם מן המחנה' (במדבר י לד).

אכן הרד"ק והמצודות (תהלים קה לט) פירשו, שבשעת הליכתן היה הענן לפניהם, ובשעת חנייתן היה עליהם.

ומתוך, על פי מה שאמרו במדרש (ברייטא דמלאכת המשכן פ"ד): רבי שמעון בן יוחי אומר, כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא נצרך אחד מהם לא לאור החמה ביום ולא לאור הלבנה בלילה, אלא האדים היו יודעים ששקעה החמה הלבין היו יודעים שזרחה החמה. ומדברי המדרש נראה, שלא היו השמש והירח נראים כל כך מבעד לעבים, והיו יודעים ששקעה החמה רק ממה שראו העבים מאירים מאור עמוד האש.

אכן, לפי זה נמצא שהן ביום והן בלילה היה מואר להם בתוך הענן, רק שנשתנה צבעו בזמן שקיעת החמה, ולפי זה צריך להבין היאך היו יודעים מתי הוא זמן צאת הכוכבים במכוון.

ומיישב זאת על פי דברי רבינו, שאכן בתוך הענן לא ידעו זמן צאת הכוכבים במכוון, אך כשיצאו חוץ לעבים היה נראה זמן זה בבירור, ששם היה מחשיך כסדר העולם, וכאשר היו צריכים להבחין מתי הוא הזמן המדויק של צאת הכוכבים היו יוצאים חוץ לענן, ומטעם זה הוצרך התנא לכתוב שהיו הכהנים נכנסין, כיון שבזמן המדבר היו צריכים לצאת מחוץ לעננים לראות הזמן המדויק, וכשנכנסו ידעו כולם שזהו זמן צאת הכוכבים.

אמנם קשה על זה, שהרי אמרו חז"ל (מכילתא דרשב"י שמות יג כב): דבר אחר, 'לא ימיש' (שמות יג כב), וכי מי נצרך לעמוד ענן ומי נצרך לעמוד אש, אלא ליתן הפרש לזבים ולזבות וכו' שהיו ביניהן.

ובמרכבת המשנה (על המכילתא, ד"ה ואחד למטה) הקשה על זה, שהלא כל הטמאים היו יוצאים מחוץ למחנה, ולשם הרי לא היה הענן נמשך, כמו שכתב רש"י (עירובין נה: ד"ה אלא לאחוריהן) שכל הצריך

כתב רבינו (שמות יג כא): ולילה וגו' להאיר וגו'. קשה לפי דבריהם ז"ל (שבת כ"ב ב) שאמרו שכל מ' שנה שהיו במדבר לא הלכו אלא לאורו שהיו רואים אפילו מה שבתוך הטפח, ואין לומר כי על זמן הלילה הוא אומר שאין זה פשט אומרם לא הלכו אלא לאורו כי מה בא למעט אם לא שנה' אור השמש ביום ואם כן הלילה למה לא יאיר כיום שלא היו צריכים לשמש שהוצרך לעמוד אש להאיר להם. ולהבין הענין יש לדקדק עוד ואמרו ללכת יומם ולילה למה לא הספיק טעם להאיר להם שהוצרך לומר ללכת וגו'.

אכן כוונת הדברים היא לעולם שלא זו אורו יתברך ממחנה ישראל תמיד כמאמר חכמינו ז"ל שכתבנו בסמוך אלא שיש לדעת כי האור הקדוש הלזה לא היה מתפשט חוץ ממחנה ישראל אלא דוקא במושבבותם. ויש טעם בדבר ומה גם במדבר הרע שהוא מדור של מחנה טומאה כי שם הרגיעה הקליפה כידוע בדברי הקדושים (זהר ח"א קכ"ו א) וכיון שכן לא היו ישראל יכולים ליהנות מהאור העליון אלא במחניהם אבל חוץ למחניהם לילה יחשיך כסדר העולם. והנה אם לא היו ישראל הולכים בלילה כשיחפזו ה' ללכת לא היו צריכים לאור עמוד האש כי לכל בני ישראל היה אור ה' במושבבותם אלא לסיבת הליכתם בלילה הוצרכו לעמוד להאיר למרחוק חוץ למחנה ישראל להכיר מקום שילכו בו חוץ למחניהם, והוא אומרו להאיר להם, וטעם אור זה הוא ללכת יומם ולילה פירוש בשוה כשם שביום מלבד אור ה' הנוצץ עליהם היו רואים אור למרחוק באור השמש המאיר לעולם כולו כמו כן היו רואים בלילה באמצעות עמוד האש.

והנה על פי מה שכתב רבינו שחוץ למחניהם לילה היה מחשיך כסדר העולם. כתב בדברי יואל (כט שבת) לתרץ לפי זה מה שאמרו במשנה (ברכות ב.) מאימתי קורין את שמע בערבין, משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן. שלכאורה יש להבין מדוע אמר לשון 'נכנסין' שנראה כמיותר, שהיה יכול לומר משעה שהכהנים 'אוכלין'.

היכן מצאנו בדברי האור החיים שהזכיר את אמירת 'קדוש' על ידי המלאכים?
(א) פרק יד פסוק ז. (ב) פרק טו פסוק יא. (ג) פרק יז פסוק ה.

תשובה מגליון קודם: פרק יא פסוק ה, עיי' אוה"ח ובמדורי עוז והדר.

מצא חיים

חידה שבועית בעיון
דברי האור החיים

שם הזוכה
בגיליון פר' תולדות:
הרב ויין יעקב
ירוחם, ירושלים

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com
או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'ובחרת בחיים'.
3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.
בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

מחברים להימים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 02-803-9999

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחלה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות
מרבני בית המדרש להוראה ודינות "באר ישראל"
בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

לימוד לעילוי נשמת כמה נפטרים ביחד

סיבות אם יכול לצאת ידי חובתו בפעולה אחת; בתשובת הראנ"ח (ח"א סי' עז), הביא בשדי חמד מ"ע אבילות אות קנד) נשאל אודות אישה שציוותה לשלם מעיבורה לאחד שיאמר עליה קדיש אחר פטירתה, ואחר כך מת אביו והירשים טוענים שיש להם את הכסף מאחר שהוא צריך לומר את הקדיש גם עבור אביו, והשיב, כי אף שהוא צריך לומר קדיש בעד אביו מכל מקום הוא מקיים תנאו בכך שהוא מכוון באמירתו לקיים גם צוואת הזקנה הנפטרת ולעילוי נשמתה כי 'זכרון אחד עולה לכאן ולכאן' (עירובין מ.).

וראיינו ממה שכתבו הפוסקים (שו"ת מהר"ל סי' קיח, שו"ע סי' תקס"א) לעניין הנודר להתענות כמה ימים רצופים ונזמזם לו באותם ימים תענית חלום או שאר תעניות חובה, ופסקו שיוצא ידי חובת נדרו באותו תענית ציבור והצום עולה לו לשני החיובים, וכמו שאמרנו לעניין שלמי שמחה (חגיגה ז.) שישאל יוצאים ידי חובת שמחת חג בנדרים ונדבות, הרי שאפשר לצאת ידי חובת שני חיובים בדבר אחד. ומוכח שכן הוא בנידון אמירת הקדיש, שתעלה אמירתו גם בעד אביו וגם בעד הנפטרת. וכדברי הראנ"ח פסקו להלכה בספר בני חיי (ח"ו"מ סי' רמא אות כה), ספר שלמי צבור (דף קצ), שו"ת כנסת יחזקאל (ס' מה), שו"ת סמא דחיי (ח"ד סי' ט), שו"ת בית יהודה (עייאש ח"א א"ח סי' ט), תשובה מאהבה ח"ב (דף י"ע"ב), שו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' כט).

זכות הקדיש באבל על אביו ואמו

והנה במגן אברהם (א"ח סי' קלב סק"ב) כתב בעניין חלוקת הקדיש בבית הכנסת, שהיה נהוג המושך בעמ"ב

לפני תקופה נפטר לבית עולמו אדם ערירי, ויהידי יקר לקח על עצמו לארגן חבורת אברכים שילמדו משניות לעילוי נשמתו במשך שנים עשר חודשי שנת הפטירה, כאשר הובטח כי מי שיקבל על עצמו ללמוד סדר משניות מדי חודש בחודשו יתוגמל בשכר נאה; לאחר שקיבלתי על עצמי ללמוד סדר טהרות נפטר קרוב משפחתי, וברצוני לדעת האם אפשר ללמוד לעילוי נשמת בעד כמה נפטרים ביחד ואת סדר המשניות שהתחייבתי אוכל ללמוד גם בעד קרוב משפחתי, או שצריך לייחד את הלימוד לכל נפטר בנפרד?

תשובת מורינו הרב שליט"א:

בשאלה מעין זו דנו הפוסקים משני צדדים א. בכל העניינים שעושים 'לעילוי נשמת' כאמירת קדיש ולימוד משניות, האם מצווה אחת עולה לשניים גם יחד, ומועילה אמירת הקדיש ולימוד המשניות לשני נפטרים כאשר מתכוון עבור שניהם, או שמא מעלתם אינה אלא כאשר מייחדים עבור כל נשמה לימוד וקדיש בנפרד. ב. כמו כן דנו מצד דיני ממונות, כאשר מתחייב ללמוד ולומר קדיש תמורת קבלת שכר, כי יתכן שכונת משלם השכר היא שיאמר וילמד רק בעבור הנשמה עליה נוטל שכר, ואינו רוצה שזכות המצוות יתחלקו גם לנשמות אחרות, ואם כן יש בכך שאלה של 'גזל' כאשר הוא לומד ואומר קדיש ומתכוון בו זמנית גם בעד נפטרים אחרים.

זכרון אחד עולה לכאן ולכאן

האחרונים הביאו כמה ראיות לנדון זה, כאשר מוטל על אדם לקיים חוב אחד מחמת שתי

הלכה למעשה

משולחן מורינו הרב שליט"א

מנהג פיזור לחם ליונים בשבת שירה

המנהג לפזר אוכל ליונים בשבת שירה¹, האם מותר לפזר בשבת את האוכל בשבת, או שמכיון שאין מזונויהם עליך אסור לתת לפניהם בשבת?

תשובת מורינו הרב שליט"א:

יש בדבר מנהגים חלוקים: יש אומרים שאין נכון לתת לפני העופות בשבת כיון שאסור חז"ל לתת אוכל לפני בעלי חיים שאין מזונויהם עליך². ויש אומרים 'מנהג ישראל תורה', ומאחר שהכוונה לשם מצווה³ ויש שכתבו לעשות זאת על ידי קטן כיון שאין זו שבות גמור, או על ידי ניעור הפירורים או המפת בגמר האכילה בחצר או על אדן החלון⁴. ויש שנהגו להניח בערב שבת⁵ או ביום ראשון שלאחר שבת שירה⁶.

להראות קשת לאחר

כתוב בשולחן ארומ לומר לאדם אחר שרוצים את הקשת, האם מותר לומר לו שיש להראות את הקשת?

תשובת מורינו הרב שליט"א:

1 המקור הקדום ביותר למנהג זה נמצא במגן אברהם (סימן שכר קפ"א), ובכתיב הרי"צ מלובאוויטש כתב שמעון מוקיניו ששמע מוקיניו הרב בעל התניא שמע מוקיניו שאבי זקנו המהר"ל מפראנה נהג במנהג זה, והיה מצווה למלמדי דרדקי על כך, והיה נותן לתשב"ר שהתאספו אצלו בשבת שירה קאשע (וייסה) לתת לצפורים ובשרן שהיו שרים ומזוניהם בשבת היום יחד עם משה וכל ישראל. עוד מנהג מצאנו בשבת זו (מובא בב"ח סי' ד' ופ"ח תוספת) לאכול חטים שביקש מבושלים בשבת שירה זכר למן שהיה דומה לחיטים. והביא המנהג בליקוטי מהר"ח (סדר חודש שבט - שבת בשם ס' עוללות אפרים) ור"ת: 'לאכול חטים בשבת שירה' (ומצאו את רמז: 'בשלה' ר"ת: 'לאכול חטים בשבת שירה' ולא מצאנו כי שונה כל בזמנינו. ובס' מנחת הטהרה (סי' שכו) כתב גם על המנהג לתת חטים לעופות 'בזמננו כבר נתבטל המנהג', ובנימוקי אורח (סי' שכו) ובטעמי המנהגים (תקלה אות ד"ה) הביא בשם הרמ"מ מרמנוב כי דתן ואבירם ואנשיהם בליל שבת בחשיכה פזרו מהמן סביבות המחנה כדי להראות לעם אילו ידן מן גמ בשבת, והצפורים לפנות הבוקר אכלו כל מה שפזרו, ובה מפרש הפסוק 'יצאו מן העם ללקוט', היינו דתן ואבירם וסייעתם, 'ולא מצאו' כי אכלום העופות, ודבריהם אלו מובא ג"כ בליקוטי מהר"ח (סדר חודש שבט - שבת שירה) בשם ס' נחלה לישראל בשם הר"ק מלובלין ז"ל.

2 כן כתב במגן אברהם (סימן שכר קפ"א) וכדבריו פסק במשנה ברורה (שם סק"א), וכן כתבו בסידורו עי"ק (שו"ת 'מנהג שטות ואסור', שו"ע הרב סי' פ"ח), קיצור שו"ע (סי' פ"ח סי' ט).

תשובת מורינו הרב שליט"א:

יכול לומר את הברכה בקול שיענו אמן, אבל לא יאמר או ירמו לחבירו, כי יש לחוש לדברי החיי אדם⁷.

להעביר תשלום בערב שבת לאחר חצות

יבואן שזמין סחורה מסין, לא הספיק לסגור את תשלום ההזמנה עד לאחר חצות בערב שבת. האם מותר לו להעביר את התשלום לאחר חצות, כאשר דחיפות העניין היא, מכיוון שבשבוע שלאחר מכן המפעל יוצא לחופש עקב חג שיש בסין במשך כשבועיים?

תשובת מורינו הרב שליט"א:

מותר לשלם, ואף אין זה בכלל שאינו רואה סימן ברכה⁸.

מכסה בשרי שהונח על סיר פרווה

בישלה דבר מאכל בסיר פרווה, ובתוך כדי מהלך הבישול, הוחלף בטעות מכסה הסיר במכסה של סיר בשרי שהיה עם אדים של התבשיל הבשרי; האם המאכל שבסיר הפרווה הוא בחזקת בשרי?

תשובת מורינו הרב שליט"א:

אם יש שישים במאכל כנגד האדים שעל המכסה, אין

המאכל בחזקת בשרי⁹.

לווה ממותג יקר ורוצה להחזיר יותר ממותג זול
שכן לווה משכנו חמשה מוצרים ממותג יקר, ורוצה להחזיר לו ממותג פשוט וזול ולהוסיף שתי יחידות כך שיתוו לשווי ההלוואה מהמותג היקר; האם יש בכך משום איסור ריבית?

תשובת מורינו הרב שליט"א:

הדבר מותר ואין בכך משום איסור ריבית¹⁰.

לדווח לרשויות על רכב שחונה בצורה המסכנת

בני אדם

אדם החנה את רכבו על המדרכה במקום בו עוברים ילדים רבים, ובעקבות כך הם נאלצים לרדת לכביש הסואן כדי להמשיך בדרכם, והדבר עלול להגיע לידי סכנה; האם מותר להתקשר למשטרה על מנת לאתר את הנהג על ידי לוחית הזיהוי, למרות שיתכן שהוא יקבל קנס על כך?

תשובת מורינו הרב שליט"א:

כיון שהדבר עלול לבוא לידי סכנה מותר, ולכתחילה אם אפשר לאתר את הנהג יש להזהירו מקודם¹¹.

ובוודאי יש ס' בתבשיל כנגדו: מבואר, שבאופן שחמים או שהתחיל להזיע מלמטה, נאסרים. אמנם אם יש ששים כנגד הכיסוי לא נאסרים, וממילא אם אינו בשרי. הגם שיש דיון אם יבשרי יש ביטול בששים, קי"ל שיש ביטול ראה סימן ס"ו ברמ"א, ובש"ק סק"ב.

10 בהשקפה ראשונה יש להסתפק בזה, שיש צד לומר שסוף סוף ברגע שהמלווה הרוויח כאן, על ידי כך שכתע הוא אינו צריך להשתמש ביקר, כמו למשל, אם לוה חבילה שישו יקרה, והחזיר 2 מסוג זול שהיו באותו מחיר, הרי שהוא השתמש בשתי חבילות וחסך לעצמו מלקנות עוד חבילה, אבל למעשה מותר, ולא רק משום שלא שייך בזה הספק של בתי מדיקטור או בתי בסוף שבתחילה איזהו נשך וכ"פ

11 אלא מכיוון שעצם השווי הוא אותו שווי, ונכון שהאדם יפזר חטא, אבל עדיין הרי הוא היה יכול לקחת את החבילות הוותות ולהחליפם באחת יקרה, והרי השווי הוא אותו שווי, וממילא לא חזיר לו כלום יותר. (ראה בבית יהודה פ"ו תורה א' שכתב להחזיר דבר פשוט, אמנם שיהי מקום להסתפק בזה ובכלל).

12 ראה שו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' קמ"ח), ולמדן כן מהמבואר בשו"ע (סי' שפ"ח) שהעוסק בזיופים ומסכן אחרים, אם שוהו, וממילא לא חזיר לו כלום יותר. (ראה בבית יהודה פ"ו תורה א' שכתב להחזיר דבר פשוט, אמנם שיהי מקום להסתפק בזה ובכלל).

13 ראה שו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' קמ"ח), ולמדן כן מהמבואר בשו"ע (סי' שפ"ח) שהעוסק בזיופים ומסכן אחרים, אם שוהו, וממילא לא חזיר לו כלום יותר. (ראה בבית יהודה פ"ו תורה א' שכתב להחזיר דבר פשוט, אמנם שיהי מקום להסתפק בזה ובכלל).

14 ראה שו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' קמ"ח), ולמדן כן מהמבואר בשו"ע (סי' שפ"ח) שהעוסק בזיופים ומסכן אחרים, אם שוהו, וממילא לא חזיר לו כלום יותר. (ראה בבית יהודה פ"ו תורה א' שכתב להחזיר דבר פשוט, אמנם שיהי מקום להסתפק בזה ובכלל).

מזכה את אביו אף אם מתכוון עבור אחרים.

אין אדם יכול לכוון שני דברים כאחד

גם הגאון מטשעבין (שו"ת דובב משרים ח"ב סי' טו, שבבתו בגלות בוכרה תש"ב לפ"ק) נדרש לשאלה זו אם יכול לומר קדיש עבור שניים, ומתחילה העלה בפשיטות שיכול לומר והביא ראיות מכמה מקומות [מזכרנו בהעדר ספרים]: מדברי הגמרא בעירובין (מ) דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן, וכן מנזיר (ס:): שניזר ומצורע מה שיעלה תגלחתו לכאן ולכאן, וכן במסכת סוכה (מד): שלדעת רבא יוצא ידי חובת ערבה בערבה שבולב, וכן ממה שכתב הרמ"א (סי' שנו ס"ד) שאומר קדיש אחד בעד כל מתי ישראל, והרחיב עוד שאין בכך חיסרון וגריעותא לראשון כשהקדיש נאמר בכולל עבור שניים עיי"ש.

ואולם בשולי התשובה העלה כי מאחר שצריך לכוון שהקדיש יהיה לטובת הנפטר וקיימא לן שאין אדם יכול לכוון שתי כוונות כאחד, כמבואר בגיטין (פז): 'וכתב לה' ולא לה ולחברתה, וכן בנדרים (עג): בעל מהו שיפר לשתי נשיו ככח ומסקנת הגמרא שאין יכול, לפי שנאמר 'אותה', ולא אותה וחברתה, וכן כתב הראב"ד (הל' פרה פ"ז ה"א) שאין אדם יכול לכוון שני דברים כאחד, ולפי זה כתב שאי אפשר לומר קדיש ולכוון לטובת שני נפטרים יחד.

ויש בנותן טעם להביא את שסיפר הגאון מטארנופול מימי שבתו בגלות בוכרה יחד עם הגאון מטשעבין זצ"ל וסיפר לו מעשה זה: הגה"ח רבי רפאל אהרן קלמנס' היה נוהג לומר קדיש עבור אנשים שביקשוהו שיאמר קדיש לאחר פטירתם והיו משלמים שכר כסף על כך. פעם אחת הוא נקרא לקודש אל האדמו"ר כ"ק מהר"ד מבבל זיע"א, ושאלו האם הוא אומר קדיש עבור מאן דהו וענה בחיוב. שוב שאלו: 'כמה כסף אתה מקבל על זה', וענה בערך חמש זלאטעס, המהר"ד הגיב: 'א' שאד [=חבל], כי זה קצת הגיע מכתב מאיש אחד המבקש שאמנה אחד שיאמר אחרי קדיש והוא רוצה לשלם על כך מאה דולר [סכום גבוה מאוד בימים ההם], אך כיון שאתה כבר אומר קדיש עבור אדם אחר אינני יכול לבקש ממך לומר קדיש גם עבורו.

לאחר ששמע הגאון מטשעבין את הסיפור, הוא התדיין בהרחבה בהלכה זו, האם אפשר לומר קדיש עבור שני אנשים, ואמר כי אינו יכול לומר אחרת מדעת קדשו של המהר"ד מבעלז, אך מעיקר הדין אין שאלה בדבר ואפשר לומר קדיש עבור יותר מאיש אחד, עוד הוסיף הגאון מטשעבין, כי אולי כיון שהלה שלח במיוחד מכתב בקשה אל המהר"ד שימנה אדם שיאמר אחרי קדיש, על כן רצה למנות אדם מיוחד עבורו, ולא מי שכבר אומר קדיש ממילא (אור הצפון קיג).

לימוד לעילוי נשמת עבור שני נפטרים

המורם מהאמור שנחלקו האחרונים בדין אמירת קדיש עבור כמה נפטרים: א. דעת הראנ"ח כי לעולם קדיש אחד עולה עבור שניים, כי 'זכרון אחד עולה לכאן ולכאן'. ב. דעת הגר"ש קלוגר כי רק עבור אביו ואמו מועילה אמירת קדיש אחד, אבל עבור אחרים לא אומרים זכרון אחד עולה לשניים. ג. דעת בעל 'קרן לדוד' כי על אחרים יכול לומר קדיש אחד, אבל על אביו אינו יכול משום שהוא 'דבר שבחובה' ואינו בא אלא מן החולין. ד. בידובב משרים כתב שאין אדם יכול לכוון שני דברים כאחד.

ומעתה יש לדון גם לנידון לימוד לעילוי נשמת הנפטר, הנה על פי דברי הראנ"ח והרבה פוסקים שהלכו בשיתות, אין ספק שיכול ללמוד לטובת שניים, ואין בכך משום חיסרון וגריעותא למת הראשון שהתחייב ללמוד לעילוי נשמתו. וכן כתב בצ"ץ אליעזר (ח"ז סי' מט) שאכן יש ללמוד מדברי הראנ"ח כי גם בנוגע ללימוד משניות לעילוי נשמת, מועיל הלימוד עבור כמה נפטרים בבת אחת, ומי שנשכר ללמוד לעילוי נשמת, כל שהשוכרים לא התנו במפורש שילמד רק עבור נפטר זה, יכול שפיר להתנהג בכזאת וללמוד לטובת כמה נפטרים ביחד, וסיים בעדות הרב הגר"י וועלץ (מרביט העה"ח) שהיה ראב"ד בבודפשט שאמר לו, 'כי כך היה מתנהג הפשוט בכל רחבי הונגריה להגיד קדיש על כמה נפטרים כאחד, ואותו הדבר גם בלימוד משניות, באין פוצה פה ומערער'.

ובספר מנוחה וקדושה (ח"א חתימת שער התפילה) מובאת צוואת הגה"ק רבי נפתלי כ"ץ בעל 'סמיכת חכמים', ובו נכתב 'ואחר מות אמכם תתנהגו כן בתורה ובתפילה בעבודה, ואחר י"ב חודש למיתתה תעשו את כל אלה ותכוונו לשמי ולשמה נר אחד נר לאמה'.

אולם בשו"ת אגרות משה (יור"ד ח"א סי' רנד) כתב כי מצד דיני 'חושן משפט' והתחייבותו לשוכר, יתכן שאינו יכול לומר קדיש אחד עבור שניים. כי אף שמעיקר הדין סגי בקדיש אחד, אם הקרבן משלם למי שאומר קדיש עבור שניים, ומה שהיה יאמר הרבה קדישים, ויתכן שרק בעד זה משלם לו מה שהתנה, ואם אינו אומר קדיש מיוחד רק עבורו יש בכך חשש גזל מצד חסרון ידיעת השוכר שחושב בברור שיאמר הרבה קדישים. ומסיים כי לכן טוב לומר זה לקרוב שמשלם שיאמר רק קדיש אחד ביום עבור קרובם משום שמן הדין אין צריך יותר. וכן נראה דעת הגר"י אלישיב במכתבו לבעל הצ"ץ אליעזר (שם), כי כאשר היה תנאי ושכירות צריך לייחס למי שנשכר עבור קדיש ללימוד נפטר.

גם במנחת יצחק (ח"ק סי' קמד) הנוכר לעיל, כתב על פי הבנתו שנחלקו המגן אברהם והכנסת יחזקאל אם יוצא ידי חובה באמירת קדיש אחד גם לאביו וגם לאמו, ועל כן כתב כי מאחר שכן דעת המגן אברהם, הרי שברור שיש יתרון מעלה אם אומר קדיש בשביל כל אחד ואחד בנפרד, ואם התחייב ללמוד או לומר קדיש בתשלום עבור שני נפטרים, לכתחילה עליו להודיע אם מתכוון ללמוד או לומר קדיש אחד בשביל שניהם, כדי לצאת מחשש ספק גזל, אבל אם עבר ולא הודיע, יכול לומר 'קיים לי' כדברי הפוסקים דזכרון אחד עולה לשנים, והמוציא מחבירו עליו הראיה. וכן העלה להחמיר במשנת יוסף (ח"ז סי' מט) על פי דברי זקנו בדובב משרים (הג"ל), כי מאחר שאין אדם יכול לכוון שני דברים כאחד הרי שחסר בשלימות הכוונה אם מכוון לשני מתים כאחד.

להלכה:

המתחייב ללמוד משניות עבור נשמת פלוני, לכתחילה לא ילמד את אותם משניות גם עבור נפטר אחר, משום שיש סובורים שאין זכרון אחד עולה לשנים. ואם לא התחייב ללמוד עבור נשמת משהו מסוים, יכול לומר שיכול ללמוד משניות או לומר תהילים עבור כמה נפטרים משום נר לאמה נר לאמה, וכפי שנוהגים לומר מי שברך לאחר לימוד או תפילה ומזכירים כמה שמות לרפואה / לע"נ.

בימים קדמונים חלק את הקדיש בין האבלים כאשר בכל פעם אומר רק אבל אחד, וכתב כי מי שהוא אבל על אביו ואחר כך מתה אמו יש לו את כל זכות הקדישים מדין 'שלושים' שהוא קודם לשאר האבלים, ונוסף לכך הוא מתחלק עם שאר האבלים בשאר הקדישים בעבור הקדיש שצריך לומר על אביו.

ובלבובי שרד (על המג"א שם) הביא את דברי הכנסת יחזקאל (סי' מד) שחולק על המגן אברהם ותמה עליו, שאם כן מי שהוא אבל על אביו ואמו יאמר קדיש כפול, ומסיק שאין לומר כך, אלא 'זכרון אחד עולה לכאן ולכאן', ומפני שטעם אמירת הקדיש היא משום 'דברא מזכה אבא' (סנהדרין קד), וזכות אמירת קדיש אחד עולה גם לאביו וגם לאמו.

ומזה העלה במנחת יצחק (ח"ק סי' קמד) שלשית המגן אברהם אינו יוצא ידי חובה באמירת קדיש אחד גם לאביו וגם לאמו וצריך לכל אחד בנפרד, ואילו הכנסת יחזקאל חולק עליו, ולדעתו אינו אומר פעמיים קדיש משום שזכרון אחד עולה לשניהם.

אך בשו"ת צ"ץ אליעזר (ח"ז סי' מט) כתב שאין להוכיח מהמגן אברהם שהוא סובר שאינו יוצא באמירת קדיש אחד, אלא נראה שלדברי הכל 'זכרון אחד עולה לכאן ולכאן', ולא נחלקו אלא מצד זכות חלוקת הקדיש בבית הכנסת, האם החלוקה היא לפי המתים ולכל מת יש זכות בפני עצמו וממילא זה שהוא אבל על אביו ואמו מקבל ב' פעמים, או שאין החלוקה רק בין האבלים, וכל אחד מקבל פעם אחת.

קדיש אחד מועיל רק לאביו ואמו

מדברי הגאון רבי שלמה קלוגר (בשו"ת האלף לך שלמה או"ח סי' סא) עולה כי אמירת קדיש אחד עולה רק בבן האומר על אביו ועל אמו, וחולתם אם אומר על מתים אחרים אין קדיש אחד עולה לשניים. בתשובה שם דן בבית הכנסת שאין שם אבלים כלל רק אנשים שנשכרו לומר קדיש בעד מתים אחרים, ואחד נשכר לומר קדיש עבור שני מתים ואחד נשכר לומר עבור מת אחד, וכתב שנראה לו ברור שאינם מתחלקים בקדיש בשווה, אלא לזה שאומר בעד שני מתים מגיע לו שני חלקים ולשני חלק אחד, וממנה זה לדין חצר שמתחלקת לפי פתחיה (ב"ב יא. חו"מ סי' קע"א), וכן הוא שורת הדין בקדיש, שזה האומר בעד שני מתים מגיע לו שני חלקים והאומר רק בעד אחד מגיע לו חלק אחד.

וכתב שאין להביא ראיה מדברי הכנסת יחזקאל שמי שאבל על אביו ועל אמו אינו אומר קדיש כפול משאר האבלים כי 'זכרון אחד עולה לכאן ולכאן', שאף שלדינא דינו נכון, אבל אין טעמו וראייתו של הכנסת יחזקאל נכונים, כי מה שאמרו בגמרא (עירובין מ) זכרון אחד עולה לשניהם זהו לעניין אם להזכיר בתפילות ראש השנה את ראש חודש בפני עצמו ואת ראש השנה בפני עצמו, בזה שייך לומר שפיר כיון שצריך לזכרון לזכרון בעלמא ממילא זכרון אחד עולה לכאן ולכאן, אבל בעניין אמירת הקדיש שזהו כפירעון חוב על עוונות אביו ואמו, והרי אם חייב אביו מנה ואמו חייבת מנה, וודאי שלא יפטר הבן אם ישלם מנה אחד עבור שניהם, וכן הוא הדין לגבי אמירת קדיש, כיון שהוא ענין הגנה ופירעון חוב על עוונות אביו ואמו לכאורה היה צריך פירעון מיוחד לכל אחד בפני עצמו.

אלא שלדינא הסכים הגר"ש עם הכנסת יחזקאל ולא מטעמו, וביאר כי הטעם ש'ברא מזכה אבא' ומועיל לכפר על אביו זהו מפני שהאב גורם את הולדת הבן ולהביאו לעולם, והרי הגיעו לעולם היא בצירוף האם ושניהם שותפים בו, ועל כן בכל דבר שהבן מזכה אביו אין כל הזכות שלו אלא גם האם שותפה בו, ואף אם יאמר הבן שמתכוון בקדיש רק עבור אביו או בעבור אמו בעל כרחו אין כל הזכות של אחד מהם אלא שניהם שותפים בו, לכך אף כשמתו שניהם אינו צריך לומר פעמיים קדיש אחד ועולה לכאן ולכאן.

ועל פי זה העלה שרק באומר קדיש על אביו ועל אמו מועיל קדיש אחד, אבל באומר קדיש על מת אחר ודאי אין קדיש אחד עולה לכאן ולכאן, וצריך לומר לכל אחד קדיש בפני עצמו ואין זכרון אחד עולה לכאן ולכאן.

קדיש על אביו הוא דבר שבחובה ואינו בא אלא מן החולין

והנה בשו"ת קרן לדוד (להגרא"ד גרינוולד סי' לב) כתב שאין קדיש אחד עולה עבור שניים, ונימוקו עמו מצד דין 'דבר שבחובה שאינו בא אלא מן החולין' (חגיגה ח), ומתחילה הביא את ראיית הראנ"ח ודחה אותה (מבלי להזכירו, וראה ב"בעי עומר' ח"ח יור"ד סי' לו שתמה על כך, ושהרבה אחרונים פסקו כהראנ"ח), שאינו דומה לדין נדר תענית יחיד שנודמן בתענית ציבור שהזכירו הפוסקים שמועיל מכך שיוצאים ידי חובת שמחה בנדרים ונדבות, וביאר שאין נידון אמירת קדיש דומה לראיה, כיון שכונת התורה במצווה להביא שלמי שמחה היא כדי שיהיה ליבו שמח בה, והרי הוא שמח על ידי הנדרים ונדבות, וכמו כן בנדר לצום שכוונתו לצער נפשו והרי סוף סוף הוא מצטער. מה שאין כן לגבי מנהג התפילה שהוא לכבד הקרובים הנפטרים, אם כן הרי זה כדבר שבחובה, וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין (חגיגה ח), וכתב שמצא סברה זו בספר תשורת שי (סי' תקפה) לעניין אחד שאינו יודע יום הירצאייט של אמו ורוצה לקבוע אותו ביום יארצייט אביו, שאינו מועיל מטעם זה שיום זה הוא כבר חובה אצלו.

ובשו"ת צ"ץ אליעזר (ח"ז סי' מט פ"ז) הביא דברי בעל 'קרן לדוד', וכתב שעל פי טעמו שהוא מצד דבר שבחובה שאינו בא אלא מן החולין, והו"ו רק במי שאומר קדיש על אביו שהוא בגדר דבר שבחובה, ולכן אינו יכול לאומרו גם על איש אחר, אבל כאשר רוצה להישכר עבור שני נפטרים זרים שאין לו חובה לומר עבורם קדיש, יודה גם הקרן לדוד שיכול לומר עבור שניים.

אמנם לעומת סברתו זו שיש חילוק בין אמירת קדיש עבור שניים אחרים לאמירת הקדיש עבור אביו מאחר שהיא בגדר חובה, בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' טז) מבואר כי אדברה לעולם יוצא ידי חובת אמירת הקדיש עבור אביו גם אם אינו מכוון עבורו. מהרש"ם נשאל גם כן על אחד שהתחייב לומר קדיש בבית הגביר הנפטר ואחר כך מת אביו, ומתחילה כתב כי בבית הגביר אין רשות לשום אדם לומר קדיש עבור אחר והקדיש שאומר בביתו עולה רק עבור הגביר, והוסיף לפי מה שכתב בנתיבות המשפט (סי' רצא סק"ב, של סק"א), שקניין שכירות פועל הוא בכסף לבד, אם כן כיון שכבר זכה בו המשכיר הרי הקדיש עולה עבורו, ואם רוצה לקיים כבוד אביו יאמר אחר כך קדיש עבור אביו.

אלא שלבסוף הסיק כי באמת לגבי אביו גם בלי כוונה 'ברא מזכה אבא' בכל המעשים טובים ותפילותיו, ויש לו זכות בכל מה שאומר גם אם כוונתו עבור אחרים. הרי מבואר, כי אף שעל פי הקרן לדוד אינו יכול לומר קדיש עבור אביו ואחרים כיוון שהוא בגדר דבר שבחובה, מדברי מהרש"ם עולה לגבי אביו שפשוט שיכול לומר גם עבור אחרים, כי הבן בכל פעולותיו הוא

פולמוס בעניין לימוד חמש שעות רצופות בשבת

אצלו וודאי שראוי לחשוש לדברי מהר"ל שלא להתענות, אבל כל שלומד רצופות מתוך חזקת התורה, אדרבה זה עצמו עונג שבת גדול עד מאד ואשרי לו ואשרי חלקו. ונראה עוד שבשבת קודש, ראוי לעשות זאת לחזק אצלו אהבת התורה ודביקות בתורה, ראוי לשם כפרת עוון, כמו שעושים בחול, וזה וודאי נכון יותר שאינו צריך להשיג כזה בחינה של תענית.

אגב אורחא, אציין למוכר בספר 'דמויות הוד' (ח"א) עמוד 188) מעשה רב בעניין זה, אודות התמדתו של הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זיע"א שלעיתים חרגה מדרך הטבע, מסוגל היה ללמוד יממה רצופה כשהוא מפסיק באמצע לתפלה בלבד. לא היה לו בעולמו אלא חסידות של תורה. והתמדה זו נשארה קנין נפשו עד יומו האחרון. **כשערך בערוב ימיו את נשואי בנו יחידו בערב שבת, הקדיש זמן מועט מאד לתחנה. השאיר את האורחים החסידים המשמחים חתן וכלה בלבד, והעדיף ללמוד בשבת זו שעות רצופות לכבוד החתונה.** רק בסעודה שלישית נכנס הוא לישבע ברכות וישב כמחותן נדיר בין המסובים.

הגאון רבי אברהם רובין שליט"א מתיר לכתחילה מכמה טעמים, ראשית, אין זה תענית כלל, אלא שבד"כ טבע האדם להיות עצלן ומפונק וקשה לו לפעול בעצמו להתהייב כמה שעות ברציפות, ובאמת הרי זה הפסד גדול לאדם, שכן בכל פעם שמפסיק מהלימוד הרי"ז מוציאו מהריכוז בתורה, ויקשה עליו להגיע לעומקה של תורה, ובתקופת השובבים שרוצה האדם להתעלות בגיעה בתורה ברציפות כמה שעות הרי הוא מרוויח שמתעלה מאד ומגיע לעומקה של תורה בהבנת העניין ביתר איכות, וכן בכמות מספיק יותר. והיו הרבה מגדולי ירושלים שהיו יושבים ולומדים בלילי השבתות הארוכים שעות ארוכות ברציפות, והיו עוסקים במסכתות הקשות שבסדרי נשים וניקין והגיעו אף יותר לעומקם של דברים.

המלצת תורה לשתות קודם הלימוד ב' כוסות, וכן אחר הלימוד, ואז יוכל האדם ללמוד ללא הרגשת צורך לשתות באמצע, במיוחד שעומד אחרי סעודת שבת, ואי"ז נחשב כלל לתענית.

ומה שכתב הס"ק ע"ד תענית שעות אין הכוונה שזה ממש תענית, שהרי כשיגישו האדם שיש לו צורך חזק לשתות, יקום וישתה, אלא הכוונה היא שלפי שבזמננו קשה להתענות ולהסתגף שמתמטע חלבו ודמו, הלכך, כשישב האדם וילמד ברציפות ללא הפסק אכילה ושתייה, יתחשב לו כתענית שעות, לכן הלומד ה' שעות ברציפות ויגיעה נחשב כמו תענית, אך אי"ז תענית.

ובאמת יזהר האדם שלא לומר קודם לימודו שהולך ללמוד על דרך תענית שעות, שכן באופן כזה יאסר עליו ללמוד חמש שעות.

ועין בב"ח ס"י רמב"ם ס"א שכתב, שהיושב כל יום השבת ועוסק בתורה ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין, מ"מ אי"ז אלא ביטול מצות עונג שבת. ומשמע מדבריו שלמרות שביטול מצות עונג אף אי"ז נחשב תענית.

וזכורני ימים מקדם, בימי בחורוננו בישיבה, היינו לומדים פעמיים ביום חמש שעות, והיו שלמדו ג"פ חמש שעות, ומטבח הישיבה היה פתוח, אך אף אחד לא הרגיש צורך לאכול ולשתות, והיה טוב מאד, צריך רק רצון טוב להתייגע בתורה.

הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א מתיר מטעם שלומד תורה, ולימוד התורה אינו נחשב כתענית, ואפי' שבמחשבתו חושב שלמדו היה ע"ד תענית שעות כמש"כ היסודות ע"ז, ואפי' שרגיל לשתות באמצע לימודו וכעת מתגבר על טבעו, בכל זאת אין זה נחשב תענית כיון שלומד.

הגאון רבי י"ט ליפא ניהו שליט"א מתיר משום ש'תענית' הכוונה דווקא כשישב בטל ואינו אוכל ושותה לשם תענית, אך כשלומד תורה הרי הוא עוסק ומתייגע בלימודו, דמה שאינו יוצא לשתות באמצע אי"ז תענית אלא כך היא דרכה של תורה, ומתעלה יותר ויותר.

הגאון רבי נחום פרידמן שליט"א מתיר מטעם שאין כאן תענית אלא לימוד, וכי אסור לו לאדם ללמוד או להתפלל כמה שעות למרות שנמנע אז מאכילה ושתייה. ועוד מקור ברור להיתר, שכן המשנ"ב שאוסר תענית אפי' לזמן מועט בשבת, מקורו מדברי מהר"ל, והמעין בדברי מהר"ל יראה שכל דבריו הם קודם הסעודה, אך אחר שסיימו הסעודה ישבו ללמוד בשיעור ולא אכלו באמצע מאומה.

הגאון רבי ברוך טייכנר שליט"א מתיר כיון שעיקר החמש שעות הוא לא לשם תענית אלא לשם לימוד דרוש, ומה שמתענה מאכילה ושתייה אינו כי אם גדר עצמו כדי שיוכל ללמוד. ומפי מרן אדמו"ר מסלאנים שליט"א שמעתי פעמים רבות שאף מי שמתקשה בלימוד חמש שעות, מ"מ ישב וידום ויקבל שכר על שתיקתו, ולא קאמר 'יתענה חמש שעות', הרי שהעיקר כאן אינו ה'תענית' אלא הגדר משיחה בטילה, וריבוי לימוד התורה.

הגאון רבי שמואל ברנסדורפר שליט"א אוסר מטעם שאם רוצה לשתות באמצע הלימוד הרי הוא נמנע כיון שלומד ע"ד תענית שעות, והרי"ז כתענית שעות האסורה בשבת. ואף שלא קיבל ע"ז בפה, אך המחשבה להתענות אוסרת. ואף יתחייב להתענות ביום א' לכפרה על עוון ביטול עונג שבת במאכל ובמשתה. אמנם באופן שהש"ת מאיר לאדם ולומד במיתות ועריבות עד שאינו חש כלל בצורך לאכול ולשתות באמצע, מותר ואי"ז למיבת תענית לתעניתה.

הגאון רבי מאיר סירוטה שליט"א אוסר מטעם שנחשב כתענית.

הגאון רבי משה ברנסדורפר שליט"א מחמיר אף הוא מטעם שכתב היסודות ע"ז שהוא ע"ד תענית שעות, ואי"ז נחשב כתענית שצריך להתענות על כך ביום א' לכפרה. אמנם מצוה להרבות בלימוד התורה בשבת, אך שיראה לשתות מעט באמצע.

הגאון רבי אברהם מיכל רובין שליט"א מחמיר אף הוא, כיון שבד"כ כל אדם זקוק במשך חמש שעות לשתות דבר מה ולרענן את מוחו, ורק כך יוכל להוסיף בלימודו באיכות ובכמות, וכיון שנמנע כאן מכך בשל היותו באמצע 'חמש שעות', הרי"ז מורה שמתענה תענית שעות, ולמרות שמתענה מאד בלימודו, אסור.

דעת המתירים: מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א ראש כולל 'באר ישראל' ואב"ד 'לשכת הפוסקים', הגאון רבי אברהם רובין שליט"א ראש בד"ץ מהדרי"ן ומח"ס 'ש"ת נהרות איתן', הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א רב שכונת אור החיים ב"ב ומח"ס שאילת משה, הגאון רבי י"ט ליפא ניהו שליט"א מו"ץ בעדה"ח הגאון רבי נחום פרידמן שליט"א מו"ץ בקהילת סלאנים, והגאון רבי ברוך טייכנר שליט"א מו"ץ בקהילת סלאנים.

ונימוקם עמם:

מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א מצדד להיתר, וכותב: נראה דמותר ללמוד ה' שעות ברציפות ואין בזה ביטול עונג שבת, וקצת ראה מתענית חלום, הגם דבעי למיבת תענית לתעניתה משום דביטול עונג שבת, אבל מ"מ מאחר שנפשו ענימה עליו ויש תועלת בתענית כאש לנעורת, היתרו לו להתענות בשבת. אמנם בנדון ה' ש"ר, פשוט שאין צריך להשלים מה שלא אכל, כיון דאין בזה שום משמעות תענית, ולפיכך מאחר שביטול האכילה כאן אינו כתענית אלא משום עונג הלימוד, אין גדול ממי שנתן כסא בתורה.

וראה אחרת איכא לזה, ע"פ מה שכתבו בכמה מהספה"ק, וכ"כ בנועם מגדים פר' אמור (ד"ה ובוה פירשנו) לבאר מאמר רז"ל אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד היו נגאלין, שהמחזק הוא על שבת ויום הכפורים דשניהם נקראים שבת, ושחלל יום הכיפורים שבת ואי אפשר לקיים שניהם שזה מצותו בעינוי וזה מצותו בעונג, ואיך יתקיימו שניהם. ובאמת יום הכיפורים דוחה שבת, אבל בצדיק גמור של עינוג עבודת ה', אזי מקיים ביום הכיפורים גם עונג שמתענה על ה' בעבודתו הקדושה בתפלת היום ושירותו התשבוה ויערב לו זה מנופת צוף וכל טעם, שזוכה לעבודת השכל בעוונות ולקיים מצותיו בחמש עינויין וכל חובת היום, הרי האיש הקדוש הזה מקיים שפיר שניהם שבת ויום הכיפורים. ומדריגה זו גדולה מאד שיהיה כל חפץ האדם ותשוקתו בעבודת ה' עד שיתענג מזה כמו מכל עונג ועיון, ואם היו כל ישראל בבחינת קדושה זו, בודאי היה בן דוד בא בלי איחור, וזהו כתבו אמרם ז"ל (שבת ק"ח): אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות, היינו שני שבתות בבת אחת - שבת ויום כפור שחל בו, ויתקיימו אצלם שניהם כאמור לעיל, בודאי מיד היו נגאלים במהרה בימינו אמן סלה. וכ"כ עוד שם בדרוש ליום כפור שחל להיות בשבת קודש: כי הצדיק ישבע מעבודת הקדוש ברוך הוא כאלו אכל ושתה. וכאשר מצינו (שמות כד יא) ויחזו את כו', דמה שזכו ליהנות מזיו השכינה היה אצלם כאכילה ושתייה. וכמו כן תירגם המתרגם דהיי דאין בקרבניהן דאתקבל לו, וכמ"ש האר"י ז"ל בפי' (דברים כח, מז) תחת אשר כו' בשמחה כו', שהיה לך להיות שמח בעבודת ה' יותר מרוב כל ענין שם.

אמנם למדריגה זו לא יזכה רק אדם שנקי מכל חטא וגופו טהור וקדוש קדושת הגוף ואין לגופו שום תאוה וחפץ ברע ושום פגם ואפסיוס דסטרא אחרא אין בו. לזה יהיה כל חפץ גופו גם כן רק לעבודת ה' ואז ישבע מעשיות המצות ולימוד התורה וההכמה תחיה בעליה יותר ממה שאכל ושתה וכי"ע.

ונהנה הזוכה לזה אצלו אין כלל ביטול העונג של שבת, אבל גם מי שלא זכה למדריגה זו, שרי שבלמוד ה' שעות רצופות בחשקת ואהבת התורה, שאין בזה ביטול עונג אכילה ושתייה של כל השבת וגם לא חלקה, ואפילו לא של שש שעות, והרי לא התענה לשם תענית אלא של פנה לאכול כי אם בתורת ה' חפצו, ולכן אין סתירה לזה כלל מדברי מהר"ל שהובאו במגן אברהם, מלבד מי שעושה זאת אך לצד שכל בני החבורה כולה עוסקים בתורה, ואצלו בעניונו נחשב ביטול האכילה לעינוי,

הנה ידועים דברי רבינו הסבא קדישא מסלונים בעל היסודות העבודה ז"ל: 'הקובע לו ללמוד ערך ה' שעות בלא שום הפסק דיבור בעניין אחר ובלא ענין טעימה בעלמא ועל דרך תענית שעות, נראה לי שדבר זה הוא ענין נפלא המועיל ומוזק ומכפר ומביא אותו אדם לתשובה וכפרה מעולה; וכן נהגו בהרבה קהילות קדושות בימים אלו 'מי השובבים' המסוגלים לכפרה וטהרה, ללמוד ברציפות חמש שעות ללא דיבור ואכילה ושתייה. ויש לדון האם מותר גם בשבת קודש מותר ללמוד סדר זה של לימוד 'חמש שעות רצופות', או שנחשב הדבר כמתענה בשבת:

תשובה: נפרט תחילה את צדדי השאלה: כתב בשולחן ערוך (סי' רפה) 'אסור להתענות בשבת כל היום דשבת ניתנה לעונג ולא לצער דכתיב וקראת לשבת עונג', ובבית"ל (ד"ה) אסור להתענות) כתב, שיתכן שזה אף אסור מדאורייתא, שהרי יש חיוב לאכול שלש סעודות בשבת, ונלמד מתלתא 'היום' דכתיבא בקרא.

אסור נוסף קיים למי שאינו אוכל או שותה עד חצות יום השבת, ואפי' אם אינו מתכוון לתענית אלא שיהיה עסוק בתפלה או בדברים אחרים, הוול שזה כעין תענית, הדאכול ממש שעות ואין נחשב כחוב אבן לפניה. [בד"כ 'הקידושים' הנערכים בבתי החסידים הינם חלפי חצות היום בין בחורף ובין בקיץ, ולכן אף מי שלא אכל כלום מהבוקר, אין חשש של מתענה ע"י שיטעם בקידוש].

המג"א מביא בשם המהר"ל שאין להתענות בשבת אפי' שנה אחת כל שיעשה זאת לשם תענית, וכן מוכח מרש"י בעירובין מא. (ד"ה שאני ע"ל) שכותב בזה"ל: "אבל בשבת שאסור להתענות בו קצת לשום תענית". [ובזה וודאי ליכא איסורא דאורייתא, שהרי אוכל ג' סעודות].

ואדם שהאכול מזיק לו לבריאותו, מותר להתענות, אך כל שאין מזיק לו אסור להתענות אפי' אם מתענה לשם תשובה וחסידות ויש לו עונג מזה, כנפסק בש"ע הרב (סי' וז"ל: "אבל בענין אחר אסור להתענות בשבת אפילו מחמת תשובה וחסידות אפי' שיש לו תענוג בתענית זה אין לו להחליף עונג חכמים שתקנו בג' סעודות בעונג אחר שאינו מוכרח שיהיה בשבת ולא התיירוהו חכמים, ע"כ. וכל המשנ"ב סק"ה, וז"ל: "אף שמתענה על עוונות ומחמת תשובה אסור".

עוד איתא בס' רפ"ח ס"ד, שהמתענה תענית חלום בשבת צריך להתענות ביום ראשון לכפר על מה שהתענה בשבת. ואפי' המתענה בשבת אחרי סעודה שלישית תענית על חלום שחלם בשנת הצהריים, עליו גם כן להתענות ביום א' כדי לכפר עונו שביטל עונג שבת. ומבואר במשנ"ב (סי' י"ד) שלמרות שכל זאת לא היה אוכל עוד, כיון שכבר אכל סעודה שלישית, מ"מ כיון שלא אכל מחמת תענית עליו להשלים תענית ביום א'.

ומעתה נתעוררה שאלה בבית המדרש, האם מותר לאדם שחשקה נפשו להתענה על השבת בלימוד 'סדר חמש שעות רצופות ללא הפסק אכילה וטעימה כלל, על פי מה שכתב היסודות ע"ז (ח"א פ"ה) 'הקובע לו ללמוד ערך ה' שעות בלא שום הפסק דיבור בענין אחר ובלא ענין טעימה בעלמא וע"ד תענית שעות, נ"ל שדבר זה הוא ענין נפלא המועיל ומוזק ומכפר ומביא אותו אדם לתשובה וכפרה מעולה, האם מותר לו או לא?

השאלה היא, כיון שמצד אחד הרי הוא מתענה חמש שעות, ומה שאינו אוכל ושותה אינם מחמת שאינו רעב או צמא, אלא שמעוניין להלימנע ממאכל ומשתה לתקן ויזכור נפשו, ובדעתו שאף כשיצמא למים לא ישתה, והרי"ז תענית. ואף שאינו מקבל תענית, אך כיון שבמחשבה דעתו שלא לאכול הרי"ז כתענית, וכפי שכתב המג"א. ואף שיש לו עונג מתענית זה, הרי"ז אסור וכמוכר בשו"ע הרב ה"ל. ועוד יותר יש לומר שיתחייב להתענות ביום א' תענית לכפרה, מכל שכן, שאם תענית חלום שהתירו לו להתענות בשבת, מ"מ עליו להתענות ביום א' לכפרה, שש"כ הכי שלא התירו לו להתענות.

ומאידך גיסא, יש לומר שאין זה נחשב כתענית שעות, כיון שכן דרכה של תורה, שהלומד בה צריך ללמוד ברציפות וביגיעה, אלא שבד"כ נדרש מאמץ רב, לכן, אך כעת כיון שמעמיד לעצמו אתגר ורוצה ללמוד חמש שעות ברציפות, זה נותן לו הכח להתייגע בתורה, ותענית שעות לא מיקרי כי אם כשיושב בדברים בעלמא ומחליט שלא לאכול ולשתות.

הצטנו הדברים לפני כמה גדולי מורי הוראה שבדורינו, ונחלקו פסקיהם, ונציע דבריהם לפניכם:

דעת האוסרים: הגאון רבי שמואל ברנסדורפר שליט"א חרב בבד"ץ עדה"ח, הגאון רבי מאיר סירוטה שליט"א, הגאון רבי משה ברנסדורפר שליט"א גאב"ד ב"ד היכל הוראה ירושלים, הגאון רבי אברהם מיכל רובין שליט"א מו"ץ דקהילת סלאנים.

ונימוקם עמם:

חילול שבת להציל נפש כשעושה כן לצורכו האישי

מעשה ביהודי יקר 'איש הצלה' אשר הגיע לבית המדרש ביום ראשון, וסיפר לחבריו וידידיו על מהלך שביצע בשבת שהצליח לו מעל ומעבר, וכך היה: לאחיו שגר בירושלים נולדה בת בשעה טובה ומוצלחת, והנוהג הוא שכל המשפחה מתאספים ובאים לחגוג עם בעל השמחה לכבוד שמחת הקידוש. 'מכיוון שידעתי שאם אגיע לירושלים לשבת לא יהיו לי תנאים טובים לישון', הוא מספר, 'העדפתי לישון שינה ערבה בבית שמש, והחלטתי כי בשבת פארטאגס לקראת השעה שש, אדליק את מכשיר ההצלה שלו, וברגע שתהיה קריאה, אהיה הראשון לקחת אותה, כך אסע עד ירושלים וכדן כל פיקוח נפש שדוחה שבת, ומבית חולים אלך ברגל עד הקידוש'. חושב ועשה, הוא אמר לאחיו שמסתדר לבד מצוין ואין צורך לדאוג ולסדר לו אש"ל וכי כבר יגיע לקידוש א"ה. בשבת בבוקר צלצלה מערכת הקריאה, המציל רץ לקריאה, והסייע את החולה שיש בו סכנה לבית החולים בירושלים, והלך רגלית לשמחת הקידוש של אחיו.

כך גולל את סיפורו לידידיו ביום ראשון, כיצד עלה בידו גם לישון על מיטתו בבית שמש וגם להיות בקידוש של אחיו בירושלים; אחד הנוכחים שהסיפור המוצלח לא הריח לו יפה, הלך ושאל לרבנים האם דבר כזה מותר על פי הלכה, או שמא כאשר מציל נפש מישראל בשבת, אסור לו לנסוע לאינטרסים אישיים כלל.

תשובה: בשולחן ערוך (סי' שכח ס"ח) כתב: כל הזרזי לחלל שבת בדבר שיש בו סכנה, הרי זה משובח, אפילו אם מתקן עמו דבר אחר, כגון שפירש מצודה להעלות תינוק שנפל לנהר וצד עמו דגים, וכן כל כיוצא בזה, כגון נפל תינוק בבור עוקר חוליא ומעלהו, אע"פ שהוא מתקן בה מדרגה בשעת עקירתו, וכן אם נגעל הדלת בפני התינוק שובר הדלת ומוציאו, אע"פ שהוא מפצל אותם כמין עצים שראויים למלאכה שנעשים כמין נסרים או קסמין להדלקה, אפ"ה מותר השבירה שמא יבעת התינוק וימות.

ולפי זה נראה שגם אם יש לו כוונה צדדית בפעולה שהוא עושה לפיקוח נפש הרי זה מותר כיון שעוסק בהצלת נפשות. אך כד נעיין במשנ"ב (סק"ה) שהוסיף כמה מילים 'ואפילו אם היה צריך להחוליא ולהנסיים והקסמין ג"כ שרי כיון שאינו מכין לזה', ובשעה"צ (סק"ז) כתב שדבר זה אי דווקא כשאין מכוון לזה מותר, או שמותר אפילו כשמוון, יש דיעות בין הראשונים, כי הנה בחידושי רעק"א הביא בשם הר"ן להקל בזה, וכן בבה"ג (פרק כ"ג מהל' שבת) גורס בסוגיא דיומא אע"ג דמתכין לצוד כוור, וכן באידך כולהו, וכן ברוקח (סי' ק"ט) כתב אע"פ שמתכין למלאכה ולהציל הר"ז משובח, אכן ברי"ף וברא"ש הגירסא ואע"ג דמתברר בשיפי ואחר הרי"ף נמשך גם הרמב"ם שלא הזכיר ואע"פ שמכין לזה, ונשמט זה מהל"מ, וכן ברבינו ירוחם (נתיב יב) משמע גם כן דלא מכין לזה אלא שבלא זה צריך לזה, וכ"כ במאירי סוף יומא שלא יכוין לזה כ"עכ"ל.

כל זה כתבו המחבר והפוסקים (בסי' שכח), אך הביאור הלכה (סי' שטו ד"ה הצד), מוסיף לנו עוד כלל שלפי זה אסור לכל הדעות, וז"ל לגבי חיות שממיתים: וז"ל דבמקומות שדרכן להמית, כגון נחש בא"י ועקרב בחדייב, אפי' הוא היה מתכוין בצידתו לרפואה, ג"כ פטור, כיון דמצווה לבערו מן העולם כדי שלא יהרוג בני אדם, ודומה למה דאמרין ביומא (פ"ה) בתינוק הטובע בנהר פורש מצודה ומעלהו ואע"ג דקמכין למיתצד דגים, וע"ש בחי' רע"א ובר"ן ס"פ האורג. ויש לדחות דהכא קמכין רק לרפואה, ולא לתועלת שניהם, א"כ דומה למה דאמרין בפסחים כ"ה לא אפשר וקמכין אסור ע"ש ברש"י, וגם בסוף הסוגיא לענין שטיחת אבידה דעצם השטיחה הוא כראוי והיינו מן התורה כמו שכתבו הפוסקים וא"כ ה"ה הכא אף דעצם הפעולה הוא מצוה במקום שרגילין להמית אדם, מ"מ גרע במה שהוסיף בכונתו.

העולה לדינא:

איש הצלה הנמצא בבית שמש ואחיו עושה קידוש בירושלים:

א. אם כשנסע היתה כוונתו להצלת נפשות, מותר לו ללכת רגלית למקום הקידוש ולשמוח עם אחיו.

ב. אם היה לו שני כוונות בזה, נחלקו בזה הראשונים אם מותר והכרעת המשנה ברורה לאסור.

ג. ואם כל סיבת נסיעתו הוא להשתתף בשמחת אחיו, נוטה הביאור הלכה שדבר זה אסור לכל הפוסקים.

שיעבודא דרבי נתן' בחוב של יהודי לגוי

מעשה שהיה בעירנו בית שמש בשנה אחרונה: אדם הזמין ריהוט לביתו מנגר ערבי תושב השטחים. לאותו ערבי הייתה נגריה שם היה מרכיב ובונה את חלקי הריהוט ללקוחותיו, כשאת כל חומרי הגלם - עצים פרזול וכ' - היה מזמין וקונה ממפעל אחר שבבעלות יהודי שומר תורה. מתחילה הכל התנהל למישרים, הנגר ביצע את העבודה כאשר היהודי מחזיק אצלו חלק מהכסף על מנת לבטח את עצמו שאכן הכל יהיה תקין, וכאשר סיים את העבודה בצורה מושלמת, עדיין נשאר חייב לו סך 1,000 שקלים.

לאחר שפרצה המלחמה בשמחת תורה אשתדק הפסיק הנגר את עבודתו בכל האזור תוך שהוא נשאר חייב עדיין לבעל המפעל בה רכש את חומרי הגלם, סכום כסף גדול ונכבד. והנה נודע לבעל המפעל כי יש יהודי שאצלו ביצע הערבי עבודה לאחרונה והוא נשאר עדיין חייב לו סכום כסף. בעל המפעל הזדרז לפנות אל אותו יהודי ותבעו כי הוא ישלם לו את חוב הנגר מדין 'שיעבודא דרבי נתן', שפירוש: כאשר שמעון חייב לראובן ולוי חייב לשמעון, הדין הוא שאפשר לחייב את לוי שישלם ישירות לראובן. אולם כנגדו טוען הקונה, שמהיות והחוב נשכח מהנגר הוא זכה בממון מההפקר כידוע שהפקעת הלוואתו של נוכרי מותרת, וממילא אין על מה לחול שיעבוד:

תשובה: במסכת כתובות (יט.) הובאה ברייתא שלמדים מהפסוק בפרשת נשא בדין אדם שגזל מחבירו ממון וכפר ונשבע לשקר ובא לחזור בתשובה שחייב ליתן חומש ומלשון הכתוב 'נתן לאשר אשם לו' דורש ר' נתן שלא כתוב לאשר הלווה או לאשר גזלו אלא לאשר אשם לו למי שהקדן שלו.

בדין שיעבודא דרבי נתן בנכרי, כתב הבית יוסף שהרשב"א בתשובה הסתפק האם שייך שיעבודא דר"נ בנכרי. (וכן נחלקו הדגול מרובה והנודע ביהודה בדעת הרמב"ן). וגבי פיקדון מנכרי (שאין היתר של הפקעת הלוואתו) כתב ברמ"א (סי' פו ס"א) 'ראובן שיש לו משכון בפיקדון מהגוי, והגוי חייב לשמעון, יש אמרים שיכול שמעון לחייב את ראובן לפדות את המשכון (בדמי במשכון יש דמים לשני החובות) כן נראה לי אף שיש מי שחולק בזה'.

בתומים הוכיח מהרא"ש ששייך שיעבודא דרבי נתן בחוב נכרי רק אם הנכרי הלווה ליהודי לאחר שלוח מיהודי אחר קודם דאמרין שהגוי הלווה את הממון של יהודי. (ואף דשד"ר"נ בישראל לא מחלקים בין אם חייב לו קודם או אחר ההלוואה). אבל אם הגוי הלווה לפני שלוח מיהודי, אמרין דהפקעת הלוואתו (אם אין חילול ה') הרי זה כמו אפקעתא דמלכא וזה חל ללא שהיהודי החליט בפירוש שהוא מפיק את החוב.

בקצות החושן (סי' קכח סק"ג) פסק שהפקעת הלוואתו מותרת רק באופן שהנכרי אינו יודע כגון במת המלווה הנכרי (כמ"ש רש"י בב"ק בהגזל) ומותר לישראל לטעון ליורש הנכרי נתתי לאביך דאין לו לדעת, אבל למלווה הנכרי אסור לעושקו.

בנתיבות (סי' קל, וכן בתומים סי' קכו), פסק דהפקעת הלוואתו מותרת רק כשהיהודי הפקיע בפירוש והחליט שהוא לא מחזיר ההלוואה, ולפני שעשה זאת יחול שיעבודא דרבי נתן על החוב הזה. (וכן בסי' פה' פסק דשייך שד"ר"נ בנכרי ונראה כוונתו כשלא הפקיע בפירוש).

בחזון איש (ב"ק סי' טו) מוכיח שדין שד"ר"נ שייך בגוי. ממה שכתב הר"ן בנדרים (כח.) לגבי דינא דמלכותא שחייבים לשלם המכס דוקא באופן שיהודי קנה את זכות גביית המכס מהמושל, דרך בזה חייבים ליתן המכס. ואף שהמכס היה שייך להמושל הגוי היה שייך הפקעת הלוואתו. ומוכח שגוי המוכר שטר חוב שיהודי חייב לו ליהודי אחר החיוב בין היהודי השני עובר לראשון ואין יכול לטעון לו דהפקעת הלוואתו מותרת. וא"כ דין שיעבודא דרבי נתן הנלמד מהתורה, לא יהיה גרוע מאילו הגוי מכר חובו. אבל זה דוקא כשהחוב בשטר ויש על מה שיחול השיעבוד אבל באופן שחייב בלי שטר בעל פה וללא עדים (ובעדים צ"ע) אין על מה שיחול השיעבוד, והחוב נשאר להנכרי והפקעת הלוואתו מותרת במקום שאין חילול ה'. (אף דשד"ר"נ חל גם במלווה על פה לגבי גוי פשיטא לחזו"א שלא יחול)

העולה לדינא:

אם החיוב בשטר, להקצות והחזו"א חייב דאין שייך דין הפקעת הלוואתו וחל על זה שיעבוד. להנתיבות אם היהודי החליט קודם שהפקיע את חובו פטור ואם לא הפקיע חייב. להתומים אם הלוואת הנכרי מהישראל היתה לאחר שהלווה לישראל פטור. דהחוב נפקע באפקעתא דמלכא. ובאם קודם לזה מהישראל ואח"כ הלווה מסתפק לדינא האם אומרים שממון הישראל הלווה.

ובאם החיוב לנכרי בע"פ לפי החזו"א פטור ואין עליו שיעבודא דרבי נתן אם אין חילול ה' כשמוכח שהגוי אינו יודע מחוב.

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com